Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum

Vinkjes in het strafrecht?

Een kwantitatieve analyse van sociaaleconomische positie en verschillen in afdoeningsuitkomsten

Cahier 2026-6

P.W. de Jong
A.S. Leerkes

Vinkjes in het strafrecht?

Een kwantitatieve analyse van sociaaleconomische positie en verschillen in afdoeningsuitkomsten

Cahier 2026-6

P.W. de Jong
A.S. Leerkes

Cahier
De reeks Cahier omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum is verricht. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie en Veiligheid weergeeft.

Alle rapporten van het WODC zijn gratis te downloaden van WODC Repository.

Voorwoord

In het politieke en maatschappelijke debat is met enige regelmaat aandacht voor de oververtegenwoordiging van mensen met een migratieachtergrond in de Nederlandse strafrechtketen. Tegelijkertijd groeit het besef dat ook sociaaleconomische factoren een rol kunnen spelen in de wijze waarop burgers door overheidsinstanties worden behandeld. Tegen deze achtergrond heeft het WODC, mede naar aanleiding van Kamervragen, nader onderzoek verricht naar selectiviteit langs de lijnen van etnische herkomst en sociaaleconomische kenmerken in de Nederlandse strafrechtketen.

In dit rapport staat de vraag centraal hoe sociaaleconomische kenmerken van verdachten samenhangen met de afdoening van strafzaken. Het Nederlandse strafrecht biedt ruimte voor maatwerk, waarbij persoonlijke omstandigheden van verdachten kunnen meewegen bij beslissingen over vervolging en straftoemeting. Hoewel verschillen naar sociaaleconomische kenmerken daarmee niet per definitie onrechtmatig zijn, laten de bevindingen uit dit rapport zien dat het strafrechtelijk systeem op geaggregeerd niveau ongunstigere uitkomsten kent voor verdachten in een zwakkere sociaaleconomische positie. Dit geldt zowel voor de kans om te worden gedagvaard als voor de aard en zwaarte van de opgelegde sancties. De bevindingen nodigen uit tot nadere reflectie op de inrichting van het strafrecht in een steeds meer diverse en sociaaleconomisch ongelijke samenleving.

Graag wil ik mijn dank uitspreken aan de leden van de begeleidingscommissie voor hun waardevolle bijdrage aan dit onderzoek: prof. dr. Ido Weijers, prof. dr. Jolande uit Beijerse, dr. ir. Sunil Choenni, drs. Ivoline van Erpecum, prof. dr. Joep Lindeman, prof. dr. Stijn Ruiter, dr. Arjen Verweij en dr. Hilde Wermink.

Prof. dr. Ivo Giesen
Directeur WODC

Dankwoord

De auteurs danken de leden van de begeleidingscommissie (zie bijlage 1) voor hun waardevolle bijdrage aan dit onderzoek. De eindverantwoordelijkheid voor de inhoud van dit rapport ligt bij de auteurs en bij het WODC.

Inhoud

Dankwoord **5**

Samenvatting **8**

1 Inleiding **13**
1.1 Eerder onderzoek 13
1.2 Dit onderzoek 14
1.3 Afbakening 15
1.4 Opbouw rapportage 16
1.5 Tot slot 16

2 Achtergrond **18**
2.1 Stappen van een strafrechtelijke procedure 18
2.1.1 Aangifte en onderzoek 18
2.1.2 De vervolgingsbeslissing van het OM 19
2.1.3 Berechting 20
2.1.4 Advies van de reclassering 20
2.2 Straftoemeting 22
2.2.1 Maatwerk 22
2.2.2 Rechtseenheid 22
2.2.3 Straftoemeting in de praktijk 23
2.3 Redenen voor verschillend straffen bij vergelijkbare delicten 23
2.3.1 Strafdoelen 23
2.3.2 Recidive 24
2.3.3 Vooruitzichten voor resocialisatie (recidiverisico) 24
2.3.4 Bredere gevolgen van een straf 25
2.3.5 Proceshouding 25
2.3.6 Procedurele factoren 25

3 Theoretische verklaringen voor selectiviteit **27**
3.1 Professionele overwegingen 27
3.2 Institutionele context 28
3.3 Voorkeuren en verwachtingen van verdachten 28
3.4 Wisselwerking tussen professionals en verdachten 29
3.5 Selectiviteit in wetgeving 30

4 Data & Methode **31**
4.1 Onderzoekspopulatie 31
4.2 Analyseplan 32
4.2.1 Afdoeningswijze 32
4.2.2 Type en hoogte van sancties 33
4.2.3 Totale sanctiezwaarte 33
4.2.4 Het samenspel van sociaaleconomische kenmerken 34
4.3 Constructie onafhankelijke variabelen 35
4.3.1 Sociaaleconomische positie 36
4.3.2 Delict- en zaakkenmerken 36
4.3.3 Andere demografische kenmerken 37

5 Resultaten 38
5.1 Afdoeningswijze 38
5.1.1 Beperkte SES-verschillen in kans op geen straf 38
5.1.2 Gunstigere positie hangt samen met vaker OM-afdoening 40
5.1.3 Vaker rechtelijke afdoening bij onbekend woonadres en migratieachtergrond 40
5.1.4 Voorspelde kansen voor afdoeningswijze 40
5.2 Strafsoort 41
5.2.1 Minder gevangenisstraffen onder verdachten met gunstigere SES-kenmerken 41
5.2.2 Vaker geldboete bij verdachten met (meer) inkomen 41
5.2.3 Minder taakstraffen onder meer welvarende verdachten 41
5.2.4 Aanwijzingen van 'anders straffen' 42
5.2.5 Voorspelde kansen voor strafsoort 42
5.3 Strafhoogte 43
5.3.1 Kortere gevangenisstraffen voor werkende verdachten 43
5.3.2 Lagere geldboetes bij gunstigere sociaaleconomische positie 44
5.3.3 Beperkte verschillen in duur van taakstraffen 45
5.3.4 Voorspelde waarden voor strafhoogte 45
5.4 Hoogte van het sanctiepakket 46
5.4.1 Verschillen in totale sanctiehoogte naar sociaaleconomische kenmerken 46
5.4.2 Hogere totale sanctiehoogte bij bepaalde groepen 46
5.4.3 Voorspelde waarden voor hoogte sanctiepakket 47
5.5 Selectiviteit naar SES en migratieachtergrond 48

6 Discussie 49
6.1 Voornaamste bevindingen 49
6.2 Andere opvallende resultaten 50
6.3 Beperkingen van dit onderzoek 51
6.4 Implicaties voor de praktijk 52

Summary 53

Literatuur 57

Bijlage 1 Samenstelling begeleidingscommissie 60

Bijlage 2 Aanvullende analyses 61

Bijlage 3 Tabellen bij figuur 5.1 t/m 5.4 63

Bijlage 4 Tabellenbijlage 67

Samenvatting

Introductie

Officieren van justitie en rechters beschikken bij de uitvoering van hun taken over aanzienlijke discretionaire bevoegdheid. Dit houdt in dat zij binnen de wettelijke kaders een zekere vrijheid hebben bij het nemen van beslissingen. Bij de strafbepaling mogen officieren van justitie en rechters daarbij zowel rekening houden met de ernst van het delict en de omstandigheden waaronder het is gepleegd, als met 'de persoon van de verdachte'. Deze discretionaire ruimte maakt maatwerk mogelijk en kan bijdragen aan effectieve resocialisatie. Tegelijkertijd roept deze werkwijze vragen op over gelijke behandeling. Wanneer juridisch gezien vergelijkbare zaken verschillend worden afgedaan, mondt dat uit in ongelijke uitkomsten en mogelijk zelfs in rechtsongelijkheid.

Aanleiding, onderzoeksvragen en doel

Op verzoek van het Directoraat-Generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving (DGRR) is het WODC in 2023 gestart met onderzoek naar mogelijke sociaaleconomische selectiviteit in de Nederlandse strafrechtketen. Aanleiding hiervoor was de motie Van Nispen uit 2018, waarin het kabinet wordt opgeroepen om onderzoek te laten uitvoeren naar 'klassenjustitie' in Nederland. Met deze term wordt doorgaans gedoeld op situaties waarin mensen met meer financiële middelen of een hogere opleiding worden bevoordeeld door wetgeving, besluitvorming of rechterlijke uitspraken. Hoewel de motie eerder al aanleiding gaf tot onderzoek, bestond behoefte aan aanvullend empirisch inzicht.

Dit rapport richt zich op de vraag hoe sociaaleconomische kenmerken van verdachten samenhangen met de afdoening van strafzaken. De centrale onderzoeksvraag luidt: **In hoeverre bestaan er verschillen in de afdoening van strafzaken tussen verdachten met uiteenlopende sociaaleconomische posities, zowel in de wijze van afdoening als in de aard, hoogte en combinatie van opgelegde sancties?**

Omdat de gebruikte statistische gegevens geen uitsluitsel geven over de (il)legitimiteit van gevonden verschillen in afdoeningsuitkomsten, spreken wij in dit rapport bewust van sociaaleconomische selectiviteit en niet van 'klassenjustitie'. We gebruiken het begrip sociaaleconomische positie in plaats van 'klasse', omdat we het eerstgenoemde begrip, dat in meerdere aspecten uiteengelegd kan worden, geschikter achten om de gelaagdheid van hedendaagse samenlevingen te duiden.

Dit rapport maakt deel uit van een breder WODC-onderzoek naar selectiviteit in het strafrecht op grond van etnische herkomst of sociaaleconomische positie. Het overkoepelende onderzoek omvat kwantitatieve analyses, kwalitatieve interviews en focusgroepen met professionals in en rond de strafrechtketen. Ook is een juridisch advies uitgebracht waarin nader wordt gereflecteerd op de (il)legitimiteit van verschillen in afdoening naar herkomst en sociaaleconomische positie. Eerder verscheen binnen dit onderzoek al een kwantitatieve studie naar de cumulatieve oververtegenwoordiging van mensen met een migratieachtergrond in de Nederlandse strafrechtketen.

Methode

Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van CBS-gegevens over alle strafzaken van volwassen verdachten (18–65 jaar) voor delicten gepleegd tussen 2006 en 2022, die door het Openbaar Ministerie en eventueel de rechter zijn behandeld. In totaal omvat de onderzoekspopulatie 2.541.611 strafzaken met 1.197.791 unieke verdachten. De gegevens bevatten gedetailleerde informatie over de afdoening van zaken en de opgelegde sancties. Door deze informatie uit het strafrechtsysteem te koppelen aan demografische en sociaaleconomische achtergrondkenmerken is systematisch onderzocht hoe verschillende typen straffen (en combinaties daarvan) samenhangen met achtergrondkenmerken van verdachten.

Sociaaleconomische positie is geoperationaliseerd aan de hand van vier indicatoren: opleidingsniveau, arbeidsmarktstatus, huishoudinkomen en woonstatus. In de analyses is daarnaast rekening gehouden met diverse kenmerken van delict en verdachte, zoals type delict, beslisjaar, eerdere veroordelingen, leeftijd en geslacht. De bevindingen verschaffen hiermee inzicht in sociaaleconomische verschillen in strafrechtelijke uitkomsten voor zaken en verdachten die verder vergelijkbaar zijn op de gecontroleerde kenmerken.

Om het samenspel tussen sociaaleconomische kenmerken inzichtelijk te maken, zijn tevens enkele hypothetische verdachtenprofielen opgesteld. Hierbij is uitgegaan van een profiel met de minst gunstige sociaaleconomische positie, waarna stapsgewijs telkens één kenmerk werd ‘verbeterd’, zodat geleidelijk een sterkere sociaaleconomische positie ontstond. Op deze wijze is inzicht verkregen in de cumulatieve samenhang tussen sociaaleconomische kenmerken en strafrechtelijke uitkomsten.

De analyses richten zich op vier samenhangende aspecten van het strafproces:

1 de wijze van afdoening van zaken (straf door het OM, straf door de rechter of geen straf);
2 het type opgelegde sancties (voorwaardelijke en onvoorwaardelijke gevangenisstraf, taakstraf of geldboete);
3 de hoogte van deze sancties afzonderlijk;
4 de totale zwaarte van het sanctiepakket.

Beperkingen van het onderzoek

Dit onderzoek kent enkele beperkingen. Ten eerste zijn de analyses beperkt tot volwassen verdachten, omdat bepaalde aspecten van sociaaleconomische positie zich in de loop van het leven ontwikkelen, bijvoorbeeld via opleiding en arbeidsverleden. Ten tweede volgen de analyses het strafproces van natuurlijk personen vanaf de behandeling door het Openbaar Ministerie. Fasen zoals opsporing en aanhouding door de politie en zogenoemde politiesepots (wanneer de politie bijvoorbeeld alleen een reprimande geeft) blijven daardoor in principe buiten beschouwing, evenals strafzaken waarin rechtspersonen (zoals bedrijven of instellingen) als verdachte betrokken zijn. Ten derde geldt dat, hoewel in dit onderzoek meer informatie kon worden meegenomen over het voorliggende criminele gedrag dan in eerder onderzoek mogelijk was, het mogelijk blijft dat er ongemeten groepsverschillen bestaan in de ernst en omstandigheden van de geregistreerde delicten. Ten vierde komt de in dit

onderzoek vastgestelde strafzwaarte niet noodzakelijk overeen met de wijze waarop verdachten de opgelegde straf ervaren. Tot slot bieden de gebruikte kwantitatieve gegevens beperkt inzicht in de onderliggende mechanismen en daarmee ook in de (il)legitimiteit van eventuele verschillen in strafrechtelijke uitkomsten.

Resultaten

De analyses laten zien dat verdachten met een sterkere sociaaleconomische positie niet minder vaak worden gestraft dan verdachten met een zwakkere sociaaleconomische positie. Zij krijgen echter wel vaker een straf opgelegd door het Openbaar Ministerie in plaats van door de rechter. Deze vroege 'sortering' in de strafrechtketen resulteert mogelijk in een grotere maatschappelijke zichtbaarheid van straffen voor verdachten met een zwakkere sociaaleconomische positie. Alleen zaken die bij de rechter voorkomen zijn immers openbaar. Deze sortering in de afdoeningsfase kan er daarnaast aan bijdragen dat de opgelegde straffen gemiddeld lichter zijn, aangezien alleen de rechter een gevangenisstraf kan opleggen.

Ook in het type en de zwaarte van sancties zijn duidelijke verschillen zichtbaar. Verdachten met gunstigere sociaaleconomische kenmerken krijgen minder vaak een gevangenisstraf en, in het geval van meer vermogende verdachten, ook minder vaak een taakstraf. Geldboetes worden daarentegen juist vaker opgelegd aan verdachten met gunstigere sociaaleconomische kenmerken, al ligt de gemiddelde hoogte van deze boetes voor deze groep lager.

Als we kijken naar de totale strafzwaarte, blijkt dat een sterke sociaaleconomische positie samenhangt met een lichter sanctiepakket. Het totale sanctiepakket is met name lager voor verdachten die nog een opleiding volgen: gemiddeld 54% lager dan voor inactieve verdachten. Ook andere sociaaleconomische kenmerken hangen samen met verschillen in strafhoogte. Voor verdachten met een hbo- of wo-opleiding ligt het totale sanctiepakket gemiddeld 24% lager dan voor verdachten met een lager opleidingsniveau. Verdachten met een bovenmodaal huishoudinkomen ontvangen gemiddeld 17% lagere straffen dan verdachten met een laag inkomen. Voor personen die in een koopwoning wonen is de strafhoogte gemiddeld 18% lager dan voor verdachten zonder koopwoning.

Om het samenspel tussen deze kenmerken inzichtelijk te maken, is op basis van de modeluitkomsten berekend welke afdoeningsuitkomsten we gemiddeld kunnen verwachten voor verdachten met verschillende sociaaleconomische profielen terwijl andere relevante kenmerken zoveel mogelijk gelijk worden gehouden. Het gaat hierbij niet om daadwerkelijk waargenomen verschillen tussen specifieke personen, maar om geschatte gemiddelde verschillen op basis van het model. Op basis van deze aanpak voorspelt het model voor de totale strafzwaarte dat het sanctiepakket voor verdachten met de zwakste sociaaleconomische positie (inactief op de arbeidsmarkt, laagopgeleid, laag inkomen en geen koopwoning) gemiddeld 18 sanctiepunten hoger ligt dan voor verdachten met de sterkste positie op al deze kenmerken. Ter vergelijking: in de onderzoekspopulatie kreeg de helft van de verdachten een straf van 14 sanctiepunten of minder; een verschil van 18 sanctiepunten is daarmee aanzienlijk te noemen. Op basis van de gehanteerde omrekensleutel komt dit verschil neer op ongeveer 18 dagen extra onvoorwaardelijke gevangenisstraf, 36 uur extra taakstraf of € 900 extra boete.

Al met al laten de analyses zien dat sociaaleconomische kenmerken systematisch samenhangen met strafrechtelijke uitkomsten. Gemiddeld genomen zijn de afdoeningsuitkomsten gunstiger voor verdachten met een sterkere sociaaleconomische positie dan voor verdachten met een zwakkere positie. Daarbij spelen verschillende aspecten van sociaaleconomische positie een rol, waarbij arbeidsmarktstatus het zwaarst weegt: verdachten met conventionele sociale bindingen, zoals werk of een opleiding, worden bij de straftoemeting relatief ontzien. Ook opleidingsniveau en financieel vermogen (inkomen en woningbezit) houden verband met de straftoemeting, waarbij opleidingsniveau iets prominenter lijkt dan financieel vermogen.

Migratieachtergrond speelt bij volwassen verdachten een kleinere rol dan sociaaleconomische kenmerken. Wel hebben verdachten met een tweede generatie-migratieachtergrond gemiddeld een hogere kans op berechting door de rechter en op zwaardere straffen, ook wanneer rekening wordt gehouden met de sociaaleconomische positie. Voorts krijgen verdachten zonder bekend woonadres relatief vaak een straf opgelegd door de rechter, met name een gevangenisstraf. Hoewel de opgelegde straffen dan gemiddeld vrij kort zijn, wijzen de bevindingen erop dat ook een instabiele woonsituatie samenhangt met zwaardere strafrechtelijke uitkomsten.

Conclusie

Het Nederlandse strafrecht biedt ruimte voor maatwerk, waarbij persoonlijke omstandigheden van de verdachte kunnen meewegen bij de straftoemeting. Verschillen naar sociaaleconomische kenmerken zijn daardoor niet per definitie onrechtmatig en kunnen in individuele gevallen wellicht goed worden gemotiveerd. Zo is het voorstelbaar dat professionals bij verdachten die als het ware meer ‘vinkjes’ hebben op gunstige sociaaleconomische kenmerken, meer mogelijkheden zien voor verzachtende omstandigheden of alternatieve sancties. Tegelijkertijd laten de bevindingen zien dat het strafrechtelijk systeem op geaggregeerd niveau structureel ongunstigere uitkomsten kent voor verdachten in een zwakkere sociaaleconomische positie.

Wanneer er structureel zwaardere en meer zichtbare straffen worden opgelegd aan verdachten met een minder gunstige uitgangspositie, roept dit onder meer vragen op over de effectiviteit van het strafrecht met het oog op het strafdoel van speciale preventie. Onderzoek laat immers zien dat langere gevangenisstraffen recidive niet noodzakelijk verminderen, terwijl ze vaak wel negatieve gevolgen hebben voor de maatschappelijke binding en resocialisatie van verdachten. Daarnaast kan een gevangenispopulatie die relatief vaak bestaat uit mensen in een zwakkere sociaaleconomische positie bijdragen aan maatschappelijke beeldvorming waarin criminaliteit sterker met deze groep wordt geassocieerd. Dit kan een stigmatiserend effect hebben en bestaande ongelijkheden bestendigen, zowel in het strafrechtsysteem als daarbuiten. Tot slot kunnen structurele verschillen in straftoemeting langs sociaaleconomische lijnen het vertrouwen in de rechtsstaat en het gevoel van rechtvaardigheid aantasten; met name, maar niet uitsluitend, onder groepen die vaker te maken krijgen met nadeligere uitkomsten. Nog los van de vraag of de gevonden verschillen in de straftoemeting juridisch gezien als illegitiem kunnen worden aangemerkt, geven de bevindingen daarom aanleiding tot nadere reflectie binnen zowel de strafrechtketen als de samenleving.

In een afzonderlijke publicatie zijn verschillende handelingsperspectieven geschetst om onwenselijke vormen van selectiviteit in het strafrecht aan te pakken, variërend van aanpassingen in richtlijnen en beslisstructuren tot het versterken van bewustwording en toezicht. In aansluiting op de analyses die in dit onderzoek zijn uitgevoerd, wordt hier in het bijzonder het handelingsperspectief belicht om een justitiële gelijkheidsmonitor in te stellen, die periodiek inzicht biedt in strafrechtelijke uitkomsten voor groepen met verschillende persoonskenmerken. Het zichtbaar maken van patronen van sociaaleconomische selectiviteit vormt een belangrijke eerste stap richting een transparantere en meer consistente straftoemeting. Een periodieke monitor kan daarnaast bijdragen aan een doorlopende maatschappelijke dialoog over de inrichting van het recht in een steeds meer diverse en sociaaleconomisch ongelijke samenleving.

1 Inleiding

'Hoger op de ladder, lagere straf' kopte De Groene Amsterdammer in het najaar van 2024 op basis van onderzoek uitgevoerd door Investico en NOS op 3 naar de vraag: Komt klassenjustitie voor in Nederland?[1] Om ongelijke behandeling in het strafrecht in kaart te brengen, vroeg Investico bij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) twee achtergrondkenmerken van verdachten op: opleidingsniveau en migratieachtergrond. Op basis van deze cijfers werd berekend dat van de verdachten zonder vervolgopleiding met een migratieachtergrond één op de vier een gevangenisstraf kreeg, tegenover één op de twaalf van de verdachten met een hbo- of wo-opleiding zonder migratieachtergrond. De journalisten agendeerden deze bevindingen onder de noemer 'klassenjustitie', waarmee zij het maatschappelijke debat over mogelijke ongelijke behandeling in het strafrecht hebben aangewakkerd.

Hoewel deze cijfers laten zien dat bepaalde groepen verdachten aanzienlijk vaker met vrijheidsstraffen te maken krijgen dan andere, blijven veel verdiepende vragen onbeantwoord. Op basis van deze statistieken is bijvoorbeeld niet vast te stellen in hoeverre de gevonden verschillen kunnen worden verklaard door andere kenmerken, zoals eerdere veroordelingen van verdachten. Daarnaast werden in het artikel twee uitersten met elkaar vergeleken, waardoor onduidelijk blijft of de waargenomen verschillen vooral samenhangen met opleidingsniveau (of andere aspecten van de sociaaleconomische positie die daarmee correleren) dan wel met migratieachtergrond. Evenmin is duidelijk in hoeverre er verschillen bestaan tussen groepen die dichter bij elkaar liggen wat betreft sociaaleconomische positie; het journalistieke onderzoek richtte zich immers uitsluitend op 'extremen'. Daardoor blijft ongewis hoe groot de selectiviteit naar sociaaleconomische kenmerken (hierna: 'sociaaleconomische selectiviteit') in de strafrechtketen daadwerkelijk is.

Klassenjustitie refereert doorgaans aan situaties waar meer vermogenden of hoger opgeleiden door wetgeving, behandeling of rechterlijke uitspraken worden bevoorrecht. Het is een thema dat regelmatig en in verschillende vormen terugkeert in het maatschappelijke debat. Op verzoek van het Directoraat-generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving (DGRR) is het WODC in 2023 een onderzoek gestart naar de vraag of er sprake is van sociaaleconomische selectiviteit in de Nederlandse strafrechtketen. Aanleiding hiervoor was de motie Van Nispen uit 2018 waarin het kabinet wordt opgeroepen onderzoek te laten uitvoeren naar klassenjustitie in Nederland.[2] Hoewel deze motie ook ten grondslag lag aan eerder onderzoek (Netten et al., 2022; Van den Bos et al., 2021), bestond behoefte aan aanvullend empirisch onderzoek. Naast dit rapport met cijfermatige bevindingen, zijn er nog twee rapporten verschenen naar aanleiding van het verzoek van de Tweede Kamer om op dit terrein aanvullend onderzoek te doen (zie paragraaf 1.5).

1.1 Eerder onderzoek

Eerder kwalitatief onderzoek van Van den Bos et al. (2021) richtte zich op een brede verkenning van het begrip klassenjustitie en de vraag of dergelijke klassenjustitie zich voordoet in Nederland. Het onderzoek was gebaseerd op een review van bestaande

[1] Zie Hoger op de ladder, lagere-straf (De Groene Amsterdammer), geraadpleegd in oktober 2025.
[2] Zie *Kamerstukken II* 2018/19, 35 000 VI, nr. 53.

literatuur en interviews met betrokken actoren in de strafrechtketen en burgers. Van den Bos et al. (2021) wezen erop dat de term 'klassenjustitie' verschillende betekenissen heeft in de wetenschappelijke literatuur, maar ook voor de personen die zij in het kader van hun onderzoek spraken. Klassenjustitie kan worden begrepen als bewust machtsmisbruik en de invloed van 'hoge heren' en 'hoge dames' die elkaar de hand boven het hoofd houden. De term valt ook in het kader van transacties met rechtspersonen, zoals bedrijven, instellingen en overheidslichamen, waarbij de vraag centraal staat of bestuurders hun verantwoordelijkheid kunnen 'afkopen'. Tot slot kan de term verwijzen naar benadeling op basis van economische hulpbronnen, ongeacht de processen die hiertoe hebben geleid (Beckers, 2017; Rovers, 1999).

Van den Bos et al. (2021) kozen in hun onderzoek voor de volgende definitie van klassenjustitie:

> Klassenjustitie is selectieve rechtspleging die iemand illegitiem benadeelt wanneer die persoon niet tot de heersende klasse behoort en illegitiem bevoordeelt wanneer die persoon wel tot de heersende klasse behoort. Deze vormen van benadeling of bevoordeling kunnen illegitiem zijn op grond van het recht en/of door burgers als illegitiem worden ervaren. Vormen van bevoordelende en benadelende klassenjustitie kunnen zowel op directe als indirecte en zowel op bewuste als onbewuste wijze tot stand komen en kunnen systematisch of incidenteel van aard zijn.

Deze definitie werd bewust breed geformuleerd ten behoeve van een verkennend kwalitatief onderzoek, maar is minder bruikbaar als werkdefinitie voor het meetbaar maken van sociaaleconomische selectiviteit in de strafrechtketen. Daar zijn verschillende redenen voor. Ten eerste is het Marxistische begrip 'heersende klasse' problematisch, zeker in de Nederlandse context, waar een aanzienlijke middenklasse bestaat en maatschappelijke scheidslijnen eerder verlopen langs opleidingsniveau dan langs klassieke economische klassen (zie bijvoorbeeld Vogels et al., 2021; Vrooman et al., 2023). Ten tweede is het lastig om het criterium *illegitimiteit* te operationaliseren in kwantitatief onderzoek op basis van bestaande gegevens: we kunnen allicht cijfermatig vaststellen dat er ongelijke uitkomsten ontstaan, maar of die ongelijkheid illegitiem is (in de zin van 'onwettig') kan niet worden afgelezen uit de cijfers. De definitie spreekt bovendien van 'ervaren illegitimiteit', een normatief begrip dat lastig of zelfs niet te kwantificeren is met administratieve gegevens waarmee uitspraken gedaan kunnen worden over ongelijke afdoeningsuitkomsten in het strafrechtsysteem. Uitspraken over de frequentie waarmee klassenjustitie in de Nederlandse strafrechtketen voorkomt, werden op basis van het onderzoek van Van den Bos et al. (2021) dan ook niet gedaan.

1.2 Dit onderzoek

In dit rapport onderzoeken we in hoeverre de sociaaleconomische positie van verdachten samenhangt met uitkomsten in de Nederlandse strafrechtketen. Hiervoor maken we gebruik van CBS-gegevens over alle strafzaken van volwassen verdachten voor delicten gepleegd tussen 2006 en 2022, die door het Openbaar Ministerie (OM) en eventueel ook door de rechter in behandeling zijn genomen. De data bevatten gedetailleerde informatie over zaken en opgelegde sancties. Door deze informatie te koppelen aan demografische en sociaaleconomische achtergrondkenmerken kunnen

we systematisch onderzoeken hoe verschillende typen sancties – en combinaties daarvan – samenhangen met kenmerken van verdachten.

Omdat de gebruikte statistische gegevens minder zicht bieden op de legitimiteit van eventuele verschillen in uitkomsten, spreken we in deze rapportage bewust over *sociaaleconomische selectiviteit* in plaats van 'klassenjustitie'. Daarbij hanteren we een andere benadering dan de dichotomie tussen 'heersende klasse' en 'niet-heersende klasse' zoals in het onderzoek van Van den Bos et al. (2021). Sociaaleconomische positie wordt in dit onderzoek geoperationaliseerd aan de hand van vier indicatoren: opleidingsniveau, arbeidsmarktstatus, inkomen en woonstatus. Op basis van kwantitatieve analyses onderzoeken we in hoeverre een gunstigere sociaaleconomische positie samenhangt met een kleinere kans op vervolging en bestraffing, en met het type en de hoogte van de opgelegde sancties. Hierbij houden we rekening met delictkenmerken en andere relevante factoren, zoals eerdere veroordelingen. Dergelijke bevindingen kunnen worden opgevat als statistische aanwijzingen voor directe selectiviteit op basis van sociaaleconomische kenmerken in de afdoening van strafzaken.

De titel van dit rapport verwijst naar de in Nederland bekende 'vinkjes'-metafoor, geïntroduceerd door Joris Luyendijk, die duidt op kenmerken die structureel voordeel kunnen opleveren - of een nadeel voor wie de kenmerken niet heeft. Deze metafoor sluit aan bij de centrale vraag van dit onderzoek: in hoeverre hangen sociaaleconomische kenmerken samen met verschillen in uitkomsten in de strafrechtketen.

1.3 Afbakening

De analyses in dit rapport zijn beperkt tot volwassenen in de leeftijden van 18 tot 65 jaar. Deze afbakening is gekozen omdat we vooral willen onderzoeken hoe de eigen sociaaleconomische positie van een persoon de afdoening van strafzaken beïnvloedt, waarbij sociaaleconomische positie tijd nodig heeft om zich te manifesteren, bijvoorbeeld via opleiding en arbeidsverleden. Minderjarigen zijn grotendeels nog in ontwikkeling en vallen onder een aparte jeugdrechtketen, terwijl personen boven de 65 jaar vaak niet meer actief zijn op de arbeidsmarkt, wat het gebruik van belangrijke sociaaleconomische indicatoren als inkomen en arbeidsmarktstatus bemoeilijkt.

Transacties met rechtspersonen (bedrijven, instellingen en overheidsorganisaties) vallen door onze aanpak buiten de scope van dit onderzoek. Het is namelijk lastig om de behandeling van rechtspersonen kwantitatief te vergelijken met de behandeling van natuurlijke personen, doordat criminaliteit onder rechtspersonen veel minder vaak voorkomt, zij andere delicten plegen dan natuurlijke personen en zij voor sommige strafrechtelijke sancties (bijvoorbeeld een gevangenisstraf) niet in aanmerking komen (Netten et al., 2022).

Van den Bos et al. (2021) merken tot slot terecht op dat al in de fase voorafgaand aan de strafrechtketen, namelijk die van ordehandhaving en toezicht, beslissingen worden genomen die ertoe kunnen leiden dat een persoon in de keten belandt. In hun onderzoek namen zij daarom ook bevindingen over handhaving en toezicht mee, als voorportaal van de strafrechtketen. Op basis van de beschikbare CBS registerdata kunnen we personen in de strafrechtketen volgen vanaf het moment dat zij door de politie als verdachte zijn geregistreerd. De fase van handhaving en toezicht blijft

daarmee in dit onderzoek buiten beschouwing. In dit rapport volgen wij het strafproces vanaf behandeling door het OM, zodat strafrechtelijke uitkomsten op zaakniveau kunnen worden geanalyseerd. Hierdoor blijft ook de stap van verdachtenregistratie door de politie naar aanmelding bij het OM buiten beeld. Uit een eerder rapport, waarin deze stap wel werd meegenomen, blijkt echter dat onder volwassen verdachten de selectiviteit naar sociaaleconomische kenmerken zich vooral voordoet in de fasen ná aanmelding bij het OM (de Jong et al., 2025). Daarmee vormt deze afbakening naar verwachting geen fundamentele beperking voor de interpretatie van de resultaten.

1.4 Opbouw rapportage

Het rapport is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 2 geeft achtergrondinformatie over de stappen van een strafrechtelijke procedure en bespreekt mogelijke verklaringen waarom vergelijkbare delicten verschillend kunnen worden bestraft. Hoofdstuk 3 gaat in op theoretische verklaringen voor sociaaleconomische selectiviteit in het strafrecht. In hoofdstuk 4 worden de gebruikte data en methodologische aanpak van het onderzoek beschreven. Hoofdstuk 5 presenteert de resultaten van de kwantitatieve analyses. Hoofdstuk 6 sluit het rapport af met een conclusie en discussie van de bevindingen.

1.5 Tot slot

Dit rapport maakt deel uit van een breder onderzoeksproject van het WODC naar sociale ongelijkheid in het strafrechtsysteem. In 2025 verscheen een rapport over de effecten van migratieachtergrond op uitkomsten in de strafrechtsketen (De Jong, Leerkes & Shchetenin, 2025). Daarnaast is gewerkt aan een rapport over achterliggende mechanismen en handelingsperspectieven om ongelijke afdoeningsuitkomsten tegen te gaan (De Jong, Wozniak-Cole & Leerkes, 2026).

In het kader van het project is daarnaast een juridisch advies opgesteld door strafrechtjuristen van de Universiteit Leiden, waarin wordt ingegaan op de vraag hoe, door wie en onder welke voorwaarden de sociaaleconomische positie van verdachten mag worden meegewogen bij de afdoening van strafzaken (Noorloos & Samadi, 2026).

De thematiek van het WODC-onderzoek raakt aan het meerjarige onderzoeksproject *In Search of Trust* (IST), gefinancierd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), waarin het WODC als partner participeert.[3] Tegen deze achtergrond is in de vorm van een wetenschappelijk artikel een overkoepelende beschouwing geschreven waarin de resultaten van het WODC-onderzoek - inclusief het juridische advies - zijn gecombineerd met inzichten uit het IST-project (De Jong & Leerkes, 2026).

Het voorliggende rapport richt zich op het kwantitatief in kaart brengen van verschillen in de afdoening van strafzaken tussen mensen met verschillende sociaaleconomische kenmerken, zoals opleidingsniveau, inkomen en arbeidsmarktpositie. Een aparte

[3] Het onderzoek vindt plaats in het kader van de zogeheten Nationale Wetenschapsagenda (NWA).Zie In search of trust (IST): Towards effective interventions to monitor and reduce ethno-racial and socio-economic sanctioning disparities, geraadpleegd in januari 2026. Voor meer informatie over het project zie ook: www.insearchoftrust.nl.

kwalitatieve rapportage, gebaseerd op interviews en focusgroepen, is erop gericht meer inzicht te bieden in de mechanismen die kunnen leiden tot etnische en sociaaleconomische selectiviteit. De kwalitatieve rapportage geeft tevens aanknopingspunten voor handelingsperspectieven om onwenselijke vormen van etnische en sociaaleconomische selectiviteit tegen te gaan. De hoofdstukken met achtergrondinformatie over strafrechtelijke procedures (hoofdstuk 2) en theoretische verklaringen voor selectiviteit (hoofdstuk 3) overlappen grotendeels tussen de rapportages, maar zijn steeds volledig opgenomen om elk rapport zelfstandig leesbaar te maken.

2 Achtergrond

In dit hoofdstuk wordt een beknopt overzicht gegeven van de belangrijkste stappen in een strafrechtelijke procedure. Daarbij wordt ingegaan op diverse factoren die kunnen bijdragen aan verschillen in straftoemeting. Het hoofdstuk is bedoeld om lezers zonder diepgaande kennis van het Nederlandse strafrechtsysteem de nodige context te bieden voor het interpreteren van de resultaten van dit rapport. Het overzicht is niet uitputtend en gaat slechts beperkt in op specifieke nuances, zoals de verschillen tussen het volwassenen- en jeugd(straf)recht.

2.1 Stappen van een strafrechtelijke procedure

2.1.1 Aangifte en onderzoek

Een strafrechtelijke procedure begint doorgaans met de ontdekking van een strafbaar feit (heterdaad), of met een aangifte, klacht of melding van een strafbaar feit bij de politie.[4] Onder gezag van het Openbaar Ministerie (OM) gaat de politie gaat op zoek naar de verdachte en verzamelt bewijs, bijvoorbeeld met het doen van sporenonderzoek, het vergaren van gegevens zoals camerabeelden, of door getuigen te verhoren. Ook de verklaring van een verdachte kan gelden als een bewijsmiddel. Alle bevindingen van de politie worden vastgelegd in een proces-verbaal, dat in het dossier terechtkomt. Het is mogelijk dat het onderzoek tussentijds wordt stopgezet, bijvoorbeeld als er onvoldoende bewijs is voor een strafbaar feit of wanneer geen verdachte in beeld komt. Daarnaast kan de politie in een beperkt aantal situaties besluiten geen (nader) onderzoek te verrichten of geen proces-verbaal op te maken, bijvoorbeeld wanneer het belang van de aangifte gering wordt geacht. Dit gebeurt binnen bepaalde grenzen en beleidsregels (zoals vastgelegd in de Aanwijzing voor de opsporing) onder gezag van het OM. In de praktijk betreft het hier veelal veelvoorkomende en relatief lichte zaken, zoals fietsendiefstallen of winkeldiefstal.

Wanneer de politie het onderzoek heeft afgerond, beoordeelt de officier van justitie als vertegenwoordiger van het OM of alle feiten duidelijk zijn en hoe sterk het verzamelde bewijs is. Indien aanvullend onderzoek nodig wordt geacht, geeft de officier van justitie daartoe opdracht en stuurt hij of zij de politie aan bij het vervolgonderzoek. Dit aanvullende onderzoek kan enige tijd in beslag nemen. Voor de duur van het onderzoek kan een verdachte van ernstigere strafbare feiten in voorlopige hechtenis worden genomen. Aan voorlopige hechtenis gaat doorgaans een aanhouding vooraf, gevolgd door inverzekeringstelling op bevel van de hulpofficier van justitie. Voor het bevel tot voorlopige hechtenis is vervolgens toestemming van een rechter nodig.

Voorlopige hechtenis houdt in dat een verdachte in de cel wordt vastgehouden in afwachting van de rechterlijke uitspraak in zijn of haar strafzaak. Het vormt daarmee een uitzondering op de hoofdregel dat een verdachte de behandeling van de strafzaak in vrijheid mag afwachten. Voor het opleggen van bewaring of gevangenhouding is een in de wet genoemde grond vereist, zoals recidivegevaar of ernstig vluchtgevaar. Bovendien kan voorlopige hechtenis doorgaans alleen worden toegepast bij verdenking van ernstigere strafbare feiten. Bij minder ernstige misdrijven kan voorlopige

[4] Mocht er geen aangifte zijn gedaan, dan kan de officier van justitie in sommige gevallen ook besluiten ambtshalve tot vervolging over te gaan.

hechtenis echter eveneens worden opgelegd wanneer geen vaste woon- of verblijfplaats in Nederland kan worden vastgesteld. Nadat voorlopige hechtenis is opgelegd, kan deze worden geschorst, zodat naar alternatieven voor vrijheidsbeneming kan worden gekeken. Hierbij kunnen individuele omstandigheden meewegen, waarbij verdachten met een stabiele leefsituatie – zoals werk, een woning of een partner – vaker in aanmerking komen voor schorsing.

2.1.2 De vervolgingsbeslissing van het OM

Na eventueel aanvullend onderzoek neemt de officier van justitie een beslissing over het verdere verloop van de procedure. De vervolgingsbeslissing vormt een belangrijk selectiemoment en wordt in de praktijk mede gestuurd door beleidsregels van het OM, die beogen de beperkte capaciteit van politie en justitie doelmatig in te zetten. Hierbij heeft de officier van justitie drie opties. Ten eerste kan de officier van justitie besluiten een zaak te seponeren, wat betekent dat de verdachte niet wordt vervolgd. Redenen hiervoor zijn onder meer een gebrek aan bewijs of de geringe ernst van het strafbare feit, waarbij steeds een afweging wordt gemaakt tussen het individuele geval en het algemeen belang bij vervolging. Een sepot kan voorwaardelijk zijn, onder de voorwaarde dat de verdachte binnen de proeftijd geen nieuwe strafbare feiten begaat. Een tweede mogelijkheid is dat de officier van justitie zelf een straf oplegt in de vorm van een strafbeschikking; dit wordt ook wel een 'buitengerechtelijke afdoening' genoemd. Een strafbeschikking kan worden opgelegd bij overtredingen en misdrijven waarop maximaal zes jaar gevangenisstraf staat. In bepaalde gevallen moet de officier van justitie de verdachte eerst horen voordat een strafbeschikking wordt opgelegd. Dit geldt bijvoorbeeld wanneer het OM een taakstraf, een rijontzegging, een gedragsaanwijzing of een boete of schadevergoeding van meer dan €2.000 wil opleggen. Voor jeugdigen geldt dit bij een taakstraf van minimaal 20 uur of een betalingsverplichting van minstens € 115.

De officier van justitie kan verschillende straffen opleggen, zoals boetes en taakstraffen, maar geen vrijheidsbenemende sancties; dagvaarden geldt daarom als meer ingrijpende optie (Van Noorloos & Samadi, 2026). Alle door de officier van justitie opgelegde straffen zijn momenteel onvoorwaardelijk. Er ligt echter een wetsvoorstel dat beoogt dit te veranderen.[5] De officier van justitie neemt de beslissing over een straf zonder tussenkomst van een rechter. Wel heeft de verdachte de mogelijkheid om tegen deze straf in verzet te gaan. De zaak komt in dat geval alsnog voor de rechter. Bij de ZSM-aanpak (Zorgvuldig, Snel en op Maat) werken het OM, de politie en andere betrokken organisaties – zoals Reclassering Nederland, Slachtofferhulp Nederland en, in het geval van jeugdzaken, Halt en de Raad voor de Kinderbescherming – gelijktijdig aan een zaak, in plaats van na elkaar. Door deze werkwijze kan de officier van justitie sneller en beter geïnformeerd een beslissing nemen over de afhandeling. ZSM wordt in principe altijd ingezet wanneer er een aanhouding heeft plaatsgevonden. Ten derde kan de officier van justitie besluiten om de zaak voor de rechter te brengen ('dagvaarden').

De manier waarop een zaak door het OM wordt afgedaan, heeft belangrijke gevolgen voor de straftoemeting. Zo betekent de keuze voor een strafbeschikking in plaats van dagvaarding dat de officier van justitie niet streeft naar een vrijheidsstraf, omdat alleen de rechter een dergelijke straf kan opleggen. Daarnaast is de beslissing om een zaak voor de politierechter of de meervoudige kamer te brengen van belang: de

[5] Zie Tweede vaststellingswet Wetboek van Strafvordering (36.636) - Eerste Kamer der Staten-Generaal, geraadpleegd in december 2025.

politierechter kan maximaal één jaar gevangenisstraf opleggen, waardoor dit de mogelijkheden voor de straftoemeting begrenst.

2.1.3 Berechting

Wanneer de officier van justitie besluit om de zaak te dagvaarden, wordt er een zitting gepland. Afhankelijk van de zwaarte van het strafbare feit wordt een zaak voorgelegd aan één of drie rechters. Verdachten van 12 tot 18 jaar worden berecht volgens het jeugdstrafrecht waarbij rekening kan worden gehouden met de bijzondere positie van jongeren. De verdachte ontvangt een dagvaarding met daarin de tenlastelegging, waarin staat waarvan het OM de verdachte beschuldigt. Dit vormt een belangrijk beslismoment, omdat de rechter de verdachte alleen kan veroordelen voor feiten die in de tenlastelegging zijn vermeld.

Tijdens de strafzitting presenteert de officier van justitie de zaak tegen de verdachte. De rechter ondervraagt de verdachte over de zaak, waarna ook de officier van justitie vragen kan stellen. Hierna houdt de officier van justitie een requisitoir, waarin de visie op de zaak wordt gegeven en een straf wordt geëist. De advocaat staat de verdachte gedurende het hele strafproces bij. Hij of zij is al vanaf de aanhouding betrokken, kan tijdens de zitting vragen stellen en vertegenwoordigt de verdachte ook bij verhoren door de rechter-commissaris en tijdens de raadkamer. Tijdens de terechtzitting voert de advocaat het woord met een pleidooi, waarna de verdachte het laatste woord krijgt. Soms heeft ook het slachtoffer spreekrecht.

De materiële of inhoudelijke vragen die de rechter moet behandelen, zijn die of het strafbare feit bewezen is, of er omstandigheden gelden waardoor de verdachte niet gestraft kan worden (bijvoorbeeld zelfverdediging of ontoerekenbaarheid), en welke straf moet worden opgelegd. De rechter richt zich daarbij meestal op de strafeis van de officier van justitie, maar kan daar ook van afwijken. De rechter beschikt in Nederland over een scala aan sancties, die bovendien in onderlinge combinatie kunnen worden opgelegd. Bovendien heeft de rechter de mogelijkheid om straffen en maatregelen geheel of gedeeltelijk voorwaardelijk op te leggen.

2.1.4 Advies van de reclassering

In een strafzaak kan de reclassering op verschillende momenten worden gevraagd om een reclasseringsrapport op te stellen, bijvoorbeeld direct na arrestatie van een verdachte, maar ook voorafgaand aan een rechtszitting of strafbeschikking. Het reclasseringsrapport is bedoeld om de rechter of andere autoriteiten te voorzien van belangrijke informatie voor het nemen van beslissingen over de straf of andere maatregelen. In het rapport staat onder andere wat de verdachte aan de reclassering heeft verteld over het strafbare feit en informatie over zijn of haar persoonlijke situatie (zie box 2.1). Soms wordt ook informatie over de behoeften van slachtoffers of nabestaanden meegenomen in het rapport. In jeugdstrafzaken stelt de Raad van de Kinderbescherming voor alle jeugdige verdachten van een misdrijf een adviesrapport op. In het volwassenenstrafrecht kan, gezien de beperkte capaciteit van de reclassering, niet voor alle verdachten een adviesrapportage worden opgesteld. Daarom zijn er afspraken gemaakt tussen de reclassering, het OM en het gevangeniswezen over in welke gevallen een adviesrapportage wordt aangevraagd. In zaken waarin de verdachte in voorlopige hechtenis zit, is vrijwel altijd een reclasseringsrapport aanwezig. In de zogenoemde standaardzaken, die het overgrote deel van de strafzaken uitmaken, worden dergelijke rapportages het minst vaak

opgesteld (Van Wingerden et al., 2011). Uit onderzoek van Boone et al. (2008) blijkt dat een rapport van de reclassering doorgaans wordt aangevraagd door de officier van justitie. Hoewel de rechter de mogelijkheid heeft om zelf om een rapport te vragen en de behandeling van een zaak uit te stellen totdat dit beschikbaar is, gebeurt dat in de praktijk zelden. Advocaten kunnen geen rapport opvragen.

Box 2.1 Onderdelen van een adviesrapport van de reclassering

Eén van de onderdelen van een het adviesrapport van de reclassering over een verdachte is een inschatting van de kans op herhaling van strafbaar gedrag. Hiertoe wordt onder meer gebruik gemaakt van OXREC, een instrument dat het risico op herhaling van strafbaar gedrag inschat. Het model berekent de gemiddelde recidivekans voor personen met vergelijkbare kenmerken als de verdachte, op basis van factoren die in het model zijn opgenomen. De kans op recidive wordt uitgedrukt als een waarschijnlijkheidspercentage voor zowel algemene recidive als geweldsrecidive binnen één en twee jaar. OXREC gebruikt factoren waarvan wetenschappelijk is vastgesteld dat ze relevant zijn voor het voorspellen van recidive. Bij de ontwikkeling van de Nederlandse versie heeft de reclassering als uitgangspunt gehanteerd dat geen gegevens over etniciteit worden opgenomen. In tegenstelling tot de oorspronkelijke Engelse versie wordt in Nederland dan ook niet gevraagd naar de migratieachtergrond van de verdachte. Wel wordt de postcode van de verdachte meegenomen, om een buurtscore te berekenen. Als reden hiervoor wordt aangevoerd dat wetenschappelijk onderzoek aantoont dat dit gegeven de voorspellende waarde van het instrument verhoogt. Bij deze werkwijze kan worden aangemerkt dat het gebruik van een buurtscore indirect het risico van etnische profilering met zich mee kan brengen, aangezien personen met een migratieachtergrond vaak geconcentreerd wonen in bepaalde postcodegebieden.

OXREC is niet het enige instrument dat de reclassering hanteert bij de inschatting van recidiverisico; een ander veelgebruikt hulpmiddel is de RISc. Dit instrument bestaat uit dertien schalen die verschillende leefgebieden van de verdachte in kaart brengen, zoals 'Huisvesting en wonen' en 'Relaties met vrienden en kennissen'. Elk leefgebied omvat meerdere items die door de reclasseringswerker worden gescoord. Hoe meer criminogeen de situatie van de verdachte, hoe hoger de score. De totaalscore op iedere schaal wordt eerst omgerekend naar een gewogen schaalscore, waarna alle schaalscores worden opgeteld tot een totaalscore. Deze bepaalt of de verdachte in de categorie met een laag, gemiddeld of hoog recidiverisico valt.

Risicotaxatie-instrumenten worden doorgaans gevalideerd op de detentiepopulatie en geven geen antwoord op de vraag of verdachten met bepaalde kenmerken daadwerkelijk meer delicten plegen, of dat zij vaker worden opgepakt en veroordeeld. Is het laatste het geval, dan ontstaat – mede door het gebruik van het instrument – een zelfversterkende feedback loop (Van den Bos et al., 2021). De uiteindelijke risico-inschatting vormt dan vooral een afspiegeling van in de maatschappij ingebakken ongelijkheden. Om die reden is gewaarschuwd dat toepassing van bijvoorbeeld de OXREC kan leiden tot ongelijke behandeling op basis van sociale klasse of andere achtergrondkenmerken van verdachten en hun sociale omgeving (Braverman et al., 2016).

In het adviesrapport maakt de reclassering uiteindelijk een persoonlijke, professionele inschatting van het recidiverisico in de betreffende zaak. Dit oordeel kan afwijken van de uitkomsten van de OXREC of RISc. Wanneer onvoldoende duidelijk is waar bepaald gedrag van een verdachte uit voortkomt, kan aanvullend of verdiepend onderzoek

worden verricht. In een voorlichtingsrapportage neemt de reclassering doorgaans ook een concreet strafadvies op. Belangrijke aspecten hiervan zijn de indicatie voor het opleggen van bijzondere voorwaarden en de beoordeling van de geschiktheid van de verdachte om een bepaalde sanctie te ondergaan.

2.2 Straftoemeting

Wanneer de schuld van de verdachte naar het oordeel van het OM – of, in laatste instantie, de rechter – voldoende vaststaat, dient een besluit te worden genomen over welke straf passend is. Dit straftoemetingsproces vraagt om een zorgvuldige afweging tussen maatwerk, rechtseenheid en praktische uitvoerbaarheid.

2.2.1 Maatwerk

Officieren van justitie en rechters hebben bij het uitvoeren van hun taken aanzienlijke discretionaire bevoegdheid (Sampson & Lauritsen, 1997; Ulmer, 2012). Dit houdt in dat zij vrijheid hebben bij het maken van beslissingen binnen hun wettelijke kaders. In Nederland hebben het OM en rechters zelfs een opvallend ruime discretionaire bevoegdheid vergeleken met veel andere landen (Wermink et al., 2015). Voor het OM speelt dit vooral bij de vervolgingsbeslissing, die gebaseerd is op het opportuniteitsbeginsel. Het OM kan besluiten om af te zien van vervolging wanneer dit niet zinvol, niet proportioneel of niet in het algemeen belang wordt geacht. Bij rechters heeft de discretionaire bevoegdheid vooral te maken met de ruime vrijheid in straftoemeting: per strafbaar feit zijn in de wet wel strafmaxima vastgesteld, maar geen specifieke minimumstraffen.

Op basis van de omstandigheden van een zaak kunnen officieren en rechters besluiten om af te wijken van beslissingen die zijn genomen bij, juridisch gezien, ogenschijnlijk vergelijkbare zaken. Bij de strafbepaling kunnen zij niet alleen rekening houden met de ernst van het delict en de omstandigheden waaronder het is gepleegd, maar ook met 'de persoon van de verdachte'.[6] Daarnaast kunnen zij in hun oordeel sociaal-maatschappelijke factoren betrekken en zelfs de belasting van de strafrechtketen laten meewegen. Hoewel deze discretionaire bevoegdheid voordelen heeft, zoals maatwerk in de rechtspraak en daarmee wellicht ook een grotere kans op succesvolle resocialisatie, kan het ook vragen oproepen over ongelijke uitkomsten en potentieel zelfs leiden tot rechtsongelijkheid.

2.2.2 Rechtseenheid

Naast het belang dat professionals in het strafrecht in elke individuele zaak maatwerk kunnen leveren, is er ook het belang van rechtseenheid. Om deze rechtseenheid te bevorderen, hanteert het OM landelijke richtlijnen voor strafvordering. Dit zijn bindende, algemeen geldende regels die richting geven aan de strafeisen die het OM stelt bij strafbare feiten. De richtlijnen dienen als uitgangspunt bij het bepalen van de soort en de hoogte van de straf in een bepaalde situatie. De richtlijnen worden publiek toegankelijk gepubliceerd en burgers kunnen er rechten aan ontlenen. Door het gebruik van richtlijnen beoogt het OM ervoor te zorgen dat vergelijkbare zaken op een gelijkwaardige en objectieve manier worden beoordeeld, op basis van de feiten van de zaak en vaste beoordelingscriteria. Het kan echter zijn dat een richtlijn niet goed

[6] Zie Aanwijzing kader voor strafvordering meerderjarigen (2019A003), OM; Landelijk Bureau Vakinhoud rechtspraak (2025).

aansluit bij een specifieke zaak, bijvoorbeeld door bijzondere omstandigheden waaronder het delict is gepleegd of de persoonlijke situatie van de verdachte. In zulke gevallen kan van de richtlijn worden afgeweken, mits dit goed wordt onderbouwd. In de praktijk blijkt echter dat strafbeschikkingen maar beperkt worden gemotiveerd.[7]

Binnen de rechtspraak zijn er gemeenschappelijke 'vertrekpunten van denken' geformuleerd, bekend als LOVS-oriëntatiepunten. Deze oriëntatiepunten moeten eraan bijdragen dat rechters bij het opleggen van straffen uitgaan van dezelfde basisprincipes. Hoewel de oriëntatiepunten niet bindend zijn, is het wel de bedoeling dat zij door rechters bij de oordeelsvorming in individuele zaken worden betrokken. Daarnaast is er het wettelijke draagkrachtbeginsel, dat de rechter opdraagt rekening te houden met de persoonlijke draagkracht van de verdachte bij het vaststellen van de straf.

2.2.3 Straftoemeting in de praktijk

Doorgaans stelt een officier van justitie of rechter (hierna: 'beslisser') bij de straftoemeting eerst vast of de gedraging strafbaar is gesteld in de wet en wat de wettelijk vastgestelde maximumstraf is. Binnen dit wettelijke kader bepaalt de beslisser op grond van de ernst van het strafbare feit welke straf als vertrekpunt moet worden genomen. Als er een richtlijn of oriëntatiepunt beschikbaar is, vormt dit in de regel het uitgangspunt. Vervolgens beoordeelt de beslisser of er redenen zijn om van dit vertrekpunt naar boven of naar beneden af te wijken. Afhankelijk van de gevolgde procedure kunnen de strafeis van de officier van justitie en het strafadvies uit de voorlichtingsrapportage van de reclassering hierbij belangrijke ankerpunten zijn. Uiteindelijk beoordeelt de beslisser of het resultaat van de verschillende afwegingen evenredig is. Dit betekent dat wordt nagegaan of de opgelegde straf redelijk is en niet zwaarder dan noodzakelijk, binnen de grenzen die de wet stelt. De ruime straftoemetingsvrijheid van de rechter (en het OM) hangt onder meer samen met het feit dat de jurisprudentiële eisen aan de strafmotivering relatief beperkt zijn (Van Noorloos & Samadi, 2026). Over de wijze waarop de afweging tot stand komt hoeft de rechter slechts in beperkte mate verantwoording af te leggen; de Hoge Raad toetst de motivering vooral op begrijpelijkheid. Hoewel er wettelijke motiveringsregels bestaan, wordt daar in de praktijk doorgaans vrij snel aan voldaan.

2.3 Redenen voor verschillend straffen bij vergelijkbare delicten

De Aanwijzing kader voor strafvordering van het OM en de LOVS-oriëntatiepunten noemen diverse factoren die reden kunnen geven tot het naar boven of naar beneden afwijken van een strafrichtlijn. Hieronder gaan we kort in op een aantal hiervan, die relevant blijken in de context van dit onderzoek.

2.3.1 Strafdoelen

Het opleggen van straffen dient meerdere doelen, die zowel verband houden met het verleden als met de toekomst van dader en samenleving. Bij vergelding staat het idee centraal dat de dader een rechtvaardige en proportionele straf verdient, die in verhouding staat tot de ernst van het strafbare feit. Dit doel heeft daarmee een terugblikkend karakter en is gericht op het herstellen van het geschonden rechtsgevoel. Naast vergelding kent het strafrecht ook toekomstgerichte doelen.

[7] Zie Frielink en Peters (2022, p. 68.

Specifieke preventie is erop gericht om te voorkomen dat de dader opnieuw de fout ingaat, terwijl algemene preventie anderen moet afschrikken van het plegen van strafbare feiten. Hiermee draagt strafoplegging bij aan het handhaven van normen in de samenleving. Welk strafdoel in een zaak het zwaarst weegt, bepaalt mede welke straf er in een specifiek geval wordt opgelegd. In sommige gevallen ligt de nadruk op strafdoelen zoals normhandhaving en afschrikking, terwijl in andere zaken het voorkomen van herhaling vooropstaat. In dat laatste geval kan het wenselijk zijn om bijvoorbeeld een behandeling die de verdachte inmiddels volgt voor zijn verslavingsproblemen niet te verstoren door het opleggen van een gevangenisstraf. De rechter kan dan kiezen voor een (gedeeltelijk) voorwaardelijke straf met bijzondere voorwaarden.

2.3.2 Recidive

In de Nederlandse rechtspraktijk kan een herhaling van strafbaar gedrag ('recidive') resulteren in een strengere straf. De reden voor strafverzwaring is dan voornamelijk dat de verdachte zich niets of te weinig heeft aangetrokken van de eerdere veroordeling. Volgens de OM-richtlijnen voor strafvordering en de LOVS-oriëntatiepunten is er sprake van relevante recidive als een verdachte in de vijf jaar voorafgaand aan het plegen van een strafbaar feit onherroepelijk is veroordeeld voor een soortgelijk delict. Afhankelijk van de aard van het delict en de zwaarte van de eerder opgelegde straf kunnen ook oudere en andersoortige delicten worden meegewogen. Recidive kan leiden tot een hogere straf of een zwaardere strafmodaliteit. Bij dit laatste wordt een taakstraf doorgaans als zwaarder beschouwd dan een geldboete, en een gevangenisstraf als zwaarder dan een taakstraf.[8] Daarnaast moet bij recidive worden beoordeeld of een taakstraf zonder bijkomende straf nog mogelijk is, gelet op het taakstrafverbod zoals vastgelegd in Artikel 22b Sr. Officieren van Justitie en rechters zijn niet verplicht om bij recidive een zwaardere straf op te leggen. Er kan bijvoorbeeld worden overwogen dat strafverzwaring in een concreet geval niet noodzakelijk is voor criminaliteitspreventie, of zelfs averechts zou kunnen werken.

2.3.3 Vooruitzichten voor resocialisatie (recidiverisico)

In de LOVS-oriëntatiepunten wordt het vooruitzicht voor resocialisatie genoemd als relevante factor bij het bepalen van de straf. Als voorbeeld wordt gegeven dat een verdachte zich bereid toont om persoonlijke problemen aan te pakken en gedrag te veranderen, bijvoorbeeld op het gebied van verslaving of psychische gezondheid. Meer algemeen wordt als relevante factor genoemd dat een verdachte 'een positieve wending aan zijn of haar leven heeft gegeven en dat heeft onderbouwd'.[9]

Hoewel dit niet expliciet wordt vermeld in de LOVS-oriëntatiepunten, lijkt de beoordeling van resocialisatiemogelijkheden sterk samen te hangen met de inschatting van het recidiverisico. Beslissers kunnen zich bij deze inschatting laten adviseren door een voorlichtingsrapportage van de reclassering. Uit statistisch onderzoek blijkt dat de uitkomst van de RISc en andere risico-gerelateerde kenmerken van een verdachte doorgaans geen hoofdrol spelen in de straftoemetingsbeslissing van de rechter (Van Wingerden et al., 2011). Toch benadrukken geïnterviewde rechters in datzelfde onderzoek het belang van het recidiverisico bij de straftoemeting.

[8] Zie Aanwijzing kader voor strafvordering meerderjarigen (2019A003), OM.
[9] Zie Landelijk Bureau Vakinhoud rechtspraak (2025).

In de praktijk is het lastig om het effect van eerdere recidive (het strafrechtelijk verleden van een verdachte) en het ingeschatte toekomstige recidiverisico op de straftoemeting te scheiden. Het recidiverisico wordt immers voor een groot deel gebaseerd op het Overzicht Justitiële Gegevens (het strafblad) van een verdachte; het zijn dus deels feiten uit het verleden, en niet enkel voorspellingen over de toekomst, die bijdragen aan een hogere risicoschatting. Met andere woorden: rechters straffen verdachten met een hoog recidiverisico mogelijk zwaarder vanwege eerdere delicten en het uitblijven van effect van eerdere sancties. De samenhang tussen recidive en recidiverisico beïnvloedt ook de toepassing van straffen: rechters geven aan dat een laag recidiverisico doorgaans niet leidt tot een lagere straf, maar dat een hoog recidiverisico aanleiding kan zijn voor maatwerk, zoals het opleggen van voorwaardelijke straffen of bijzondere voorwaarden (Van Wingerden et al., 2011). Tegelijkertijd zijn voor veel verdachten met een hoog recidiverisico bepaalde straffen juridisch of praktisch niet meer toepasbaar, juist door hun eerdere delicten en eerdere sancties.

2.3.4 Bredere gevolgen van een straf

Bij het bepalen van de straf moet niet alleen worden gekeken of deze in verhouding staat tot de ernst van het gepleegde delict, maar ook of de bredere gevolgen voor de verdachte en diens directe omgeving proportioneel zijn (Landelijk Bureau Vakinhoud rechtspraak, 2025). Zo kan detentie ingrijpende consequenties hebben, niet alleen voor de verdachte zelf, maar ook voor diens gezin en maatschappelijke positie. Denk bijvoorbeeld aan een situatie waarin de verdachte de belangrijkste of enige verzorger is van kinderen of andere afhankelijke familieleden. Wanneer die zorg door een gevangenisstraf wegvalt, kan dat grote gevolgen hebben voor het thuisfront. Ook andere omstandigheden kunnen aanleiding geven om van een bepaalde strafmodaliteit af te zien. Zo kan het voorkomen dat meerdere geldboetes samen, gelet op het in de wet verankerde draagkrachtbeginsel, zouden leiden tot een te zware financiële last. In dergelijke gevallen kan worden overwogen om te kiezen voor een alternatieve straf, zoals een taakstraf of een onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

2.3.5 Proceshouding

Volgens de LOVS-oriëntatiepunten kan de proceshouding van een verdachte invloed hebben op de strafmaat.[10] Een volledige bekentenis of een actieve bijdrage aan de opheldering van een zaak werkt doorgaans strafverlichtend. Daarentegen kan een verdachte die geen verantwoordelijkheid neemt en de ernst of gevolgen van het delict niet erkent zwaarder worden bestraft. Hoewel proceshouding in de Aanwijzing kader voor strafvordering van het OM niet expliciet wordt genoemd, ligt het voor de hand dat dit aspect ook daar een rol speelt in de beoordeling.[11]

2.3.6 Procedurele factoren

Bij de straftoemeting kunnen ook procedurele factoren een rol spelen. In de Aanwijzing OM-strafbeschikking staat bijvoorbeeld dat het OM bij het opleggen van een strafbeschikking rekening houdt met de rechterlijke straftoemetingspraktijk. Het OM streeft daarbij naar een straf die gunstiger is dan de te verwachten strafeis ter zitting, om te voorkomen dat verdachten uitsluitend in verzet gaan om een lagere straf

[10] Zie Landelijk Bureau Vakinhoud rechtspraak (2025), p.16-17.
[11] Zie Aanwijzing kader voor strafvordering meerderjarigen (2019A003), OM.

te verkrijgen.[12] Ook de duur van de procedure kan doorwerken: een buitensporig lange afhandeling kan aanleiding geven tot strafvermindering. Ten slotte kunnen bredere maatschappelijke omstandigheden, zoals publieke onrust rond bepaalde vormen van criminaliteit, van invloed zijn op de hoogte of aard van de straf.

[12] Zie Aanwijzing OM-strafbeschikking (2022A003) | Beleid en Straffen | Openbaar Ministerie.

3 Theoretische verklaringen voor selectiviteit

In het strafrecht bepalen professionals voortdurend op basis van verschillende beoordelings- en selectiecriteria welke maatregelen er volgen in geval van normovertreding. Bij de uitvoering van hun publieke taken maken strafrechtelijke instanties dus onvermijdelijk onderscheid tussen zaken en daarmee tussen burgers. Dit onderscheid kan zowel direct als indirect optreden (zie box 3.1). Niet alle onderscheid is daarbij verboden.

Om juridisch gezien te kunnen spreken van discriminatie dient niet alleen te worden vastgesteld dat er sprake is van onderscheid op basis van een bepaald persoonskenmerk, maar ook dat dit onderscheid niet objectief te rechtvaardigen is. De objectieve rechtvaardigingstoets stelt als vereisten dat met het onderscheid een legitiem doel wordt nagestreefd en dat de middelen om dat doel te bereiken geschikt (proportioneel) en noodzakelijk (subsidiair) zijn. In dit rapport spreken we primair over *selectiviteit* in plaats van discriminatie, omdat niet in alle gevallen is vast te stellen in hoeverre er sprake is van *illegitiem* onderscheid. In wat volgt gaan we nader in op mogelijke verklaringen voor selectiviteit op basis van herkomst en sociaaleconomische status in het strafrecht.

Box 3.1 Direct en indirect onderscheid

Onderscheid kan zowel direct als indirect optreden. Direct onderscheid betreft onderscheid op grond van een door wetgeving of verdragen beschermd persoonskenmerk (discriminatiegrond). Hiervan is bijvoorbeeld sprake wanneer de kans op vervolging of een bepaalde straf afhangt van een kenmerk dat vrij direct is verbonden met etniciteit (bijvoorbeeld huidskleur of naam). Direct onderscheid is verboden, tenzij de wet daar expliciet een uitzondering voor maakt of daarvoor een objectieve rechtvaardiging bestaat. Voor direct onderscheid naar uitsluitend etniciteit zal overigens niet snel een objectieve rechtvaardiging aanwezig worden geacht (Rodrigues & Van der Woude, 2016).

Bij indirect onderscheid gaat het om een ogenschijnlijk neutrale handelwijze die personen met een bepaald beschermd persoonskenmerk in het bijzonder benadeelt. Indirecte onderscheid op grond van etniciteit kan bijvoorbeeld optreden in relatie tot de omgevingskenmerken van de verdachte (bijvoorbeeld doordat professionals de status van de woonbuurt bewust of onbewust meewegen bij de inschatting van recidiverisico's, zie ook box 2.1). Verschillen naar etnische herkomst kunnen dan ontstaan doordat het hebben van een migratieachtergrond samenhangt met andere kenmerken die meewegen in de afdoening van strafbare feiten. Ook indirect onderscheid is in beginsel verboden, tenzij daarvoor een objectieve rechtvaardiging bestaat.

3.1 Professionele overwegingen

Bestaand onderzoek naar het ontstaan van ongelijkheid vertrekt niet zelden vanuit een gedragswetenschappelijke benadering, waarbij de percepties van professionals centraal staan. Omdat professionals in de strafrechtketen veelal binnen beperkte tijd een besluit moeten nemen op basis van beperkte informatie, is het denkbaar dat zij zich – bewust of onbewust – baseren op zogenoemde *perceptual shorthands* of

'mentale snelkoppelingen' (zie ook Weenink, 2007). Hierbij worden ervaringen, stereotypen of culturele invloeden gebruikt om snel informatie te verwerken. Zulke processen kunnen nuttig zijn omdat ze beslissers helpen om efficiënt te handelen, maar ze kunnen ook leiden tot onrechtmatig onderscheid, bijvoorbeeld wanneer persoonskenmerken van de verdachte ten onrechte worden gekoppeld aan beoordelingen van schuld en gevaarlijkheid. In dat geval spreken we van discriminatie.

3.2 Institutionele context

Bovenstaande gedragswetenschappelijke benadering kan worden aangevuld met het gegeven dat de genoemde individuele processen zijn ingebed in een historische, politieke en maatschappelijke context (Van Laer & Janssens, 2011). Zo wijst eerdere literatuur erop dat eerdergenoemde 'mentale snelkoppelingen' van professionals vaak collectief geconstrueerd worden binnen organisaties, wat het gebruik ervan legitimeert (Van Meeteren et al., 2023; Weenink, 2007). Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn als in risicotaxatie-instrumenten factoren als huisvesting, werk, schulden en buurtkenmerken worden meegenomen bij het bepalen van het risico op recidive. Het gebruik van dergelijke kenmerken als voorspellers van toekomstig crimineel gedrag institutionaliseert en formaliseert het idee dat deze kenmerken een legitieme basis vormen voor risicobeoordeling. Men spreekt van institutionele discriminatie wanneer processen, cultuur, beleid of (geschreven en ongeschreven) regels systematisch en illegitiem in het nadeel van bepaalde groepen werken. Discriminatie is dan verankerd in normen, gebruiken, structuren en systemen en kan niet langer worden herleid tot de vooroordelen of gedragingen van een enkel individu.

Daarnaast laat eerder onderzoek zien dat ook bepaalde beleidsregels of juridische kaders professionals sturen in hun handelen, zonder dat er sprake is van expliciete vooringenomenheid. Een voorbeeld is het beleid rond strafbeschikkingen. Bepaalde feiten worden standaard met een strafbeschikking afgedaan; maar wie niet direct betaalt of bezwaar maakt, komt tóch voor de rechter. Omdat het vermogen om direct te betalen of bezwaar te maken kan samenhangen met sociaaleconomische positie, kan dit beleid verschillen tussen bevolkingsgroepen versterken. Zulke institutionele factoren laten zien dat ongelijkheid in de strafrechtketen niet alleen het resultaat hoeft te zijn van mentale snelkoppelingen of discriminerende attitudes, maar ook verankerd kan zijn in de manier waarop het systeem zelf is ingericht.

3.3 Voorkeuren en verwachtingen van verdachten

Bestaand onderzoek richt zich vaak minder op de percepties, houdingen en keuzes van verdachten en hun omgeving zelf. In relatie tot etniciteit zijn er voor bepaalde herkomstgroepen aanwijzingen dat verdachten en hun ouders er soms zelf de voorkeur aan geven dat een zaak op een relatief zware manier wordt afgedaan. Zo constateren Nijsten et al. (2002) dat – met name Turkse en Marokkaanse – ouders soms kiezen voor een meer autoritaire straf. Dit kan samenhangen met een beperkt vertrouwen in alternatieve sancties of met het feit dat het stigma van een psychiatrische behandeling zwaarder kan wegen dan dat van detentie. Daarnaast zijn het bekennen van het gepleegde feit en het informeren van ouders of opvoeders belangrijke voorwaarden om in aanmerking te komen voor een Halt-interventie. Gevoelens van angst of schaamte richting ouders (Buysse et al., 2017; Nijsten et al., 2002) of de angst voor gezichtsverlies binnen de straatcultuur (El Hadioui, 2017)

kunnen jongeren er echter van weerhouden om hiermee in te stemmen. Als bepaalde groepen terughoudender zijn om te bekennen, kan dat ertoe leiden dat zij vaker bij het OM terechtkomen. Over dit soort mechanismen is tot nu toe weinig recent onderzoek beschikbaar.

Naast etniciteit speelt waarschijnlijk ook sociaaleconomische positie een rol bij de voorkeuren en keuzes van verdachten en hun gezinnen. Voor gezinnen met beperkte financiële middelen kan een gevangenisstraf bijvoorbeeld minder ontwrichtend lijken dan een taakstraf of behandeltraject, waarbij kosten of praktische drempels (zoals reiskosten of tijdsinvestering) zwaarder wegen (Florida International University, 2021). Daarnaast wijzen inzichten uit de sociologie op verschillen in de manier waarop groepen naar straf en interventies kijken. In hogere sociaaleconomische milieus is vaak sprake van 'concerted cultivation' (Lareau, 2018): ouders leren hun kinderen om actief met instanties om te gaan, hebben doorgaans meer vertrouwen in professionele interventies en weten beter hoe ze systemen kunnen benutten. Dat staat in contrast met de straatcultuur (El Hadioui, 2017), die vaker voorkomt in lagere sociaaleconomische contexten en waarin andere waarden en omgangsvormen een rol spelen. Dergelijke verschillen kunnen ertoe leiden dat groepen ook anders kijken naar de legitimiteit en wenselijkheid van bepaalde straffen. Ook is het denkbaar dat met name lager opgeleiden minder goed geïnformeerd zijn over de werking van het rechtssysteem (zie bijvoorbeeld Maden et al., 2017). Als burgers niet begrijpen hoe rechters de straf bepalen, kan dat negatieve gevolgen hebben voor hun steun voor die straffen.

Tot slot kan vertrouwen in instituties van invloed zijn op de bereidheid om in te stemmen met alternatieve of buitengerechtelijke afdoeningen. Hoger opgeleiden hebben doorgaans meer vertrouwen in instituties, waaronder de rechterlijke macht (Arends & Schmeets, 2015). Hoewel specifiek vertrouwen in het OM minder is onderzocht, ligt het voor de hand dat dit vertrouwen mede bepaalt of verdachten akkoord gaan met bijvoorbeeld een strafbeschikking van het OM. Gebrek aan vertrouwen kan dan leiden tot een voorkeur voor een zitting bij de rechter, of juist tot een grotere terughoudendheid om gebruik te maken van alternatieve interventies zoals Halt.

3.4 Wisselwerking tussen professionals en verdachten

In het verlengde van wat hierboven is gezegd over de invloed van het al dan niet bekennen, weten we dat ook andere aspecten van de 'proceshouding' van de verdachte bij alle afdoeningsstappen een belangrijke invloed kunnen hebben op de overwegingen van professionals ten aanzien van de blaam die de verdachte treft en het ingeschatte risico voor de samenleving (zie Kurlychek & Johnson, 2019). In het onderzoek van Van den Bos et al. (2021) beschreven verschillende respondenten die als professional betrokken zijn bij de strafrechtketen aanwijzingen voor onbewuste vormen van selectiviteit door beperkte herkenning van rechters in (de leefwereld van) verdachten. De mate waarin professionals in de strafrechtketen zich met verdachten kunnen identificeren, kan bijvoorbeeld van invloed zijn op de communicatie tijdens de zitting. Wanneer de communicatie soepeler verloopt, zullen rechters niet bewust de intentie hebben om mensen te bevoordelen, maar begrijpen ze hen wel sneller en zijn ze hen mogelijk meer ter wille. De mate waarin verdachten zich (kunnen) aanpassen aan de verwachtingen en gebruiken binnen het strafrechtsysteem, of toegang hebben

tot relevante netwerken die hen daarin begeleiden, is dus mogelijk van invloed op de afdoening.

3.5 Selectiviteit in wetgeving

Tot slot kan niet alleen de uitoefening van het strafrecht, maar ook de inhoud van het recht zelf selectief uitwerken. In het wetgevingstraject worden keuzes gemaakt over de strafwaardigheid van verschillende strafbare feiten. Indirect kan dit leiden tot het benadelen van groepen met bepaalde kenmerken, doordat zij vaker delicten van het ene type plegen dan van het andere. De wetgever kan er bijvoorbeeld voor kiezen om 'commune criminaliteit' (diefstal, inbraak, geweld, straatovervallen, kleinschalige drugshandel, verstoring openbare orde) vaker te vervolgen of zwaarder te bestraffen dan witteboordencriminaliteit of bepaalde typen cybercrime.[13] Laatstgenoemde vormen van criminaliteit worden juist overwegend gepleegd door slimme(re) daders (Moonen et al., 2017). Ook het OM stelt beleid vast waarin het de opsporing of vervolging van bepaalde vormen van criminaliteit prioriteert. Criminaliteit die beter zichtbaar is en gemakkelijker is op te sporen leidt mogelijk tot een grotere kans op vervolging en/of bestraffing vergeleken met complexere zaken.

[13] Zo heeft de Nederlandse overheid de afgelopen jaren sterk ingezet om delicten die veel impact hebben op het slachtoffer, zijn of haar directe omgeving en het veiligheidsgevoel van burgers in Nederland aan te pakken. Deze high impact crimes zijn bijvoorbeeld woninginbraken, straatroven en overvallen.

4 Data & Methode

In hoofdstuk 2 en 3 is besproken hoe onder meer professionele beoordelingen, werkwijzen en contextuele factoren kunnen bijdragen aan verschillen in de straftoemeting. In dit rapport staat de vraag centraal in hoeverre er verschillen bestaan in de afdoening van strafzaken tussen verdachten met verschillende sociaaleconomische posities, los van de processen die daaraan ten grondslag liggen. Voor het kwantitatief in kaart brengen van mogelijke verschillen maken we in dit onderzoek gebruik van administratieve databronnen over strafzaken, verdachten en hun achtergrondkenmerken. In dit hoofdstuk bespreken we de gebruikte gegevens, de onderzoekspopulatie en welke statistische technieken zijn toegepast om verschillen in de afdoening van strafzaken te onderzoeken.

4.1 Onderzoekspopulatie

Ons vertrekpunt bij het samenstellen van de data zijn CBS-bestanden met jaarlijkse gegevens over alle rechtbankstrafzaken die dat jaar door het OM zijn behandeld. Elke regel in het databestand representeert een zaak met kenmerken als de inhoud van het vonnis, de aard van het misdrijf en de datum van plegen. De OM-bestanden kunnen aan de hand van het zaaknummer worden gekoppeld aan informatie uit de rechterlijke bestanden, indien een zaak voor de rechter is verschenen. Op het moment van analyse konden afdoeningen van rechtbankstrafzaken door het OM en de rechter in de CBS-data worden gevolgd tot en met 2024. Voor de analyses selecteren we uit de OM-bestanden alle zaken gepleegd tussen 2006 en 2022 waarvan de verdachte stond ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie. We excluderen zaken van verdachten die ten tijde van het plegen van het strafbare feit jonger waren dan 18 jaar (n=293.358), en zaken van verdachten van 65 jaar en ouder (n=77.761). Deze selecties leveren een databestand op met 2.782.388 zaken van 1.220.457 unieke verdachten.

In de data zien we ook situaties waarbij een verdachte door het OM is gedagvaard of is opgeroepen na verzet, maar de zaak niet voorkomt in de rechterbestanden; het gaat hier om ongeveer 6% van alle zaken in onze data. Omdat op basis van de data niet is vast te stellen wat de reden hiervoor is, en we derhalve niet weten wat de uiteindelijke beslissing in een zaak zal zijn, kiezen we ervoor om deze zaken niet mee te nemen in de analyses (n=178.319). Ook excluderen we zaken met een afdoening door het OM gekenmerkt als administratieve afhandeling of voeging (n=52.460) en zaken met een overige uitspraak door de rechter (n=9.998). Dit resulteert in onze onderzoekspopulatie van 2.541.611 zaken van 1.197.791 unieke verdachten.

Om onze onderzoeksvragen te beantwoorden, koppelen we gegevens over de afdoening met informatie uit andere CBS-bestanden. Het betreft hier demografische kenmerken als leeftijd, geslacht en migratieachtergrond, indicatoren van sociaaleconomische positie als hoogst gevolgde opleiding en huishoudinkomen, en omgevingskenmerken als stedelijkheid van de woongemeente. Alle gegevens zijn op persoonsniveau gekoppeld in de beschermde Microdata-omgeving van het CBS aan de hand van een uniek identificatienummer.

4.2 Analyseplan

In dit rapport onderzoeken we hoe sociaaleconomische kenmerken van verdachten samenhangen met de afdoening van strafzaken. De centrale onderzoeksvraag luidt:

> In hoeverre bestaan er verschillen in de afdoening van strafzaken tussen verdachten met uiteenlopende sociaaleconomische posities, zowel in de wijze van afdoening als in de aard, hoogte en combinatie van opgelegde sancties?

De afgelopen decennia heeft kwantitatief onderzoek belangrijke inzichten opgeleverd in de werking van de straftoemeting. Veel van deze studies richten zich echter uitsluitend op de vraag of een verdachte een onvoorwaardelijke gevangenisstraf krijgt, terwijl andere sancties zoals taakstraffen, geldboetes of voorwaardelijke straffen vaak buiten beschouwing blijven. Ook is er in eerdere onderzoeken weinig aandacht besteed aan de combinatie van sancties, terwijl Nederlandse rechters in de praktijk regelmatig meerdere straffen gelijktijdig opleggen (Van Rosmalen et al., 2012; Van Wingerden & Wermink, 2016). Dit onderstreept het belang van een uitgebreidere analyse van de relatie tussen sociaaleconomische kenmerken en de afdoening van strafzaken. Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, richten de analyses zich daarom op vier samenhangende aspecten van de strafrechtelijke afdoening: de wijze van afdoening van zaken, het type en de hoogte van opgelegde straffen, en de totale zwaarte van het sanctiepakket. Hieronder wordt toegelicht op welke manier elk van deze aspecten in de analyses is onderzocht.

4.2.1 Afdoeningswijze

In een eerste stap onderzoeken we aan de hand van een multinomiaal logistisch regressiemodel hoe sociaaleconomische kenmerken van verdachten samenhangen met de kans op drie mogelijke uitkomsten van het strafproces: (0) geen straf, (1) een straf opgelegd door het OM, of (2) een straf opgelegd door de rechter. De methode maakt het mogelijk om binnen één consistent model de kans op meerdere uitkomsten tegelijk te schatten en onderling te vergelijken. Hiervoor is gekozen omdat de drie uitkomsten elkaar uitsluiten en gezamenlijk het volledige bereik van mogelijke afdoeningen beschrijven. Omdat een verdachte in de data met meerdere zaken kan voorkomen, zijn de standaardfouten in deze en volgende analysestappen berekend met clustering op het individu. De resultaten worden gepresenteerd in marginale effecten, zodat de verandering in kans op een bepaalde uitkomst direct kan worden geïnterpreteerd (zie box 4.1).

Box 4.1 Marginale effecten

In (multinomiale) logistische regressiemodellen wordt de relatie tussen verklarende variabelen en de uitkomst doorgaans uitgedrukt in odds ratio's (OR). Omdat deze cijfers minder intuïtief zijn, presenteren we de resultaten van deze modellen in de vorm van marginale effecten. Een marginaal effect laat zien hoeveel de kans op een bepaalde uitkomst verandert wanneer een bepaald kenmerk aanwezig is, terwijl alle andere factoren gelijk blijven. Hierbij wordt het resultaat steeds vergeleken met een referentiegroep. Bijvoorbeeld: stel dat we kijken naar de kans op een gevangenisstraf. Een marginaal effect van 5 procentpunt voor verdachten met een baan betekent dat zij gemiddeld 5 procentpunt meer kans hebben op een gevangenisstraf dan verdachten zonder baan (de referentiegroep), als verder alle andere kenmerken, zoals type delict, leeftijd, opleidingsniveau en eerdere veroordelingen, hetzelfde zijn.

4.2.2 *Type en hoogte van sancties*

Vervolgens is onderzocht hoe sociaaleconomische kenmerken van verdachten samenhangen met het type en de hoogte van opgelegde straffen. De meest voorkomende sanctietypen – gevangenisstraffen, taakstraffen en geldboetes – zijn daarbij meegenomen, zowel in voorwaardelijke als onvoorwaardelijke vorm. Voor elk sanctietype is een afzonderlijke logistische regressieanalyse uitgevoerd, waarin de afhankelijke variabele aangeeft of een verdachte dat type straf ontving (1) of niet (0).[14] Alle modellen bevatten dezelfde onafhankelijke variabelen als de analyse van de afdoeningswijze, zodat de resultaten onderling vergelijkbaar zijn. In dit deel van de analyse zijn alleen verdachten opgenomen die in principe voor een sanctie in aanmerking kwamen; zaken waarin geen sanctie kon worden opgelegd, zoals bij vrijspraak of technisch sepot, zijn buiten beschouwing gelaten. Onze analyses richten zich hiermee op de relatie tussen sociaaleconomische kenmerken en het soort straf, gegeven dat de verdachte schuldig is bevonden.

Vervolgens zijn voor elk sanctietype afzonderlijke OLS-regressieanalyses uitgevoerd voor de hoogte van de straf. In deze analyses zijn alleen de verdachten meegenomen die de betreffende sanctie daadwerkelijk opgelegd kregen. De verdeling van de strafhoogte blijkt scheef: voor sommige zaken wijkt de hoogte van de opgelegde straf sterk af van het gemiddelde. Om de invloed van extreme waarden op de resultaten te beperken, zijn de waarden voor de analyses logaritmisch getransformeerd. Voor de presentatie van de resultaten zijn de getransformeerde waarden terugvertaald naar de oorspronkelijke waarden, zoals het daadwerkelijke aantal dagen gevangenisstraf of euro's boete, zodat de uitkomsten direct te interpreteren zijn.

4.2.3 *Totale sanctiezwaarte*

Ten slotte is de totale zwaarte van het opgelegde sanctiepakket geanalyseerd aan de hand van een OLS-regressieanalyse. Hiervoor zijn de verschillende opgelegde sancties, al dan niet in combinatie, omgerekend naar sanctiepunten. De gehanteerde omrekensleutel sluit aan bij de maatstaven van de rechterlijke macht, zoals vastgelegd in *Aanwijzing kader voor strafvordering meerderjarigen* van het OM.[15] Volgens deze sleutel staat één dag gevangenisstraf gelijk aan twee uur taakstraf en aan een geldboete van € 50. Ook voorwaardelijke varianten van deze straffen zijn meegenomen. Conform de werkwijze van Assink et al. (2011) is de zwaarte van een voorwaardelijke sanctie berekend door de zwaarte van de overeenkomstige onvoorwaardelijke straf te vermenigvuldigen met de kans dat de dader binnen twee jaar recidiveert. Voor volwassen daders is deze recidivekans vastgesteld op 0,26 (Verweij et al., 2021). Door sancties op deze manier te herleiden tot een gestandaardiseerde maat, kan de zwaarte van uiteenlopende sanctiepakketten op een uniforme wijze worden geanalyseerd.[16]

---

[14] Afhankelijk van het sanctietype kan de nul-categorie dus zowel lichtere als zwaardere alternatieven omvatten (bijvoorbeeld: 0 bij de taakstrafanalyse kan ook betekenen dat een verdachte een gevangenisstraf kreeg). De resultaten van deze modellen dienen daarom te worden geïnterpreteerd als de kans op het ontvangen van een bepaald sanctietype, niet noodzakelijk als de kans op een lichtere of zwaardere straf.

[15] Zie Aanwijzing kader voor strafvordering meerderjarigen (2019A003) | Beleid en Straffen | Openbaar Ministerie.

[16] De resultaten met betrekking tot de totale zwaarte van het opgelegde sanctiepakket, berekend zoals hier beschreven, zijn vergeleken met een tweede omrekensleutel (zie bijlage 2 voor meer details). Resultaten op basis van de twee omrekensleutels verschilden niet fundamenteel; in de rapportage presenteren we daarom enkel de resultaten van de eerste omrekensleutel.

Ook in dit deel van de analyses zijn alleen verdachten opgenomen die in principe in aanmerking kwamen voor een sanctie. Omdat de verdeling van de totale strafzwaarte scheef is, is gebruikgemaakt van het natuurlijk logaritme van het aantal sanctiepunten. In sommige gevallen werd echter geen sanctie opgelegd (bijvoorbeeld bij een schuldigverklaring zonder strafoplegging of een beleidssepot). Aangezien het niet mogelijk is om het logaritme van nul te berekenen, is bij alle waarden eerst één opgeteld (Kurlychek & Johnson, 2019; Van Wingerden et al., 2011).[17] Voor de presentatie van de resultaten zijn de log-getransformeerde waarden weer terug getransformeerd naar de oorspronkelijke sanctiepunten. Informatie over aanvullende analyses is opgenomen in bijlage 2.

De gerapporteerde bevindingen over de effecten van sociaaleconomische positie op strafhoogte hebben betrekking op verdachten die schuldig zijn bevonden. Ook het niet-schuldig bevonden worden kan echter informatief zijn voor strafhoogte; de straf is in dat geval feitelijk nul. Vanuit deze redenering kan het zijn dat de totale effecten van sociaaleconomische positie op strafhoogte enigszins worden onderschat. Een dergelijke onderschatting doet zich met name voor wanneer een zwakkere sociaaleconomische positie zowel samenhangt met een hogere kans om schuldig te worden bevonden als – gegeven een veroordeling – met een hogere straf (zie bijlage 2 voor een nadere toelichting op dit selectie-effect). In dit rapport gaan we hier niet dieper op in, maar presenteren we de resultaten voor strafsoort en -hoogte uitsluitend op verdachten die schuldig zijn bevonden.

4.2.4 Het samenspel van sociaaleconomische kenmerken

De bevindingen van de regressieanalyses geven inzicht in de mate waarin afzonderlijke aspecten van sociaaleconomische status samenhangen met strafrechtelijke uitkomsten, maar in de praktijk wordt het totaalbeeld vaak bepaald door het samenspel van deze factoren. Om dit samenspel beter te begrijpen, vergelijken we per stap de afdoeningsuitkomsten voor verschillende combinaties van sociaaleconomische kenmerken. Hiervoor zijn hypothetische verdachtenprofielen samengesteld, waarvoor op basis van de geschatte logistische modellen en OLS-modellen *predicted probabilities* (voorspelde kansen) en *predicted values* (verwachte voorspelde waarden) zijn berekend. Dit zijn geschatte uitkomsten voor de afhankelijke variabele, berekend met behulp van een statistisch model. We berekenen deze kansen en waarden voor verschillende sociaaleconomische profielen. Daarmee vergelijken we als het ware hypothetische groepen die van elkaar verschillen op een aantal belangrijke kenmerken, maar op alle andere variabelen in het model vergelijkbaar zijn.

Als uitgangspunt is een profiel gekozen dat de minst gunstige sociaaleconomische positie vertegenwoordigt: een verdachte die inactief is op de arbeidsmarkt, een basis-, vmbo- of mbo1-opleiding heeft, een laag huishoudinkomen heeft en geen koopwoning bezit. Vanuit dit uitgangsprofiel is telkens één kenmerk gewijzigd naar een gunstigere positie. De kenmerken zijn stapsgewijs aangepast in de volgorde: 1) actief op de arbeidsmarkt, 2) hbo- of wo-opleiding, 3) hoog huishoudinkomen en 4) een koopwoning (zie figuur 4.1 voor een visualisatie van de gevolgde aanpak).[18] Voor elk profiel zijn de voorspelde uitkomsten berekend voor de afdoeningswijze, het type

[17] De inhoudelijke interpretatie van de resultaten blijft robuust wanneer in plaats van 1 een ander klein getal wordt opgeteld bij de waarden.

[18] In de regressiemodellen zijn ook tussenliggende categorieën opgenomen, zoals in opleiding zijn, een middelbare opleiding en een middeninkomen. Voor de overzichtelijkheid richten de hier gepresenteerde profielen zich echter op het contrast tussen de meest ongunstige en de meest gunstige sociaaleconomische posities.

straf, de hoogte van de straf en de omvang van het totale sanctiepakket. Deze systematische vergelijking maakt het mogelijk om niet alleen afzonderlijke verbanden, maar ook de cumulatie van sociaaleconomische verschillen in relatie tot strafrechtelijke uitkomsten in beeld te brengen.

In dit rapport gebruiken we hierbij een methode waarbij voor ieder individu in de dataset een voorspelde uitkomst wordt berekend, waarna we daarvan het gemiddelde nemen (Average Marginal Effect). De op deze manier verkregen voorspelde kansen en waarden zijn dus geen daadwerkelijk gemeten uitkomsten, maar berekende verwachtingen. Je kunt ze zien als de gemiddelde uitkomst die het model voorspelt voor mensen met specifieke kenmerken.

Figuur 4.1 Visualisatie aanpak sociaaleconomische profielen

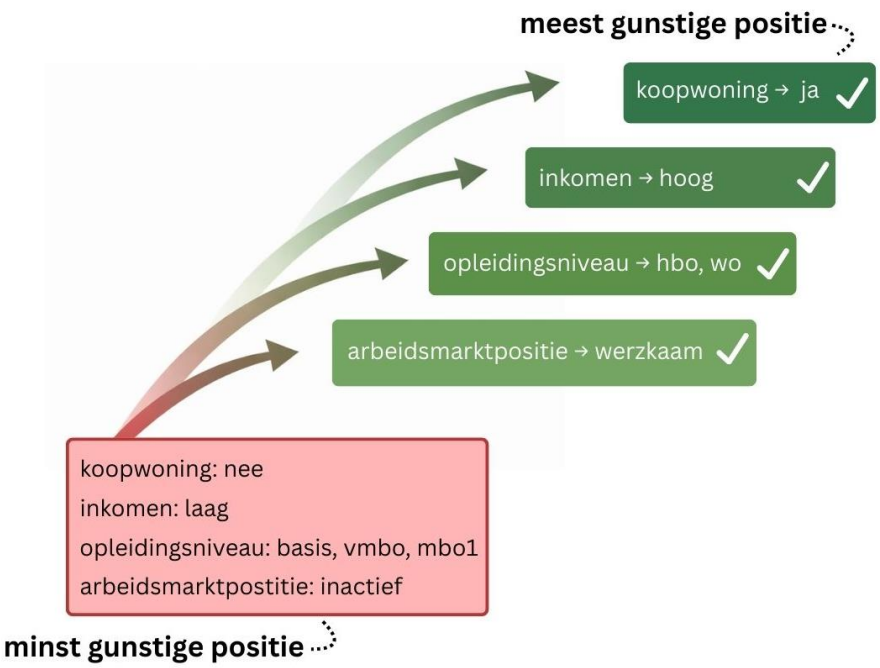

4.3 Constructie onafhankelijke variabelen

In de analyses wordt rekening gehouden met verschillende kenmerken van de zaak, verdachte en omgeving, omdat deze factoren de afdoening van strafzaken kunnen beïnvloeden. Waar mogelijk kijken we in de analyse naar de situatie van de verdachte een maand voorafgaand aan de laatste beslissing in een zaak, om de situatie zoals beoordeeld door de officier of rechter zo goed mogelijk te benaderen. Sommige gegevens worden door het CBS echter alleen op jaarbasis verstrekt; bij deze kenmerken kijken we naar de situatie van de verdachte op 1 januari van het jaar waarin de laatste beslissing in een zaak werd genomen.

4.3.1 *Sociaaleconomische positie*

Centraal in dit onderzoek staan sociaaleconomische kenmerken van de verdachte. Hierbij kijken we naar:

- **Arbeidsmarktstatus:** vastgesteld in de maand voorafgaand aan de laatste beslissing over een zaak. We 1) onderscheiden werkenden, 2) uitkeringsontvangers en3) personen die in opleiding zijn. Daarnaast is er in de data een aanzienlijke groep die niet werkt of studeert en geen uitkering ontvangt – ongeveer 21% van de verdachten. Eerder onderzoek toont aan dat met name personen die niet deelnemen aan werk, opleiding of training – de zogenoemde NEET-groep (*Not in Education, Employment or Training*) – kwetsbaarder zijn voor strafrechtelijke betrokkenheid en moeilijker re-integreren (e.g., Al Weswasi & Bäckman, 2025; Bäckman & Nilsson, 2016). In dit onderzoek duiden we deze referentiegroep aan als inactief (0).
- **Hoogst gevolgde opleiding**: gemeten op 1 januari van het jaar van de laatste beslissing. [19] We hanteren de standaardindeling van het CBS in drie categorieën: 1 = basisonderwijs, praktijkonderwijs, vmbo, mbo1; 2 = mbo2–4, havo, vwo; 3 = hbo, wo. Voor verdachten zonder beschikbare opleidingsgegevens (33%) is een aparte categorie opgenomen (4 = onbekend). Ontbrekende gegevens komen vaker voor bij migranten en oudere geboortecohorten.
- **Besteedbaar huishoudinkomen**: gebaseerd op het huishoudinkomen van het particuliere huishouden van de verdachte op 1 januari van het jaar van de laatste beslissing. Op basis van CBS-gegevens over alle Nederlandse huishoudinkomens in het peiljaar zijn particuliere huishoudens naar besteedbaar inkomen ingedeeld in 100 even grote groepen. Op basis van deze percentielgroepen onderscheiden we drie categorieën: 1 = laag (0–30%), 2 = gemiddeld (30–70%), 3 = hoog (70–100%). Institutionele huishoudens en huishoudens met onbekend inkomen worden in een aparte categorie geplaatst (4 = onbekend).
- **Koopwoning**: geeft aan of de verdachte in een koopwoning woonde in de maand voorafgaand aan de laatste beslissing (1 = ja, 0 = nee).

Door meerdere aspecten (arbeidsmarktstatus, opleiding, inkomen, woningbezit) te combineren, kan een breed en genuanceerd beeld worden verkregen van eventuele selectiviteit in het strafrecht op basis van sociaaleconomische status.

4.3.2 *Delict- en zaakkenmerken*

Naast sociaaleconomische kenmerken houden we in de analyses rekening met delict- en zaakkenmerken, omdat factoren zoals het type delict of eerdere veroordelingen van een verdachte belangrijke verklaringen kunnen bieden voor verschillen in de afdoening:

- **Type delict**: gemeten aan de hand van de 61 categorieën die het OM onderscheidt.
- **Zwaarte van het delict**: gebaseerd op de Nederlandse Crime Severity Index (CSI).[20] Deze index is opgebouwd op basis van de maximale strafdreiging volgens het Wetboek van Strafrecht, de Opiumwet, de Wet wapens en munitie en de Wegenverkeerswet 1994. Scores variëren van 2 tot 10.800 en zijn gekoppeld aan het geregistreerde wetsartikel en de datum van de laatste beslissing. In de

[19] Omdat veel jongvolwassenen nog in opleiding zijn, betreft het hier om het hoogst gevolgde en niet het hoogst behaalde opleidingsniveau.
[20] Zie De Nederlandse Crime Severity Index.

gebruikte dataset is per zaak altijd slechts één wetsartikel geregistreerd, namelijk het zwaarste artikel. Voor ongeveer 6% van de zaken kan geen CSI score worden vastgesteld; voor deze zaken imputeren we met de gemiddelde CSI waarde.

- **Aantal eerdere veroordelingen**: 0 = geen, 1 = 1–2, 3 = 3 of meer veroordelingen. Zaken met als laatste beslissing een technisch sepot, administratieve afhandeling of voeging, vrijspraak, dagvaarding zonder uitspraak van de rechter of overige uitspraak van de rechter zijn niet meegerekend als eerdere veroordelingen.
- **Deelneming aan het delict**: beschrijft de rol van de verdachte in het gepleegde delict aan de hand van vier kenmerken: poging, voorbereiding, medeplegen of medeplichtigheid. Deze kenmerken kunnen de afdoening beïnvloeden, omdat poging en voorbereiding soms minder zwaar worden bestraft, terwijl medeplegen en medeplichtigheid verschillen kennen in strafmaxima.
- **Jaar van de laatste beslissing**: om te controleren voor mogelijke variatie in de wijze van afdoening over de onderzochte periode.

4.3.3 Andere demografische kenmerken

Tot slot controleren we in de analyses voor een aantal andere demografische kenmerken:

- **Leeftijd**: in jaren, ingedeeld in zes categorieën (18–25, 25–35, 35–45, 45–55, 55–65).
- **Geslacht**: man = 1, vrouw = 0.
- **Migratieachtergrond**: gebaseerd op het geboorteland van de persoon zelf en dat van zijn of haar ouders. De categorie migranten betreft personen die buiten Nederland zijn geboren. De categorie tweede generatie betreft personen die zelf in Nederland zijn geboren en van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. De categorie met een Nederlandse herkomst ten slotte betreft personen die in Nederland zijn geboren en twee in Nederland geboren ouders hebben. Deze indeling is in lijn met de nieuwe indeling van het CBS, die primair kijkt naar waar iemand zelf geboren is.[21]
- **Woonadres onbekend**: geeft aan of het woonadres van de verdachte onbekend is (1= ja, 0= nee).
- **Gezinsstatus**: samenwonend met partner en/of kinderen= 1 of niet =0.
- **Stedelijkheid van de woongemeente**: woonachtig in een grote stad (≥2.500 adressen per km² = 1) of niet (0).
- **Aandeel niet-westerse inwoners in de buurt**: gestandaardiseerde variabele op buurtniveau; ontbrekende waarden geïmputeerd met het gemiddelde. [22]
- **Aandeel huishoudens met minimuminkomen in de buurt**: gestandaardiseerde variabele op buurtniveau; ontbrekende waarden geïmputeerd met het gemiddelde.

[21] Zie bijvoorbeeld Integratie en samenleving 2024 (CBS).
[22] Hoewel het CBS deze classificatie tegenwoordig niet meer hanteert, gebruiken we de gegevens voor ons onderzoek omdat ze beschikbaar zijn voor de onderzochte periode en relevant zijn voor de analyses over de jaren 2006–2022.

5 Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd van analyses naar de samenhang tussen sociaaleconomische kenmerken van verdachten en uitkomsten in het strafproces. Daarbij richten we ons op verschillende aspecten van de strafrechtelijke afdoening: de wijze waarop zaken worden afgedaan, het type en de hoogte van opgelegde sancties, en de totale zwaarte van het sanctiepakket. Deze analyses geven inzicht in de mate waarin verschillen in sociaaleconomische positie samenhangen met de uitkomst van strafzaken.

Op basis van eerder onderzoek naar sociaaleconomische ongelijkheid in het strafrecht kan worden verwacht dat personen met een gunstigere sociaaleconomische positie doorgaans minder vaak en minder zwaar worden bestraft. Hoewel we in dit rapport om eerder genoemde redenen niet spreken van klassenjustitie, sluiten we met onze vergelijkingen wel aan bij dit theoretische uitgangspunt. Daarom vergelijken we voor elk sociaaleconomisch kenmerk de uitkomsten met de categorie die in de literatuur doorgaans als minst gunstig wordt beschouwd, zoals inactief op de arbeidsmarkt, een basis-, vmbo- of mbo1-opleiding, de laagste inkomensgroep of het niet hebben van een koopwoning. In alle analyses houden we daarnaast rekening met delict-, zaak- en andere demografische kenmerken, zoals eerder beschreven in de methodesectie. Om de resultaten overzichtelijk te houden, worden deze controlevariabelen niet in de figuren weergegeven. De volledige modeluitkomsten zijn terug te vinden in de tabellen in bijlage 4.

Hoewel sociaaleconomische kenmerken centraal staan in het bespreken van de resultaten, presenteren we ook de resultaten voor migratieachtergrond. Dit kenmerk speelt namelijk een belangrijke rol in zowel eerder onderzoek als het bredere maatschappelijke debat over mogelijke selectiviteit in het strafrecht. Daarnaast besteden we apart aandacht aan verdachten van wie het woonadres onbekend is, omdat dit kenmerk in onze analyses sterk en consistent blijkt samen te hangen met zwaardere strafrechtelijke uitkomsten.

5.1 Afdoeningswijze

Figuur 5.1 laat zien hoe sociaaleconomische kenmerken van verdachten samenhangen met de wijze van afdoening, waarbij we onderscheid maken tussen zaken waarin geen straf wordt opgelegd, zaken waarin het OM een straf oplegt en zaken waarin de rechter een straf oplegt. Voor de onderliggende cijfers, zie tabel B3.1 in bijlage 3.

5.1.1 Beperkte SES-verschillen in kans op geen straf

Over het algemeen varieert de kans op geen straf relatief weinig met sociaaleconomische kenmerken, met twee uitzonderingen. Voor verdachten met een hbo- of wo-opleiding is de kans om geen straf opgelegd te krijgen 4,5 procentpunt hoger dan voor verdachten met een basis, vmbo of mbo1-opleiding. Voor verdachten met onbekend woonadres is deze kans juist 3,5 procentpunt lager.

Figuur 5.1 Marginale effecten van een multinomiaal logistisch regressiemodel voor afdoeningswijze

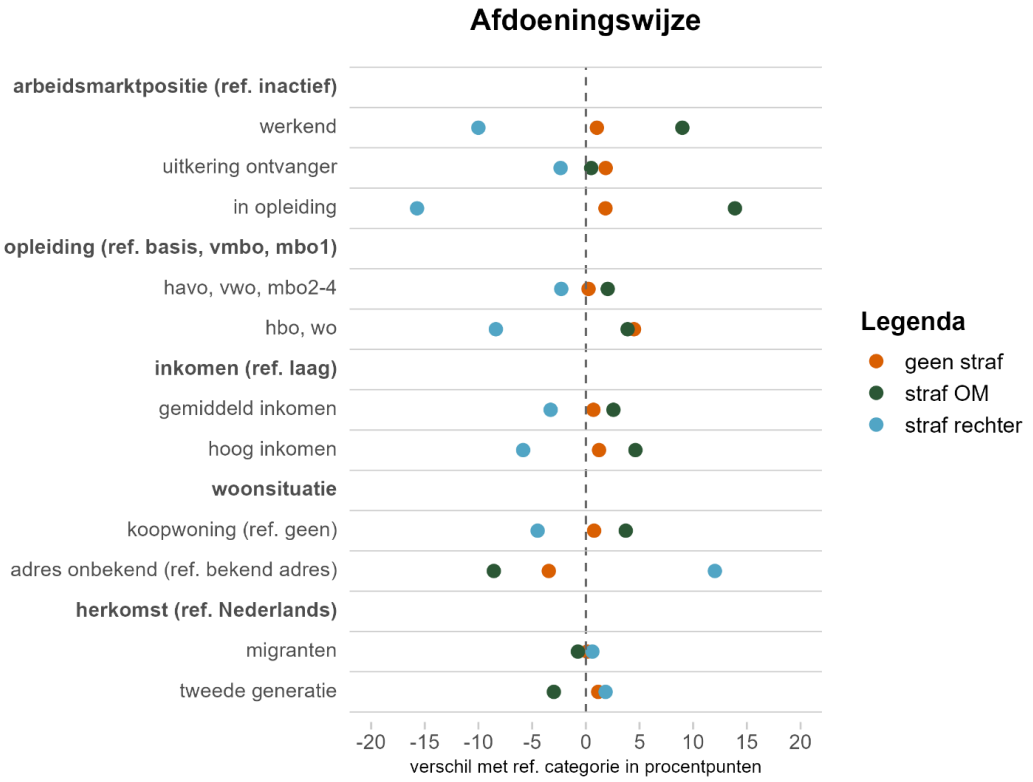

Noot: De figuur presenteert de gemiddelde verandering in de kans op een afdoeningswijze wanneer een verklarende variabele verandert van de referentiecategorie naar een andere categorie, gebaseerd op een multinomiaal logistisch regressiemodel. De afdoeningswijzen zijn: geen straf, straf opgelegd door het OM, of straf opgelegd door de rechter. Vanwege het grote aantal observaties zijn de 95%-betrouwbaarheidsintervallen te smal om visueel in de figuur weer te geven; deze zijn opgenomen in de tabel met onderliggende cijfers (zie bijlage B3.1). Marginale effecten voor de controlevariabelen zijn niet weergegeven in de figuur. (N=2.541.611).

Box 5.1 Leeswijzer figuren 5.1 en 5.2

Figuur 5.1 en 5.2 tonen de resultaten van (multinomiale) logistische regressiemodellen voor respectievelijk afdoeningswijze (geen straf, straf door het OM of straf door de rechter) en strafsoort (voorwaardelijke en onvoorwaardelijke gevangenisstraffen, taakstraffen en geldboetes). De bevindingen zijn weergegeven als het verschil in geschatte kans op een bepaalde uitkomst, vergeleken met de referentiecategorie, in procentpunten. In figuur 5.1 blijkt bijvoorbeeld dat de geschatte kans op een straf door de rechter 10 procentpunten lager is voor verdachten met een baan, vergeleken met inactieve verdachten. Figuur 5.2 laat zien dat de kans op een onvoorwaardelijke gevangenisstraf 5 procentpunten lager is voor verdachten met een hbo- of wo-opleiding, vergeleken met verdachten met alleen basisonderwijs of een vmbo- of mbo1-opleiding. In de onderliggende modellen is, naast de gepresenteerde kenmerken, ook gecontroleerd voor diverse andere factoren van het delict en de verdachte, zoals type delict, beslisjaar, eerdere veroordelingen, leeftijd en geslacht.

5.1.2 *Gunstigere positie hangt samen met vaker OM-afdoening*

Wanneer we kijken naar de instantie die de straf oplegt, zien we grotere verschillen. In het algemeen geldt dat gunstigere sociaaleconomische kenmerken samenhangen met een lagere kans op strafoplegging door de rechter en een hogere kans op strafoplegging door het OM. Zo is de kans op strafoplegging door de rechter 16 procentpunt lager voor verdachten die nog in opleiding zijn en 10 procentpunt lager voor werkende verdachten, vergeleken met verdachten zonder inkomen. Voor verdachten met een hbo- of wo-opleiding ligt de kans op strafoplegging door de rechter 8 procentpunt lager dan voor verdachten met basisonderwijs, praktijkonderwijs, vmbo of mbo1.

5.1.3 *Vaker rechtelijke afdoening bij onbekend woonadres en migratieachtergrond*

Aan de andere kant hebben verdachten zonder bekend woonadres een hogere kans op strafoplegging door de rechter, evenals verdachten met een tweede generatie-migratieachtergrond. Voor migranten zien we daarentegen relatief kleine verschillen in de afdoeningswijze vergeleken met verdachten met een Nederlandse herkomst.

5.1.4 *Voorspelde kansen voor afdoeningswijze*

Tabel 5.1 laat zien hoe de voorspelde kans op elk van de drie afdoeningswijzen verandert naarmate één sociaaleconomisch kenmerk per keer gunstiger wordt. Hierbij is het minst gunstige profiel als uitgangspunt genomen: een verdachte die inactief is op de arbeidsmarkt, met basis-, vmbo- of mbo1-opleiding, de laagste inkomensgroep en geen huiseigenaar. De voorspelde kansen zijn berekend op basis van het hierboven beschreven multinomiale logistische regressiemodel, waarin gecontroleerd werd voor relevante delict-, persoons- en zaakkenmerken. De voorspelde kans op straf door de rechter bedraagt 60% voor verdachten met het minst gunstige sociaaleconomische profiel en 31% voor verdachten met het meest gunstige profiel; relatief is de kans op deze uitkomst dus tweemaal zo hoog voor verdachten met een ongunstige sociaaleconomische positie. Tegelijkertijd is de kans op geen straf iets hoger voor het meest gunstige profiel (33% versus 27%); de kans op straf door het OM neemt eveneens toe van 14% naar 36%. De grootste verschillen in voorspelde uitkomsten lijken samen te hangen met arbeidsmarktstatus en opleidingsniveau, terwijl vermogen een kleinere rol lijkt te spelen.

Tabel 5.1 Voorspelde kansen voor afdoeningswijze, naar verschillende sociaaleconomische posities

Sociaaleconomische positie	Geen straf	Straf OM	Straf rechter
Minst gunstige positie	27%	14%	60%
+werkzaam	29%	22%	50%
+hbo-/wo-opleiding	33%	26%	41%
+hoogste inkomensgroep	34%	31%	35%
+huiseigenaar	33%	36%	31%
Relatieve kans (minst/meest gunstig)	0,8	0,4	1,9

Noot: De relatieve kans is berekend als de ratio van de voorspelde kans voor het minst gunstige sociaaleconomische profiel ten opzichte van het meest gunstige profiel.

5.2 Strafsoort

In een volgende stap onderzoeken we de kans op zes verschillende strafsoorten: voorwaardelijke en onvoorwaardelijke gevangenisstraffen, taakstraffen en geldboetes. Hiervoor zijn zes afzonderlijke logistische regressieanalyses uitgevoerd. Figuur 5.2 presenteert de resultaten van de logistische regressiemodellen per strafsoort op basis van de berekende marginale effecten. Zie tabel B3.2 in bijlage 3 voor de onderliggende cijfers.

5.2.1 Minder gevangenisstraffen onder verdachten met gunstigere SES-kenmerken

Verschillende indicatoren van een gunstigere sociaaleconomische positie hangen samen met een lagere kans op oplegging van een gevangenisstraf. Zo hebben verdachten met werk of een opleiding, met hbo- of wo-onderwijs als hoogst gevolgd opleidingsniveau, met een bovenmodaal inkomen en verdachten die in een koopwoning wonen een lagere kans op oplegging van een gevangenisstraf dan verdachten met minder gunstige sociaaleconomische kenmerken, ook wanneer wordt gecontroleerd voor de aard van de voorliggende feiten. Dit verschil is sterker zichtbaar bij de onvoorwaardelijke dan bij de voorwaardelijke gevangenisstraf. Van de onderscheiden indicatoren vertoont arbeidsmarktstatus de sterkste samenhang met de kans op een gevangenisstraf: zo ligt de kans op een onvoorwaardelijke gevangenisstraf 11 procentpunt lager voor werkenden en 12 procentpunt lager voor verdachten die een opleiding volgen, vergeleken met verdachten zonder inkomen.

5.2.2 Vaker geldboete bij verdachten met (meer) inkomen

Ook bij geldboetes zijn duidelijke verschillen zichtbaar naar sociaaleconomische kenmerken. De kans op een onvoorwaardelijke geldboete is het hoogst voor werkenden en lager voor verdachten die een uitkering ontvangen. Verdachten met een uitkering ontvangen daarentegen relatief vaak een voorwaardelijke geldboete. Andere indicatoren van een gunstigere sociaaleconomische positie, zoals het gevolgd hebben van een hbo- of wo-opleiding en een bovenmodaal huishoudinkomen, gaan eveneens samen met een hogere kans op een onvoorwaardelijke geldboete. Met name verdachten met de hoogste inkomens worden relatief vaak tot een onvoorwaardelijke geldboete veroordeeld en minder vaak tot een voorwaardelijke boete.

5.2.3 Minder taakstraffen onder meer welvarende verdachten

Zowel de voorwaardelijke als, in sterkere mate, de onvoorwaardelijke taakstraf wordt vaker opgelegd aan verdachten die werkzaam zijn, in opleiding zijn, of een uitkering ontvangen, vergeleken met inactieve verdachten. Daarentegen krijgen verdachten met een hbo- of wo-opleiding, een bovenmodaal huishoudinkomen of een koopwoning juist minder vaak een taakstraf opgelegd. Deze bevindingen wijzen erop dat de kans op een taakstraf lager is voor meer welvarende verdachten. Ook migranten en verdachten van wie het woonadres onbekend is, worden minder vaak veroordeeld tot een taakstraf. In deze gevallen lijkt de samenhang niet direct met sociaaleconomische positie verband te houden, maar mogelijk met praktische omstandigheden, zoals taalbarrières of voorwaarden van de reclassering, waaronder het beschikken over een vast woonadres.

5.2.4 *Aanwijzingen van 'anders straffen'*

In de studie van Van Wingerden & Wermink (2016) concluderen de auteurs dat er sprake is van een 'uitruil van straffen': een lagere kans op de ene sanctiesoort gaat doorgaans gepaard met een hogere kans op een andere. In dit onderzoek is deels een vergelijkbaar patroon zichtbaar. Voor werkenden is de kans op een gevangenisstraf kleiner, terwijl de kans op andere sanctietypen juist groter is. Voor verdachten die nog in opleiding zijn komt met name de taakstraf relatief vaak voor, zowel voorwaardelijk als onvoorwaardelijk. Onder hoger opgeleiden worden zowel de gevangenisstraf als de taakstraf minder vaak opgelegd, terwijl de kans op een geldboete groter is. Voor verdachten uit de hoogste inkomensgroep ligt vooral de kans op een onvoorwaardelijke geldboete hoger, terwijl de overige sancties juist minder vaak voorkomen dan bij verdachten met een laag huishoudinkomen. Woningbezit hangt samen met een lagere kans op alle onderzochte sanctietypen, vergeleken met verdachten zonder eigen woning. Een onbekend woonadres daarentegen gaat samen met een hogere kans op een gevangenisstraf of een onvoorwaardelijke geldboete. Ook een migratieachtergrond hangt samen met een hogere kans op oplegging van een onvoorwaardelijke gevangenisstraf en een onvoorwaardelijke geldboete.

Figuur 5.2 Marginale effecten van logistisch regressiemodellen voor strafsoort

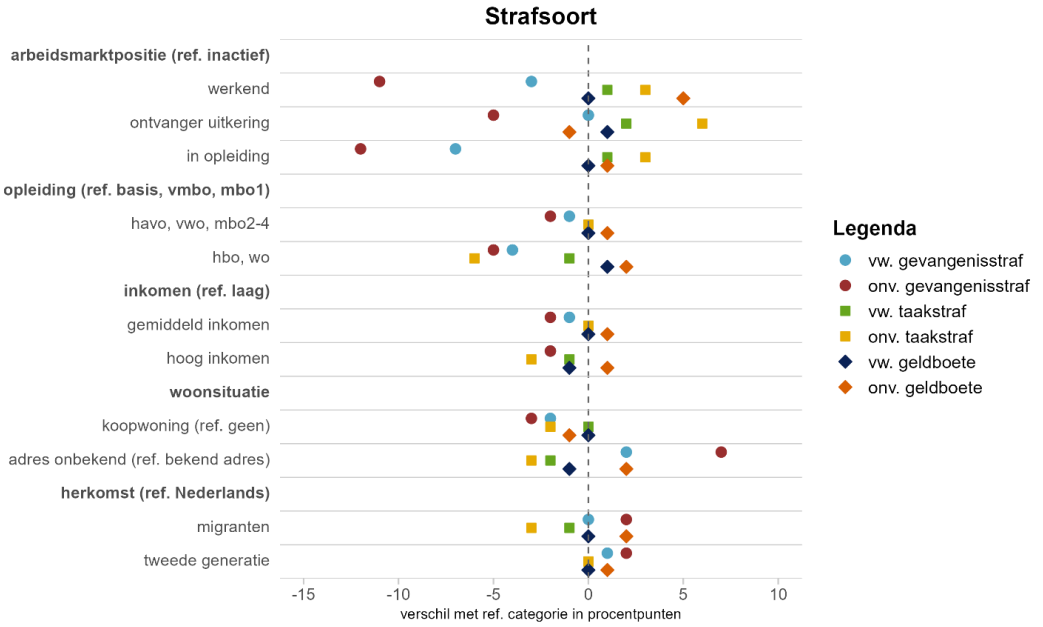

Noot: De figuur presenteert de gemiddelde verandering in de kans op een bepaald sanctietype wanneer een verklarende variabele verandert van de referentiecategorie naar een andere categorie, gebaseerd op zes logistische regressiemodellen. Sanctietypen zijn: voorwaardelijke/onvoorwaardelijke gevangenisstraf, taakstraf en geldboete. Vanwege het grote aantal observaties zijn de 95%-betrouwbaarheidsintervallen te smal om visueel in de figuur weer te geven; deze zijn opgenomen in de tabel met onderliggende cijfers (zie bijlage 3, tabel B3.2). Marginale effecten voor de controlevariabelen zijn niet weergegeven. (N=2.082.780).

5.2.5 *Voorspelde kansen voor strafsoort*

Tabel 5.2 laat zien hoe de voorspelde kans op verschillende strafsoorten varieert naargelang het sociaaleconomische profiel van de verdachte. De voorspelde kans op

een voorwaardelijke gevangenisstraf bedraagt 18% voor verdachten met het minst gunstige profiel en 7% voor verdachten met het meest gunstige profiel; relatief is deze kans dus circa 2,6 keer zo hoog voor verdachten in een ongunstige sociaaleconomische positie. Voor een onvoorwaardelijke gevangenisstraf zijn de verschillen nog groter: de geschatte kans bedraagt 24% voor het minst gunstige profiel, tegenover 4% voor het meest gunstige profiel, wat neerkomt op een relatief zes keer hogere kans voor de eerste groep. Ook voor de voorwaardelijke en onvoorwaardelijke taakstraf zijn de voorspelde kansen lager voor het meest gunstige sociaaleconomische profiel. Daarentegen is de kans op een onvoorwaardelijke geldboete juist hoger voor deze groep: 29% voor het minst gunstige profiel tegenover 37% voor het meest gunstige profiel.

Tabel 5.2 Voorspelde kansen voor strafsoort, naar verschillende sociaaleconomische posities

Sociaaleconomische positie	Gevangenisstraf		Taakstraf		Geldboete	
	vw.	onv.	vw.	onv.	vw.	onv.
Minst gunstige positie	18%	24%	5%	24%	4%	29%
+werkzaam	14%	11%	6%	27%	4%	34%
+hbo/wo-opleiding	10%	7%	5%	21%	5%	36%
+hoogste inkomensgroep	9%	6%	4%	18%	4%	38%
+huiseigenaar	7%	4%	4%	17%	4%	37%
Relatieve kans (minst/meest gunstig)	2,6	6,0	1,3	1,4	1,0	0,8

Noot: De relatieve kans is berekend als de ratio van de voorspelde kans voor het minst gunstige sociaaleconomische profiel ten opzichte van het meest gunstige profiel.

5.3 Strafhoogte

Figuur 5.3 laat zien hoe sociaaleconomische kenmerken van verdachten samenhangen met de hoogte van verschillende sancties (onderliggende cijfers in tabel B3.3 in bijlage 3). Over het algemeen zijn de verschillen het grootst bij onvoorwaardelijke straffen.

5.3.1 Kortere gevangenisstraffen voor werkende verdachten

De duur van met name de onvoorwaardelijke gevangenisstraf hangt sterk samen met de arbeidsmarktstatus van verdachten. Zelfs wanneer gecontroleerd wordt voor delictkenmerken en eerdere veroordelingen, is de gemiddelde strafduur 48% lager voor verdachten met werk, 45% lager voor verdachten met een uitkering en 40% lager voor verdachten die nog een opleiding volgen, vergeleken met inactieve verdachten. Opvallend is dat verdachten van wie het woonadres onbekend is weliswaar vaker een onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd krijgen (zie vorige paragraaf), maar dat de gemiddelde duur van die straf juist 23% lager ligt voor deze groep. Zij worden dus relatief vaak veroordeeld tot kortere gevangenisstraffen. Voor verdachten met een tweede generatie-migratieachtergrond ligt de gemiddelde duur van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf 9% hoger dan voor verdachten zonder migratieachtergrond. Dit wijst erop dat verdachten met dit kenmerk niet alleen vaker, maar ook langer veroordeeld worden tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

5.3.2 *Lagere geldboetes bij gunstigere sociaaleconomische positie*

In de vorige paragraaf zagen we dat de kans op een onvoorwaardelijke geldboete samenhangt met kenmerken van een gunstigere sociaaleconomische positie, zoals het hebben een baan, een hbo- of wo-opleiding of een hoger inkomen. Figuur 5.3 laat echter zien dat de hoogte van onvoorwaardelijke geldboetes gemiddeld juist lager is voor verdachten met dergelijke kenmerken. Een mogelijke verklaring is dat rechters of officieren van justitie bij lichte overtredingen minder snel een boete opleggen aan verdachten met een lagere sociaaleconomische positie, rekening houdend met hun financiële draagkracht, terwijl verdachten met een gunstigere sociaaleconomische positie in vergelijkbare situaties vaker wél een boete krijgen. Verdachten met een onbekend woonadres krijgen gemiddeld 96% hogere geldboetes dan verdachten met een bekend adres. Ook bij migratieachtergrond zien we verschillen: onvoorwaardelijke geldboetes zijn gemiddeld 14% hoger voor migranten en 24% hoger voor de tweede generatie, vergeleken met verdachten met een Nederlandse herkomst.

Figuur 5.3 Resultaten van OLS-regressiemodellen voor strafhoogte

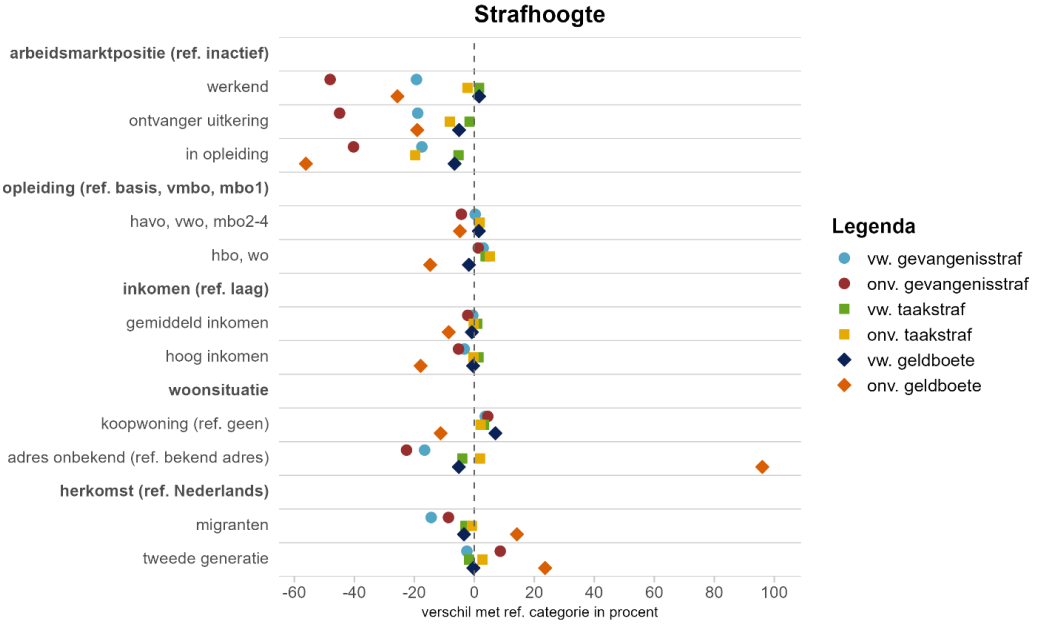

Noot: De figuur presenteert de gemiddelde verandering in de hoogte van een bepaald sanctietype wanneer een verklarende variabele verandert van de referentiecategorie naar een andere categorie, gebaseerd op zes OLS-regressiemodellen. Sanctietypen zijn: voorwaardelijke/onvoorwaardelijke gevangenisstraf, taakstraf en geldboete. Vanwege het grote aantal observaties zijn de 95%-betrouwbaarheidsintervallen te smal om visueel in de figuur weer te geven; deze zijn opgenomen in de tabel met onderliggende cijfers (zie bijlage 3, tabel B3.3). Marginale effecten voor de controlevariabelen zijn niet weergegeven in de figuur. (N vw.gevang. = 288.232; N onv.gevang. = 310.114; N vw.taak = 118.682; N onv.taak = 497.937; N vw.geld = 91.759; N onv.geld = 678.608).

Box 5.2 Leeswijzer figuur 5.3 en 5.4

Figuur 5.3 en 5.4 tonen de resultaten van regressiemodellen voor respectievelijk strafhoogte en de hoogte van het sanctiepakket. De bevindingen zijn weergegeven als het verschil in geschatte strafhoogte of sanctiepakket, uitgedrukt in procenten. In figuur 5.3 blijkt bijvoorbeeld dat de gemiddelde duur van onvoorwaardelijke gevangenisstraffen 48% lager is voor verdachten met een baan, vergeleken met inactieve verdachten. Figuur 5.4 laat zien dat de hoogte van het sanctiepakket gemiddeld 24% lager is voor verdachten met een hbo- of wo-opleiding, vergeleken met verdachten met alleen basisonderwijs of een vmbo- of mbo1-opleiding. In de onderliggende modellen is, naast de gepresenteerde kenmerken, ook gecontroleerd voor diverse andere factoren van het delict en de verdachte, zoals beslisjaar, eerdere veroordelingen, leeftijd en geslacht.

5.3.3 Beperkte verschillen in duur van taakstraffen

De duur van onvoorwaardelijke taakstraffen vertoont enkele verbanden met sociaaleconomische kenmerken, hoewel de variatie vergeleken met de andere strafsoorten beperkter is. Verdachten die nog een opleiding volgen, krijgen gemiddeld 20% kortere taakstraffen opgelegd, terwijl verdachten met een uitkering gemiddeld 8% kortere taakstraffen ontvangen. Daarentegen krijgen verdachten met een hbo- of wo-opleiding gemiddeld 5% hogere taakstraffen opgelegd.

5.3.4 Voorspelde waarden voor strafhoogte

Tabel 5.3 laat zien hoe de geschatte strafhoogte per strafsoort verschilt tussen de sociaaleconomische profielen. Zowel de onvoorwaardelijke geldboete als de onvoorwaardelijke gevangenisstraf valt voor verdachten met het minst gunstige profiel gemiddeld ongeveer twee keer zo hoog uit als voor verdachten met het meest gunstige profiel. Voor de duur van onvoorwaardelijke gevangenisstraffen blijkt dit verschil vooral te worden bepaald door de arbeidsmarktpositie: voor een verdachte met het minst gunstige profiel wordt de gemiddelde duur geschat op 57 dagen, terwijl deze schatting daalt naar 30 dagen wanneer alleen het kenmerk ‘inactief’ wordt vervangen door ‘werkzaam’. Bij de hoogte van geldboetes ligt het patroon anders: hier leidt elk gunstiger sociaaleconomisch kenmerk afzonderlijk tot een gemiddeld lagere boete. Voor de overige strafsoorten vallen de verschillen in strafhoogte naar sociaaleconomisch profiel beduidend kleiner uit.

Tabel 5.3 Voorspelde waarden voor strafhoogte, naar verschillende sociaaleconomische posities

Sociaaleconomische positie	Gevangenisstraf		Taakstraf		Geldboete	
	vw.	onv.	vw.	onv.	vw.	onv.
Minst gunstige profiel	37	57	34	51	29.610	6.349
+werkzaam	30	30	35	50	30.092	4.721
+hbo/wo-opleiding	31	30	36	53	29.551	4.025
+hoogste inkomensgroep	30	29	37	53	29.448	3.305
+huiseigenaar	31	30	38	54	31.523	2.934
Relatief verschil (minst/meest gunstig)	1,2	1,9	0,9	0,9	0,9	2,2

Noot: Gepresenteerde waarden in dagen (gevangenisstraf), uren (taakstraf) en euro's (geldboete). Het relatieve verschil is berekend als de ratio van de voorspelde waarde voor het minst gunstige sociaaleconomische profiel ten opzichte van het meest gunstige profiel.

5.4 Hoogte van het sanctiepakket

Figuur 5.4 laat zien hoe verschillende sociaaleconomische kenmerken samenhangen met de hoogte van het totale sanctiepakket (zie tabel B3.4 in bijlage 3 voor de onderliggende cijfers).

5.4.1 Verschillen in totale sanctiehoogte naar sociaaleconomische kenmerken

Het totale sanctiepakket is met name lager voor verdachten die nog een opleiding volgen, gemiddeld 54% lager dan voor inactieve verdachten. Opvallend is dat de totale strafhoogte nauwelijks verschilt tussen verdachten met werk en verdachten die een uitkering ontvangen. Dit duidt erop dat het hier eerder gaat om *anders* straffen dan om *lichter* straffen. Ook andere sociaaleconomische kenmerken hangen samen met verschillen in de strafhoogte. Voor verdachten met een hbo- of wo-opleiding ligt het totale sanctiepakket gemiddeld 24% lager dan voor verdachten met een lager opleidingsniveau. Verdachten met een bovenmodaal huishoudinkomen ontvangen gemiddeld 17% lagere straffen dan verdachten met een laag inkomen. Voor personen die in een koopwoning wonen is de strafhoogte gemiddeld 18% lager dan voor verdachten zonder koopwoning.

5.4.2 Hogere totale sanctiehoogte bij bepaalde groepen

Aan de andere kant zijn er ook groepen waarvoor de strafhoogte juist hoger ligt. Voor migranten is het sanctiepakket gemiddeld 8% hoger dan voor verdachten met een Nederlandse herkomst, en voor de tweede generatie 22% hoger. De grootste verschillen zien we echter bij verdachten van wie het woonadres onbekend is: hun sanctiepakket is gemiddeld 58% hoger dan dat van verdachten met een bekend adres.

Figuur 5.4 Resultaten van een OLS-regressiemodel voor de hoogte van het sanctiepakket

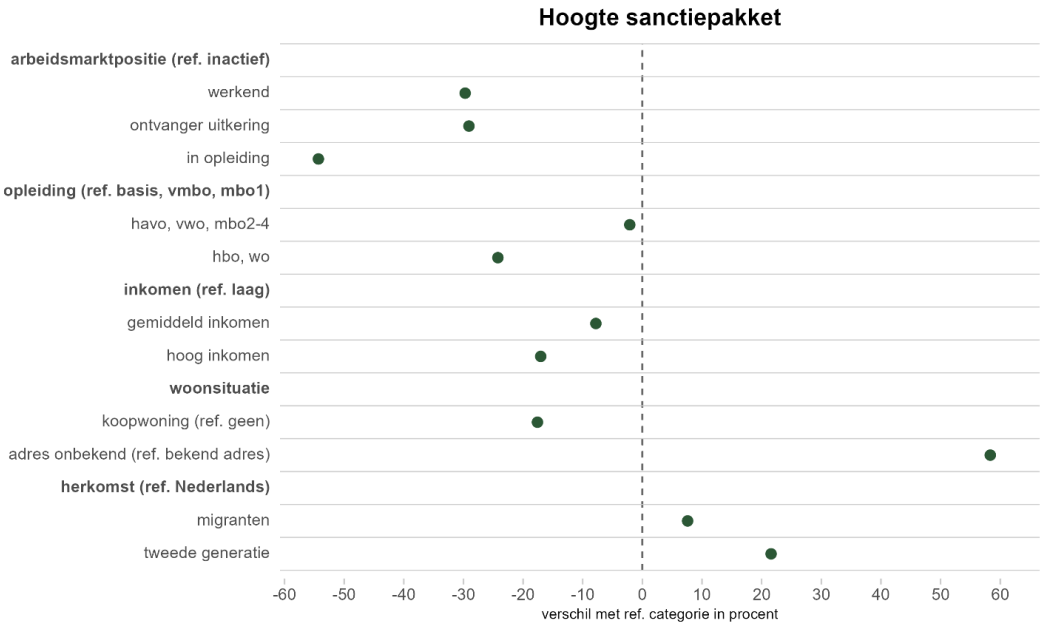

Noot: De figuur presenteert de gemiddelde verandering in de hoogte van het sanctiepakket wanneer een verklarende variabele verandert van de referentiecategorie naar een andere categorie, gebaseerd op een OLS-regressiemodel. Vanwege het grote aantal observaties zijn de 95%-betrouwbaarheidsintervallen te smal om visueel in de figuur weer te geven; deze zijn opgenomen in de tabel met onderliggende cijfers (zie bijlage 3, tabel B3.4). Marginale effecten voor de controlevariabelen zijn niet weergegeven. (N=2.082.780)

5.4.3 Voorspelde waarden voor hoogte sanctiepakket

Tabel 5.4 laat zien hoe de geschatte voorspelde omvang van het sanctiepakket, uitgedrukt in sanctiepunten, verschilt tussen de sociaaleconomische profielen. Voor verdachten met het minst gunstige profiel wordt een gemiddelde omvang van 27 sanctiepunten voorspeld, tegenover 9 sanctiepunten voor verdachten met het gunstigste profiel. Het absolute verschil bedraagt daarmee 18 sanctiepunten. Ter vergelijking: in de onderzoekspopulatie kreeg de helft van de verdachten een straf van 14 sanctiepunten of minder. Een verschil van 18 sanctiepunten is daarmee aanzienlijk te noemen. Op basis van de gebruikte omrekensleutel komt dit verschil bijvoorbeeld overeen met ongeveer 18 dagen extra onvoorwaardelijke gevangenisstraf, 36 uur extra taakstraf of een geldboete van € 900. In de praktijk kan het verschil echter ook voortkomen uit verschillen in de strafsoort (bijvoorbeeld een geldboete in plaats van detentie) of in de stafmodaliteit (voorwaardelijk in plaats van onvoorwaardelijk). Relatief gezien is het sanctiepakket voor verdachten met de minst gunstige sociaaleconomische positie bijna drie keer zo hoog vergeleken met verdachten met de meest gunstige sociaaleconomische positie.

Het is belangrijk om hierbij in het oog te houden dat het hier een gemiddeld verschil betreft zoals voorspeld door het model. In de praktijk kan dit verschil variëren: in de onderzoekspopulatie is er een kleine groep verdachten met een bijzonder hoog aantal sanctiepunten, terwijl er ook verdachten zijn die wel schuldig zijn bevonden maar geen straf opgelegd krijgen. Een belangrijke vraag voor vervolgonderzoek is daarom of de

verschillen tussen sociaaleconomische profielen groter of juist kleiner zijn bij zeer hoge straffen.

Tabel 5.4 Voorspelde waarden voor hoogte sanctiepakket, naar verschillende sociaaleconomische posities

Sociaaleconomische positie	Sanctiepunten
Minst gunstige positie	27
+werkzaam	19
+hbo/wo-opleiding	14
+hoogste inkomensgroep	11
+huiseigenaar	9
Relatief verschil (minst/meest gunstig)	2,9

Noot: Gepresenteerde waarden in sanctiepunten. Het relatieve verschil is berekend als de ratio van de voorspelde waarde voor het minst gunstige sociaaleconomische profiel ten opzichte van het meest gunstige profiel.

5.5 Selectiviteit naar SES en migratieachtergrond

Eerder journalistiek onderzoek door Investico liet zien dat laagopgeleide verdachten met een migratieachtergrond aanzienlijk vaker een gevangenisstraf opgelegd krijgen dan hoogopgeleide verdachten zonder migratieachtergrond (23% versus 8%).[23] Onze resultaten tonen eveneens een groot contrast wanneer we de uiterste profielen vergelijken: voor verdachten met het minst gunstige sociaaleconomische profiel en een migratieachtergrond bedraagt de voorspelde kans op een onvoorwaardelijke gevangenisstraf 26%, tegenover 4% voor verdachten met het meest gunstige profiel zonder migratieachtergrond.

De bovenstaande benadering combineert sociaaleconomische positie en migratieachtergrond in één contrast. Wanneer we uitkomsten naar migratieachtergrond vergelijken binnen hetzelfde sociaaleconomische profiel, zijn de verschillen echter beperkt. Voor het minst gunstige profiel is de voorspelde kans op een onvoorwaardelijke gevangenisstraf 26% voor verdachten met migratieachtergrond tegenover 22% voor verdachten zonder migratieachtergrond. Voor het meest gunstige profiel bedraagt de voorspelde kans 5% voor verdachten met een migratieachtergrond tegenover 4% voor verdachten zonder migratieachtergrond. Dit suggereert dat de grote verschillen bij uiterste groepen vooral samenhangen met sociaaleconomische positie, en in mindere mate met migratieachtergrond op zichzelf. Daarnaast blijkt arbeidsmarktstatus een grotere rol te spelen dan opleidingsniveau.

In de praktijk betekent dit nog steeds dat verdachten met een migratieachtergrond relatief vaker een gevangenisstraf krijgen, aangezien zij gemiddeld vaker een minder gunstige sociaaleconomische positie hebben. De bevindingen benadrukken hiermee dat strafrechtelijke uitkomsten niet los kunnen worden gezien van de bredere sociaaleconomische context waarin individuele kenmerken samenkomen.

[23] Zie Verantwoording onderzoek klassenjustitie.

6 Discussie

In dit rapport staat de vraag centraal in hoeverre er verschillen bestaan in de afdoening van strafzaken tussen verdachten met verschillende sociaaleconomische posities. Hierbij is gekeken naar de rol van vier sociaaleconomische kenmerken: arbeidsmarktstatus, opleidingsniveau, huishoudinkomen en woningbezit. De analyses richtten zich op de afdoeningswijze (geen straf, straf door het OM of straf door de rechter), het sanctietype, de hoogte van opgelegde straffen en het totale sanctiepakket. In dit hoofdstuk bespreken we de voornaamste bevindingen en reflecteren we op de bredere duiding en implicaties ervan.

6.1 Voornaamste bevindingen

In een eerste stap van onze analyses keken we naar de afdoeningswijze van een strafzaak. Of een zaak wordt afgehandeld door het OM of door de rechter kan belangrijke gevolgen hebben voor de verdachte. Ten eerste kan alleen de rechter gevangenisstraffen opleggen. Daarnaast streeft het OM er mogelijk naar om een straf op te leggen die gunstiger is dan de te verwachten strafeis ter zitting, zodat verdachten minder geneigd zijn in verzet te gaan. OM-beslissingen worden bovendien doorgaans niet openbaar gemaakt, waardoor het voor een verdachte voordelig kan zijn als het niet tot een rechtszaak komt. Onze analyses laten zien dat verdachten met gunstigere sociaaleconomische kenmerken niet zozeer minder vaak gestraft worden, maar wel vaker een straf opgelegd krijgen door het OM en minder vaak door de rechter. Deze vroege 'sortering' in de strafrechtketen resulteert mogelijk in lichtere en minder zichtbare straffen.

Dit beeld wordt bevestigd wanneer we kijken naar het type en de hoogte van opgelegde sancties. Verdachten met gunstigere sociaaleconomische kenmerken – zoals werk, een opleiding, een hoger opleidingsniveau, een bovenmodaal inkomen of een koopwoning – krijgen minder vaak gevangenisstraffen dan verdachten met een minder gunstige uitgangspositie en, in het geval van meer welvarende verdachten, ook minder vaak taakstraffen. Geldboetes worden daarentegen vaker opgelegd aan deze groep, maar de hoogte hiervan is gemiddeld lager. Wanneer we het totale sanctiepakket bekijken, blijkt daarnaast dat een gunstigere sociaaleconomische positie samenhangt met een gemiddeld minder zwaar totaalpakket aan straffen. Het totale sanctiepakket is met name hoger voor verdachten die niet werken of in opleiding zijn en geen uitkering ontvangen: gemiddeld 54% hoger vergeleken met verdachten die een opleiding volgen en rond de 30% hoger vergeleken met werkenden of uitkeringsontvangers. Ook andere sociaaleconomische kenmerken hangen samen met verschillen in strafhoogte. Voor verdachten met een hbo- of wo-opleiding ligt het totale sanctiepakket gemiddeld 24% lager dan voor verdachten met een lager opleidingsniveau. Verdachten met een bovenmodaal huishoudinkomen ontvangen gemiddeld 17% lagere straffen dan verdachten met een laag inkomen. Voor personen die in een koopwoning wonen is de strafhoogte gemiddeld 18% lager dan voor verdachten zonder koopwoning.

Op basis van de modeluitkomsten is voorspeld welke afdoeningsuitkomsten we gemiddeld kunnen verwachten voor verdachten met verschillende sociaaleconomische profielen, terwijl andere kenmerken van de verdachte en het delict gelijk worden gehouden. Het gaat hierbij niet om een daadwerkelijk waargenomen verschil tussen

twee specifieke personen in de data, maar om een geschat gemiddeld verschil op basis van het model. Het model voor totale strafzwaarte voorspelt dat het sanctiepakket voor verdachten met de zwakste sociaaleconomische positie (inactief op de arbeidsmarkt, laagopgeleid, laag inkomen en geen koopwoning) gemiddeld 18 sanctiepunten hoger ligt dan voor verdachten met de sterkste positie op al deze kenmerken. Ter vergelijking: in de onderzoekspopulatie kreeg de helft van de verdachten een straf van 14 sanctiepunten of minder; een verschil van 18 sanctiepunten is daarmee aanzienlijk te noemen. Op basis van de gehanteerde omrekensleutel komt dit verschil neer op ongeveer 18 dagen extra onvoorwaardelijke gevangenisstraf, 36 uur extra taakstraf of € 900 extra boete. Voor verdachten met een zwakke sociaaleconomische positie – inactief op de arbeidsmarkt, een basis-, vmbo- of mbo1-opleiding, een laag huishoudinkomen en geen koopwoning – wordt de omvang van het sanctiepakket naar schatting bijna drie keer zo hoog ingeschat als voor verdachten met een sterke positie op al deze kenmerken. Dit verschil is aanzienlijk, maar het betreft een vergelijking tussen uitersten. Er is niet onderzocht of de relatieve verschillen naar sociaaleconomische positie kleiner zijn bij zwaardere zaken.

Al met al laten de analyses zien dat sociaaleconomische kenmerken systematisch samenhangen met strafrechtelijke uitkomsten: de afdoeningsuitkomsten zijn bij verdachten met een sterkere sociaaleconomische positie gemiddeld gunstiger dan bij verdachten met een zwakkere sociaaleconomische positie. Verschillende aspecten van sociaaleconomische status spelen daarbij een rol, waarbij arbeidsmarktstatus duidelijk het zwaarst weegt: mensen met conventionele sociale banden (zoals werk of een opleiding) worden relatief ontzien bij de straftoemeting. Ook opleidingsniveau en financieel vermogen (inkomen en woningbezit) houden verband met de straftoemeting, waarbij opleidingsniveau iets prominenter lijkt dan financieel vermogen.

6.2 Andere opvallende resultaten

Naast arbeidsmarktstatus, opleidingsniveau, inkomen en woningbezit is onderzocht hoe het ontbreken van een bekend woonadres en het hebben van een migratieachtergrond samenhangen met strafrechtelijke uitkomsten. Verdachten zonder bekend woonadres krijgen vaker een straf opgelegd door de rechter, met name gevangenisstraffen, hoewel de duur van deze straffen gemiddeld korter is. Mogelijk hangt dit samen met een verhoogde kans op voorlopige hechtenis voor deze groep vanwege een verondersteld hoger vluchtrisico. Eerder onderzoek laat zien dat rechters in het geval van voorlopige hechtenis vaak een zogenaamde *time-served* opleggen, waarbij de duur van de opgelegde gevangenisstraf gelijk wordt gesteld aan de tijd die de verdachte al in voorlopige hechtenis heeft doorgebracht (Wermink et al., 2022). Daarnaast zien we dat verdachten zonder bekend woonadres vaak hogere onvoorwaardelijke geldboetes krijgen opgelegd. De bevindingen wijzen erop dat een instabiele woonsituatie een belangrijke risicofactor vormt voor zwaardere sancties.

Migratieachtergrond heeft onder de volwassen verdachten over het algemeen een kleiner effect dan sociaaleconomische kenmerken. In dat opzicht lijken de patronen te verschillen van de bevindingen ten aanzien van minderjarige verdachten, waar een sterker effect van migratieachtergrond is gevonden (De Jong et al., 2025). Wel zien we dat verdachten met een tweede generatie-migratieachtergrond een hogere kans hebben op strafoplegging door de rechter en ook op zwaardere straffen vergeleken met zowel migranten als verdachten zonder migratieachtergrond. Wellicht speelt hier

een vertrouwenseffect: onder de tweede generatie is het vertrouwen in instituties gemiddeld lager vergeleken met de eerste generatie (Röder & Mühlau, 2011). Lager vertrouwen kan de interactie met het strafrecht beïnvloeden, bijvoorbeeld doordat verdachten minder coöperatief of minder open zijn tijdens het proces, of institutionele beslissingen kritischer benaderen. Dit leidt mogelijk tot minder gunstige beoordelingen door professionals in de strafrechtketen, wat zich kan vertalen in een hogere kans op een strafzaak voor de rechter of een zwaardere strafoplegging.

6.3 Beperkingen van dit onderzoek

Hoewel de analyses zijn gebaseerd op internationaal unieke data, een groot aantal zaken en uitgebreide controle voor onder meer type delict en andere relevante kenmerken, en waarin sociaaleconomische status relatief breed is gemeten, kent de gehanteerde kwantitatieve aanpak ook beperkingen. Ten eerste blijft het mogelijk dat er ongemeten groepsverschillen zijn in de ernst en omstandigheden van de geregistreerde delicten. Daarnaast kunnen de cross-sectionele analyses uit dit rapport geen causaal verband aantonen; hiervoor is experimenteel onderzoek nodig. Om beter zicht te krijgen op de invloed van de sociale achtergrond van verdachten op afdoeningsuitkomsten kan bijvoorbeeld een zogenoemd vignetexperiment worden overwogen. In een dergelijk experiment worden professionals uit de strafrechtketen gevraagd fictief een beslissing te nemen over bestaande casussen, waarbij bepaalde informatie over de verdachte, zoals naam, woonbuurt of opleidingsniveau, gericht is verwijderd. De uitkomsten kunnen vervolgens worden vergeleken met de werkelijke afdoeningsbeslissing, waarin deze informatie wel beschikbaar was. Dit type experiment kan ook dienen als opstap voor het meer 'blind afdoen' van bepaalde zaken, waarbij dergelijke *status cues* standaard uit dossiers worden weggehaald (zie ook De Jong et al., 2026).

Ten tweede is het belangrijk om op te merken dat de strafzwaarte zoals vastgesteld in dit onderzoek niet noodzakelijk overeenkomt met de ervaren zwaarte van de straf door verdachten. Eerder onderzoek liet bijvoorbeeld zien dat hoge geldboetes of forse voorwaardelijke straffen soms zwaarder worden ervaren dan korte vrijheidsstraffen (Sebba & Nathan, 1984; Spelman, 1995). In dit rapport is geen rekening gehouden met dergelijke subjectieve ervaringen, waardoor de gemeten verschillen niet overeen hoeven te komen met de ervaren impact op verdachten.

Tot slot bieden de gebruikte statistische gegevens beperkt inzicht in de onderliggende processen die tot ongelijke uitkomsten leiden, en daarmee in de legitimiteit van de gevonden verschillen. Om die reden spreken we in deze rapportage bewust van sociaaleconomische selectiviteit in plaats van klassenjustitie. Het Nederlandse strafrecht hecht waarde aan maatwerk, waardoor persoonlijke omstandigheden van verdachten – zoals werk, opleiding of financiële draagkracht – kunnen worden meegewogen bij de straftoemeting. Verschillen in uitkomsten op basis van sociaaleconomische kenmerken zijn daarmee op zichzelf niet onwettig en kunnen in bepaalde gevallen rationeel worden verklaard. Bevindingen uit de kwalitatieve component van het WODC-onderzoek laten bijvoorbeeld zien dat professionals in het strafrecht er bij het opleggen van een straf vaak naar streven te voorkomen dat een verdachte zijn of haar opleiding, werk, woning of relatie kwijtraakt, met het oog op speciale preventie en de proportionaliteit van de straf (De Jong et al., 2026). Ongelijke uitkomsten ontstaan dan niet zozeer als gevolg van bewuste bevoordeling of benadeling van de ene groep ten opzichte van de andere, maar doordat professionals

bij verdachten met meer 'vinkjes' op stabielere of gunstigere sociaaleconomische kenmerken meer mogelijkheden zien voor verzachtende omstandigheden of alternatieve straffen. Op geaggregeerd niveau laten de bevindingen in deze rapportage echter zien dat deze werkwijze, samen met andere mechanismen, kan bijdragen aan uitkomsten waarbij verdachten met een migratieachtergrond of verdachten in sociaaleconomisch zwakkere posities systematisch nadeliger uitkomsten hebben in het strafproces.

6.4 Implicaties voor de praktijk

Voor nadere reflectie op het legitimiteitsvraagstuk is in het kader van het overkoepelende WODC-onderzoek een juridisch advies opgesteld, waarin de blootgelegde patronen worden getoetst aan de geldende wettelijke kaders (Van Noorloos & Samadi, 2026). Nog los van de vraag of de gevonden verschillen in de straftoemeting juridisch gezien als illegitiem kunnen worden aangemerkt, geven de bevindingen aanleiding tot reflectie binnen zowel de strafrechtketen als de samenleving. Wanneer het meewegen van persoonlijke omstandigheden structureel leidt tot zwaardere en meer zichtbare straffen voor verdachten met een minder gunstige uitgangspositie, roept dit vragen op over de effectiviteit van het strafrecht met het oog op het bredere strafdoel van speciale preventie. Onderzoek laat immer zien dat langere gevangenisstraffen recidive niet noodzakelijk verminderen, terwijl ze wel grote gevolgen hebben voor de maatschappelijke binding en resocialisatie van verdachten (Berghuis et al., 2024; Stam et al., 2024). Bovendien kan een gevangenispopulatie die relatief vaker bestaat uit verdachten met een minder gunstige sociaaleconomische uitgangspositie bijdragen aan maatschappelijke en professionele beeldvorming waarin criminaliteit sterker wordt geassocieerd met deze groepen. Tot slot kunnen patronen van verschillend straffen langs de lijnen van sociaaleconomische kenmerken niet alleen leiden tot ongelijke uitkomsten, maar ook het vertrouwen in de rechtstaat en de ervaren rechtvaardigheid ondermijnen – met name, maar niet uitsluitend, onder groepen die te maken krijgen met nadeliger uitkomsten.

Het blootleggen van patronen van sociaaleconomische selectiviteit vormt een belangrijke eerste stap richting een transparantere en meer consistente straftoemeting. Een concrete aanbeveling is daarom het instellen van een justitiële gelijkheidsmonitor, die periodiek inzicht geeft in strafrechtelijke uitkomsten voor groepen met verschillende persoonskenmerken. Bij voorkeur worden ook gegevens over politieoptreden (zoals staandehoudingen, preventief fouilleren en aangiftegedrag) meegenomen, naast meer kwalitatieve gegevens die kunnen helpen om patronen nader te duiden. Een dergelijke monitor kan bijdragen aan een doorlopende maatschappelijke dialoog over de inrichting van het recht in een toenemend diverse en sociaaleconomisch ongelijke samenleving. Tegelijkertijd hoeft het vergaren van aanvullende inzichten niet in de weg staan van het uitwerken van handelingsperspectieven om al gesignaleerde ongelijkheden aan te pakken. Door kwantitatieve en kwalitatieve inzichten te combineren, kan beter worden vastgesteld welke mechanismen bijdragen aan de waargenomen verschillen en welke beleidsmaatregelen een transparanter en consistenter strafrechtsysteem bevorderen. Mogelijke oplossingsrichtingen en hun empirische onderbouwing zijn binnen het overkoepelende WODC-onderzoek uitgewerkt als onderdeel van rapport over de kwalitatieve bevindingen (De Jong et al., 2026).

Summary

‘Ticking the boxes’ in criminal justice?

A quantitative analysis of socioeconomic position and sentencing outcomes

Introduction

Public prosecutors and judges have considerable discretionary power in carrying out their duties. This means they have a degree of latitude in decision-making within the legal framework. When determining a sentence, prosecutors and judges can take into account both the seriousness of the offense and the circumstances in which it was committed, as well as personal characteristics of the suspect. This discretionary power allows for tailored solutions and can contribute to effective rehabilitation. At the same time, it raises questions about equal treatment. When legally comparable cases are handled differently, the outcomes can be unequal, potentially leading to legal inequality.

Background, research questions, and objective

At the request of the DGRR (*Directoraat-Generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving*), in 2023 the Research and Data Centre (WODC) launched research into possible socioeconomic selectivity in the Dutch criminal justice system. This was prompted by the 2018 Van Nispen motion, which urged the government to commission research into ‘class justice’ in the Netherlands. The term generally refers to situations in which people with greater financial resources or higher education are advantaged in legislation, decision-making, or judicial rulings. Although this motion already resulted in previous research on the topic, further empirical insight was deemed necessary.

This report examines how suspects’ socioeconomic characteristics relate to the disposition of criminal cases. The central research question is: **To what extent do differences exist in the disposition of criminal cases between suspects with varying socioeconomic positions, both in terms of the method of disposition and the type, severity, and combination of sanctions imposed?**

Because the statistical data do not provide definitive answers regarding the (il)legitimacy of observed differences, this report uses the term socioeconomic selectivity rather than ‘class justice’. Furthermore, we prefer the term socioeconomic position over ‘class,’ as it allows for a more nuanced understanding of contemporary social stratification.

This report forms part of a broader WODC study on social selectivity based on ethnic origin or socioeconomic position. The overarching study combines quantitative analyses, qualitative interviews, and focus groups with professionals within and around the criminal justice system. Legal advice was also provided regarding the (il)legitimacy of sentencing differences based on origin or socioeconomic position. A quantitative study on the cumulative overrepresentation of people with a migration background in

the Dutch criminal justice system has already been published as part of this broader research.

Method

This study used data from Statistics Netherlands (CBS) on all criminal cases involving adult suspects (18–65 years) for offenses committed between 2006 and 2022, handled by the Public Prosecution Service and, where applicable, by the courts. The study population comprises 2,541,611 criminal cases involving 1,197,791 unique suspects. The data contain detailed information on case dispositions and imposed sanctions. By linking this information to demographic and socioeconomic background characteristics, we systematically examined how different types of sentences (and their combinations) relate to suspects' backgrounds.

Socioeconomic position was operationalized using four indicators: education level, labor market status, household income, and housing status. The analyses also controlled for offense- and suspect-specific characteristics, such as type of offense, year of decision, prior convictions, age, and gender. The findings therefore provide insight into socioeconomic differences in criminal outcomes for cases and suspects otherwise comparable on controlled characteristics.

To illustrate the interplay between socioeconomic characteristics, several hypothetical suspect profiles were created. The approach began with a profile representing the least favorable socioeconomic position, after which individual characteristics were 'improved' step by step, resulting in progressively stronger socioeconomic positions. This allowed us to examine the cumulative effects of socioeconomic characteristics on criminal outcomes.

The analyses focus on four related aspects of the criminal process:

1 case handling: punishment by the Public Prosecution Service, punishment by the court, or no punishment;
2 type of sanction: conditional and unconditional prison sentences, community service, or fines;
3 severity of individual sanctions;
4 total severity of the sanction package.

Limitations of the study

This study has several limitations. First, analyses are limited to adult suspects because certain aspects of socioeconomic status develop over the life course, for example, through education and employment history. Second, the analyses follow suspects only from the point at which cases are handled by the Public Prosecution Service. Phases such as police investigation, arrest, or so-called police dismissals (e.g., issuing a reprimand) are not considered, nor are cases involving legal entities (e.g., companies or institutions) as suspects. Third, although more information about the criminal behavior in question was included than in previous research, unmeasured group differences may still exist regarding the severity and circumstances of recorded offenses. Combined with the cross-sectional design, this limits the ability to infer causal relationships. Fourth, the severity of sentences assessed here may not

correspond to how suspects themselves perceive this severity. Finally, quantitative data are less suitable to uncover the underlying mechanisms within the criminal justice system which can lead to inequality, and therefore provide limited insight into the (il)legitimacy of differences in outcomes.

Results

The analyses show that suspects with a stronger socioeconomic position are not punished less often than those with a weaker position. However, they are more likely to receive a sentence imposed by the Public Prosecution Service rather than a judge. This early 'sorting' within the criminal justice system results in greater public visibility of sentences for suspects with weaker socioeconomic positions, as only cases decided by a judge are public. Sorting at the settlement stage may further contribute to lighter average sentences, as only judges can impose prison terms.

Clear differences are also observed in the type and severity of sanctions. Suspects with more favorable socioeconomic characteristics are less likely to receive prison sentences. Wealthier suspects are also less likely to be given community service orders. Fines are imposed more often on suspects with favorable socioeconomic characteristics, though the amounts are generally lower for this group. When overall sanction severity is considered, a stronger socioeconomic position is associated with a lighter sanction package. The total sanction package is particularly higher for suspects who are neither employed nor in education and do not receive welfare benefits: on average, 54% higher compared to suspects who are in education and about 30% higher compared to those who are employed or receiving welfare benefits. Other socioeconomic characteristics are also linked to differences in the severity of penalties. For suspects with a higher professional or university education, the total sanction package is, on average, 24% lower than for suspects with a lower level of education. Suspects with an above-average household income receive, on average, 17% lighter penalties than those with a low income. For individuals living in owner-occupied homes, the severity of penalties is, on average, 18% lower than for suspects without homeownership.

Based on the model outcomes, predictions were made regarding the average sanction outcomes we can expect for suspects with different socioeconomic profiles, while keeping other characteristics of the suspect and the offense constant. This does not concern an actual observed difference between two specific individuals in the data but rather an estimated average difference based on the model. The model for total penalty severity predicts that the sanction package for suspects with the weakest socioeconomic position (inactive in the labor market, low education, low income, and no homeownership) is, on average, 18 sanction points higher than for suspects with the strongest position on all these characteristics. For comparison: in the research population, half of the suspects received a penalty of 14 sanction points or less; a difference of 18 sanction points is therefore significant. Based on the applied conversion key, this difference corresponds to approximately 18 extra days of unconditional imprisonment, 36 extra hours of community service, or €900 in additional fines. For suspects with a weak socioeconomic position—inactive in the labor market, with a primary, lower secondary or basic vocational education, a low household income, and no homeownership—the size of the sanction package is estimated to be nearly three times higher than for suspects with a strong position on all these characteristics. This difference is significant, but it represents a comparison

between extremes. It has not been investigated whether the relative differences by socioeconomic position are smaller in more serious cases.

Overall, socioeconomic characteristics are systematically related to criminal justice outcomes. On average, suspects with a stronger socioeconomic position receive more favorable outcomes. Labor market status seems the most influential factor: suspects with conventional social ties (employment or education) are relatively spared. Education level and financial assets (income and home ownership) also matter, with education level appearing to be slightly more prominent than financial assets. Migration background is less strongly associated with criminal justice outcomes than socioeconomic characteristics for adult suspects. However, second-generation migrants are more likely to go to trial and receive harsher sentences, even after controlling for socioeconomic position. Suspects without a known home address are also more likely to be sentenced by a court, particularly to prison. Although the imposed sentences for this group are generally short, an unstable housing situation is associated with more severe outcomes.

Conclusion

Under Dutch criminal law, a suspect's personal circumstances may be taken into account in sentencing decisions. In some cases, there may be defensible reasons for such differentiation. For instance, professionals may perceive more opportunities for mitigating circumstances or alternative sanctions for suspects with favorable socioeconomic characteristics. Although differences based on socioeconomic characteristics are not necessarily unlawful, the findings indicate that, at an aggregate level, the criminal justice system yields structurally less favorable outcomes for suspects in weaker socioeconomic positions.

Regardless of whether the observed disparities are illegitimate, they prompt reflection within the criminal justice system and society. Structurally harsher and more visible sentences for suspects with less favorable socioeconomic positions raise questions about the effectiveness of criminal law in achieving special prevention. Research shows that longer prison sentences do not necessarily reduce recidivism and often negatively affect social cohesion and reintegration. A prison population which is disproportionately composed of individuals with weaker socioeconomic positions can reinforce societal perceptions linking crime with this group, with stigmatizing effects and potential perpetuation of inequality. Structural sentencing disparities may also undermine public confidence in the rule of law, particularly – yet not exclusively – among disadvantaged groups.

Revealing patterns of socioeconomic selectivity is a first step toward more transparent and consistent sentencing. A separate publication within the overarching WODC study outlines actions to address undesirable selectivity, ranging from adjustments to guidelines and decision-making structures to raising awareness and auditing. Based on this study's analyses, establishing a judicial equality monitor which provides regular insights into criminal justice outcomes for groups with differing personal characteristics is specifically highlighted. Such a monitor can support an ongoing societal dialogue on how to organize the judicial system in an increasingly diverse and socioeconomically unequal society.

Literatuur

Al Weswasi, E., & Bäckman, O. (2025). The effects of replacing incarceration with electronic monitoring on crime, mortality, and labor market exclusion. *Journal of Quantitative Criminology*, *41*(2), 135-172.

Arends, J., & Schmeets, H. (2015). *Sociaal en institutioneel vertrouwen in Nederland*. Centraal Bureau Voor de Statistiek.

Assink, B., Dekkers, M., Keppenne, P., & Pepels, N. (2011). *Het beslisgedrag van de rechter nader bekeken: Een empirisch onderzoek naar het beslisgedrag van de rechter op politierechterzittingen in Nederland*. *MaRBLe*, *2*.

Bäckman, O., & Nilsson, A. (2016). Long-term consequences of being not in employment, education or training as a young adult. Stability and change in three Swedish birth cohorts. *European Societies*, *18*(2), 136-157.

Beckers, J. (2017). *Tussen ideaal en werkelijkheid: Een empirische studie naar de strafrechtelijke aanpak van organisatiecriminaliteit in Nederland*.

Berghuis, M., Boschman, S., & Weijters, G. (2024). *Monitor nazorg ex-gedetineerden-7e meting* (Cahier 2024-13).WODC.

Boone, M., Beijer, A., Franken, A., & Kelk, C. (2008). *De tenuitvoerlegging van sancties: Maatwerk voor de rechter?*

Braverman, D. W., Doernberg, S. N., Runge, C. P., & Howard, D. S. (2016). OxRec model for assessing risk of recidivism: Ethics. *The Lancet Psychiatry*, *3*(9), 808-809.

Buysse, W., Abraham, M., Hofstra, D., & Dijk, B. van. (2017). *Werkzaamheid van de Halt-afdoening*.

De Jong, P.W. Leerkes, A., & Shchetinin, D. (2025). *Van verdenking tot vrijheidsstraf: Een statistisch onderzoek naar de invloed van migratieachtergrond op uitkomsten in de Nederlandse strafrechtketen* (Cahier 2025-2). WODC. http://hdl.handle.net/20.500.12832/3457

De Jong, P.W., & Leerkes, A. (2026). Naar een meer reflexieve rechtspraak? Etnische en sociaaleconomische selectiviteit in het Nederlandse strafrechtsysteem *Crimmigratie & Recht* 2026/1.

De Jong, P. W., Wozniak-Cole, V., & Leerkes, A. (2026). *Scherp op Selectiviteit: Mechanismen en handelingsperspectieven bij etnische en sociaaleconomische ongelijkheid in het strafrechtsysteem* (Cahier 2026-7). WODC.

El Hadioui, I. (2017). *Hoe de straat de school binnendringt: Denken vanuit de pedagogische driehoek van de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur*. Van Gennep.

Florida International University (2021). *Race and Prosecutorial Diversion, What We Know and What Can Be Done*. lorida International University.

Kurlychek, M. C., & Johnson, B. D. (2019). Cumulative disadvantage in the American criminal justice system. *Annual Review of Criminology*, *2*(1), 291–319.

Landelijk Bureau Vakinhoud rechtspraak (2025). Oriëntatiepunten voor straftoemeting en LOVS-afspraken. Te raadplegen via Oriëntatiepunten voor straftoemeting | Rechtspraak.

Lareau, A. (2018). Unequal childhoods: Class, race, and family life. In D. Grusky (Red.), *Inequality in the 21st Century* (pp. 444-451). Routledge.

Maden, M., Malsch, M., & de Keijser, J. (2017). Waarom wil de burger toch steeds dat rechters zwaarder straffen? De invloed van informatie en opleiding. *Trema Tijdschrift Voor de Rechterlijke Macht*, *2017*(5), 180-183.

Moonen, X., Kaal, H., Oleson, J., Siegel, D., Platje, E., Cornet, L., de Kogel, C., de Jong, B., Kranendonk, P., & Teeuwen, M. (2017). Intelligentie en criminaliteit. *Justitiële verkenningen, 43*(6).
Netten, C., van den Braak, S., Latenko, A., & Vink, M. (2022). *De (on) mogelijkheden van het meten van klassenjustitie in de Nederlandse strafrechtketen* (Cahier 2022-5). WODC.
Nijsten, C., Geense, P., Pels, T., & Vollebergh, W. (2002). *Allochtone ouders en justitie: Vragen en behoeften van Antilliaanse, Marokkaanse, Surinaamse en Turkse ouders van jeugdigen die in aanraking komen met politie en justitie*. KU Nijmegen.
Frielink, P. M., & Peters, M. (2022). *Buiten de rechter OM: Over de naleving van de wet door het Openbaar Ministerie bij het uitvaardigen van strafbeschikkingen*. Hoge Raad der Nederlanden.
Röder, A., & Mühlau, P. (2011). Discrimination, exclusion and IMMIGRANTS'confidence in public institutions in Europe. *European Societies*, *13*(4), 535-557.
Rodrigues, P., & van der Woude, M. (2016). Proactieve politiecontrole en onderscheid naar etniciteit of nationaliteit. *Nederlands Juristenblad*, *32*, 2294-2302.
Rovers, B. (1999). *Klassenjustitie: Overzicht van onderzoek naar selectiviteit in de Nederlandse strafrechtsketen* [Class justice. Overview of selectivity in the Dutch criminal justice system]. Erasmus University, Section Criminology.
Sampson, R. J., & Lauritsen, J. L. (1997). Racial and ethnic disparities in crime and criminal justice in the United States. *Crime and Justice*, *21*, 311-374.
Sebba, L., & Nathan, G. (1984). Further explorations in the scaling of penalties. *The British Journal of Criminology*, *24*(3), 221-249.
Spelman, W. (1995). The severity of intermediate sanctions. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, *32*(2), 107–135.
Stam, M. T., Wermink, H. T., Blokland, A. A., & Been, J. (2024). The effects of imprisonment length on recidivism: A judge stringency instrumental variable approach. *Journal of Experimental Criminology*, *20*(3), 973-1004.
Ulmer, J. T. (2012). Recent developments and new directions in sentencing research. *Justice Quarterly*, *29*(1), 1-40.
Van den Bos, K., Ansems, L., Schiffelers, M.-J., Kerssies, S., Lindeman, J., Bovens, C., Manshanden, L., Peters van Neijenhof, F., & Verhoeven, L. (2021). *Een verkennend kwalitatief onderzoek naar klassenjustitie in de Nederlandse strafrechtketen*.
Van Laer, K., & Janssens, M. (2011). Ethnic minority professionals' experiences with subtle discrimination in the workplace. *Human Relations*, *64*(9), 1203–1227.
Van Meeteren, M., Woude, M., Mutsaers, P., Vries, I. de, Hageman, N., Leun, J., & Terlouw, A. (2023). *Etnisch profileren door de politie: Een systematische literatuurstudie toegespitst op de Nederlandse context*. Radboud Universiteit.
Van Noorloos, M., & Samadi, M. (2026). *Verdachte gronden? Een juridisch onderzoek naar selectiviteit op grond van sociaaleconomische positie en herkomst in de strafrechtspleging*. WODC.
Van Rosmalen, M., Kalidien, S., & De Heer-de Lange, N. (2012). *Criminaliteit en rechtshandhaving 2011*. (Justitie in statistiek 1). WODC.
Van Wingerden, S., Moerings, L. M., & Van Wilsem, J. (2011). *Recidiverisico en straftoemeting.* (Numbers 2011–3). Sdu Uitgevers.
Van Wingerden, S., & Wermink, H. (2016). *Zwaarder gestraft? Verder onderzoek naar etnisch gerelateerde straftoemeting: Verschillende soorten en maten van sancties.*Raad voor de rechtspraak.
Verweij, S., Tollenaar, N., Teerlink, M., & Weijters, G. (2021). *Recidive onder justitiabelen in Nederland*. WODC.
Vogels, R., Turkenburg, M., & Herweijer, L. (2021). *Samen of gescheiden naar school: De betekenis van sociale scheiding en ontmoeting*. Sociaal Cultureel Planbureau.

Vrooman, C., Boelhouwer, J., Iedema, J., & Van der Torre, A. (2023). *Eigentijdse ongelijkheid: De postindustriële klassenstructuur op basis van vier typen kapitaal*. Sociaal En Cultureel Planbureau.
Weenink, D. (2007). De invloed van de etniciteit van jonge verdachten op beslissingen van het openbaar ministerie. *Sociologie*, *3*(3).
Wermink, H., Johnson, B. D., Nieuwbeerta, P., & De Keijser, J. W. (2015). Expanding the scope of sentencing research: Determinants of juvenile and adult punishment in the Netherlands. *European Journal of Criminology*, *12*(6), 739-768.
Wermink, H., Light, M. T., & Krubnik, A. P. (2022). Pretrial detention and incarceration decisions for foreign nationals: A mixed-methods approach. *European Journal on Criminal Policy and Research*, *28*(3), 367-380.

Bijlage 1 Samenstelling begeleidingscommissie

Voorzitter

Ido Weijers	Professor emeritus Universiteit Utrecht

Leden

Jolande uit Beijerse	Erasmus Universiteit Rotterdam
Sunil Choenni	Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum
Ivoline van Erpecum	Ministerie van Justitie en Veiligheid
Joep Lindeman	Universiteit Utrecht
Stijn Ruiter	NSCR, Vrije Universiteit Amsterdam
Arjen Verweij	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Hilde Wermink	Universiteit Leiden

Bijlage 2 Aanvullende analyses

Sanctiepakket aan de hand van een tweede rekensleutel

De resultaten met betrekking tot de totale zwaarte van het opgelegde sanctiepakket zoals gepresenteerd in het rapport zijn vergeleken met een tweede omrekensleutel, die beter aansluit bij maatschappelijke percepties over de relatieve zwaarte van sancties. Uit onderzoek van Ruiter en Tolsma (2010) blijkt dat burgers een dag gevangenisstraf niet relateren aan een taakstraf van twee uur, maar aan een taakstraf van acht uur. Op basis van het minimumloon kan de waarde van acht uur taakstraf worden gelijkgesteld aan ongeveer 70 euro. Resultaten op basis van de twee omrekensleutels verschilden niet fundamenteel; in de rapportage presenteren we daarom enkel de resultaten van de eerste omrekensleutel.

Selectie

In strafonderzoek is het niet altijd duidelijk voor welke populatie de resultaten representatief zijn. Analyses van strafmaat nemen vaak de populatie van veroordeelde daders als uitgangspunt, terwijl men soms uitspraken wil doen over alle verdachten of zelfs over alle gepleegde delicten. Omdat strafhoogte alleen wordt waargenomen voor personen die daadwerkelijk een straf hebben gekregen, kan een effect geschat binnen deze subgroep (**conditionele schatting**) afwijken van het effect dat zou gelden voor de volledige populatie (**onvoorwaardelijke schatting**); dit wordt aangeduid als selectie.
In deze studie richten we ons bij analyses van strafsoort en -hoogte uitsluitend op verdachten die in principe veroordeeld konden worden. Zaken die zijn geëindigd in een vrijspraak of technisch sepot zijn buiten beschouwing gelaten. Binnen deze groep kan echter nog steeds selectieve instroom in subgroepen optreden, bijvoorbeeld bij verdachten die een specifieke strafsoort ontvangen. Dit betekent dat sommige verdachten wel en anderen niet een bepaalde straf krijgen, en dat deze toewijzing mogelijk samenhangt met kenmerken zoals sociaaleconomische status. Dit is vooral relevant voor stap 3 van de analyses, waarin de hoogte van straffen zoals gevangenisstraf, taakstraf of boete wordt onderzocht. Zonder correctie kan deze selectie leiden tot vertekende schattingen van de effecten.

Een veelgebruikte correctiemethode voor selectie is Heckmans *Two-Step Correction*. Deze methode volgt de veronderstelling dat rechters in twee afzonderlijke stappen beslissen: eerst welke straf wordt opgelegd, en vervolgens, voor degenen die dat type straf ontvangen, de hoogte van de straf. Selectiebias wordt gezien als een vorm van *omitted variable bias*, waarbij het selectieproces zelf een niet-geobserveerde factor is die de uitkomst (strafhoogte) beïnvloedt. In de eerste stap wordt een *probit*-model geschat voor de kans op selectie, waaruit de *inverse Mills ratio* (λ) wordt berekend. Deze factor wordt vervolgens opgenomen in de regressie van de strafhoogte. Een alternatief is het FIML-model, dat efficiënter is, maar gevoeliger voor de aanname van normale verdeling. In onze data komen de bevindingen van FIML grotendeels overeen met die van het gepresenteerde OLS-regressiemodel, terwijl bij het Heckman-model grotere verschillen worden waargenomen.
Een belangrijk aandachtspunt bij deze correctiemethodes is dat onderzoekers vaak geen valide uitsluitingsrestricties hebben: variabelen die de selectie beïnvloeden, maar

niet direct de strafhoogte. Zonder zulke variabelen is het Heckman-model zwak geïdentificeerd en kan multicollineariteit een probleem zijn, zoals ook in onze data het geval blijkt. In dat geval is het beter het eenvoudige (maar mogelijk vertekende) model te schatten en expliciet te erkennen dat selectie-bias aanwezig kan zijn, in plaats van te doen alsof de Heckman-correctie het probleem volledig oplost (Bushway et al., 2007). In het rapport volgen we deze aanbeveling, en presenteren we de resultaten van het OLS-regressiemodel waarin niet wordt gecorrigeerd voor mogelijke selectie-effecten.

Onze analyse richt zich hiermee op de relatie tussen sociaaleconomische kenmerken en strafhoogte, gegeven dat de verdachte schuldig is bevonden. We beperken de steekproef tot schuldig bevonden zaken, waardoor de geschatte verbanden alleen de variatie in straflengte binnen deze groep weergeven. Deze schattingen laten niet zien hoe sociaaleconomische status de kans op schuld beïnvloedt, en geven ook niet het totale effect van sociaaleconomische status op de verwachte straf voor alle verdachten. Alle conclusies zijn daarom conditioneel en beschrijven uitsluitend het strafproces onder degenen die zijn veroordeeld, met als doel mogelijke illegitieme selectiviteit binnen de groep veroordeelden te onderzoeken.

Sanctiepakket

Voor de schatting van effecten voor de totale zwaarte van het sanctiepakket zijn drie modellen vergeleken: OLS, tweestaps-hurdle en Tobit. De OLS- en tweestapsmodellen leverden zeer vergelijkbare schattingen op van de effecten van sociaaleconomische kenmerken, wat erop wijst dat beide benaderingen dezelfde onderliggende relatie vastleggen tussen sociaaleconomische positie en strafzwaarte vastleggen. De resultaten van het Tobit-model weken sterker af. Waarschijnlijk komt dit doordat het Tobit-model zaken zonder sanctie beschouwt als gecensureerde waarnemingen van een continue verdeling. Dit sluit minder goed aan bij de juridische praktijk, waarin ‘geen sanctie’ een afzonderlijke beslissing vormt en niet een gecensureerde variant van een strafoplegging. Om die reden beperken we ons in de bespreking van de resultaten tot de uitkomsten van het OLS-model, dat in deze context de meest transparante en goed interpreteerbare schattingen oplevert.

Multicollineariteit

Van verschillende kenmerken in onze analyses kan worden aangenomen dat zij vaker in samenhang voorkomen. Een te sterke samenhang tussen de variabelen (multicollineariteit) is echter problematisch omdat het de betrouwbaarheid van de statistisch modellen kan verminderen. We hebben de multicollineariteit tussen de onafhankelijke variabelen gecontroleerd met de Variance Inflation Factor (VIF). Vrijwel alle VIF-waarden bleven onder de algemeen geaccepteerde grens van 5, wat aangeeft dat multicollineariteit geen probleem vormt. Drie delict typen vormden een uitzondering, maar hier bleef ook de hoogste VIF-waarde (8,0) nog onder de algemeen geaccepteerde grens van 10.

Bijlage 3 Tabellen bij figuur 5.1 t/m 5.4

Tabel B3.1 Onderliggende cijfers bij figuur 5.1

Sociaaleconomische positie	Geen straf		Straf OM		Straf rechter	
	%	CI	%	CI	%	CI
Arbeidsmarktpositie (ref. inactief)						
Werkend	1,0	[0,9; 1,2]	9,0	[8,8; 9,2]	-10,0	[-10,2; -9,8]
Uitkering ontvanger	1,8	[1,7; 2,0]	0,5	[0,3; 0,7]	-2,4	[-2,5; -2,1]
In opleiding	1,8	[1,6; 2,1]	13,9	[13,6; 14,1]	-15,7	[-16,0; -15,4]
Herkomst (ref. Nederlands)						
Migranten	0,1	[0,0; 0,3]	-0,7	[-0,9; -0,6]	0,6	[0,4; 0,8]
Tweede generatie	1,1	[1,0; 1,3]	-3,0	[-3,1; -2,8]	1,8	[1,6; 2,0]
Inkomen (ref. laag)						
Gemiddeld inkomen	0,7	[0,6; 0,9]	2,6	[2,4; 2,7]	-3,3	[-3,5; -3,1]
Hoog inkomen	1,2	[1,0; 1,4]	4,6	[4,4; 4,8]	-5,8	[-6,1; -5,6]
Opleiding (ref. basis, vmbo, mbo1)						
Havo, vwo, mbo2-4	0,2	[0,1; 0,4]	2,0	[1,9; 2,2]	-2,3	[-2,5; -2,1]
Hbo, wo	4,5	[4,3; 4,7]	3,9	[3,7; 4,1]	-8,4	[-8,6; -8,1]
Woonsituatie						
Koopwoning (ref. geen)	0,8	[0,6; 0,9]	3,7	[3,6; 3,9]	-4,5	[-4,7; -4,3]
Adres onbekend (ref. bekend adres)	-3,5	[-3,7; -3,2]	-8,6	[-8,8; -8,3]	12,0	[11,7; 12,3]

Tabel B3.2 Onderliggende cijfers bij figuur 5.2 (strafsoort)

Sociaaleconomische positie	Vw. gevang		Onv. gevang		Vw. taak		Onv. taak		Vw. geld		Onv. geld	
	%	CI	%	CI	%	CI	%	CI	%	CI	%	CI
Arbeidsmarktpositie (ref. inactief)												
Werkend	-3,0	[-4,0; -3,0]	-11,0	[-11,0; -11,0]	1,0	[1,0; 1,0]	3,0	[3,0; 3,0]	0,0	[0,0; 0,0]	5,0	[5,0; 5,0]
Ontvanger uitkering	0,0	[0,0; 1,0]	-5,0	[-6,0; -5,0]	2,0	[2,0; 2,0]	6,0	[3,0; 3,0]	1,0	[1,0; 1,0]	-1,0	[-2,0; -1,0]
In opleiding	-7,0	[-7,0; -7,0]	-12,0	[-13,0; -12,0]	1,0	[1,0; 2,0]	3,0	[3,0; 3,0]	0,0	[0,0; 0,0]	1,0	[1,0; 1,0]
Herkomst (ref. Nederlands)												
Migranten	0,0	[0,0; 0,0]	2,0	[2,0; 2,0]	-1,0	[-1,0; -1,0]	-3,0	[3,0; 3,0]	0,0	[0,0; 0,0]	2,0	[1,0; 2,0]
Tweede generatie	1,0	[0,0; 1,0]	2,0	[2,0; 3,0]	0,0	[0,0; 0,0]	0,0	[3,0; 3,0]	0,0	[0,0; 0,0]	1,0	[1,0; 1,0]
Inkomen (ref. laag)												
Gemiddeld inkomen	-1,0	[-1,0; -1,0]	-2,0	[-2,0; -2,0]	0,0	[0,0; 0,0]	0,0	[3,0; 3,0]	0,0	[0,0; 0,0]	1,0	[1,0; 1,0]
Hoog inkomen	-2,0	[-3,0; -2,0]	-2,0	[-3,0; -2,0]	-1,0	[-1,0; -1,0]	-3,0	[3,0; 3,0]	-1,0	[-1,0; -1,0]	1,0	[1,0; 2,0]
Opleiding (ref. basis, vmbo, mbo1)												
Havo, vwo, mbo2-4	-1,0	[-1,0; 0,0]	-2,0	[-2,0; -1,0]	0,0	[0,0; 0,0]	0,0	[3,0; 3,0]	0,0	[0,0; 0,0]	1,0	[1,0; 2,0]
Hbo, wo	-4,0	[-4,0; -3,0]	-5,0	[-5,0; -5,0]	-1,0	[-1,0; -1,0]	-6,0	[3,0; 3,0]	1,0	[0,0; 1,0]	2,0	[2,0; 2,0]
Woonsituatie												
Koopwoning (ref. geen)	-2,0	[-2,0; -2,0]	-3,0	[-3,0; -3,0]	0,0	[0,0; 0,0]	-2,0	[3,0; 3,0]	0,0	[0,0; 0,0]	-1,0	[-1,0; 0,0]
Adres onbekend (ref. bekend adres)	2,0	[2,0; 2,0]	7,0	[7,0; 7,0]	-2,0	[-2,0; -2,0]	-3,0	[3,0; 3,0]	-1,0	[-1,0; -1,0]	2,0	[1,0; 2,0]

Tabel B3.3 Onderliggende cijfers bij figuur 5.3 (strafhoogte)

Sociaaleconomische positie	Vw. gevang		Onv. gevang		Vw. taak		Onv. taak		Vw. geld		Onv. geld	
	%	CI	%	CI	%	CI	%	CI	%	CI	%	CI
Arbeidsmarktpositie (ref. inactief)												
Werkend	-19,3	[-20,0; -18,5]	-48,1	[-48,9; -47,2]	1,6	[0,7; 2,6]	-2,3	[-2,9; -1,8]	1,6	[0,2; 3,0]	-25,6	[-26,8; -24,5]
Ontvanger uitkering	-18,9	[-19,6; -18,2]	-44,9	[-45,6; -44,2]	-1,6	[-2,5; -0,6]	-8,1	[-8,7; -7,6]	-5,1	[-6,4; -3,7]	-19,0	[-20,4; -17,6]
In opleiding	-17,5	[-18,9; -16,0]	-40,2	[-42,2; -38,2]	-5,3	[-6,5; -4,0]	-19,7	[-20,3; -18,9]	-6,6	[-8,5; -4,6]	-56,1	[-57,2; -55,1]
Herkomst (ref. Nederlands)												
Migranten	-14,4	[-15,0; -13,6]	-8,6	[-9,8; -7,4]	-3,0	[-3,6; -2,2]	-0,8	[-1,3; -0,3]	-3,4	[-4,4; -2,4]	14,2	[12,7; 15,8]
Tweede generatie	-2,5	[-3,3; -1,6]	8,7	[7,0; 10,4]	-1,8	[-2,6; -1,0]	2,7	[2,2; 3,3]	-0,3	[-1,5; 1,0]	23,6	[21,8; 25,6]
Inkomen (ref. laag)												
Gemiddeld inkomen	-0,5	[-1,4; 0,3]	-2,2	[-3,7; -0,7]	1,0	[0,3; 1,8]	-0,2	[-0,6; 0,3]	-0,8	[-1,9; 0,3]	-8,5	[-9,8; -7,2]
Hoog inkomen	-3,3	[-4,5; -2,2]	-5,3	[-7,4; -3,0]	1,4	[0,4; 2,3]	-0,3	[-0,9; 0,3]	-0,4	[-1,8; 1,1]	-17,9	[-19,3; -16,6]
Opleiding (ref. basis, vmbo, mbo1)												
Havo, vwo, mbo2-4	0,3	[-0,6; 1,2]	-4,3	[-5,7; -3,0]	1,8	[1,0; 2,5]	1,8	[1,3; 2,3]	1,5	[0,4; 2,7]	-4,8	[-6,3; -3,2]
Hbo, wo	2,9	[1,4; 4,6]	1,3	[-1,7; 4,4]	3,8	[2,5; 4,9]	5,2	[4,4; 6,1]	-1,8	[-3,4; -0,2]	-14,7	[-16,5; -12,9]
Woonsituatie												
Koopwoning (ref. geen)	3,7	[2,6; 4,7]	4,5	[2,4; 6,7]	3,3	[2,4; 4,1]	2,1	[1,6; 2,6]	7,0	[5,8; 8,3]	-11,2	[-12,5; -10,0]
Adres onbekend (ref. bekend adres)	-16,6	[-17,7; -15,4]	-22,6	[-24,1; -21,1]	-4,0	[-5,6; -2,4]	1,9	[1,0; 2,9]	-5,2	[-7,3; -3,1]	96,0	[91,0; 101,0]

Tabel B3.4. Onderliggende cijfers bij figuur 5.4 (sanctiepakket)

Sociaaleconomische positie	%	CI
Arbeidsmarktstatus (ref. inactief)		
Werkend	-29,79	[-30,49; -29,09]
Ontvanger uitkering	-29,09	[-29,78; -28,38]
In opleiding	-54,36	[-55,02; -53,68]
Herkomst (ref. Nederlands)		
Migranten	7,52	[6,61; 8,44]
Tweede generatie	21,57	[20,43; 22,73]
Inkomen (ref. laag)		
Gemiddeld inkomen	-7,82	[-8,62; -7,01]
Hoog inkomen	-17,06	[-17,97; -16,12]
Opleiding (ref. basis, vmbo, mbo1)		
Havo, vwo, mbo2-4	-2,16	[-3,03; -1,27]
Hbo, wo	-24,32	[-25,31; -23,32]
Woonsituatie		
Koopwoning (ref. geen)	-17,61	[-18,37; -16,83]
Adres onbekend (ref. bekend adres)	58,39	[55,92; 60,90]

Bijlage 4 Tabellenbijlage

Tabel B4.1 Logistische regressie voor de kans op verschillende afdoeningsuitkomsten

Onafhankelijke variabelen	Straf OM		Straf rechter	
	OR	(SE)	OR	(SE)
Arbeidsmarktpositie (ref. inactief)				
Werkend	1,58***		0,77***	
Ontvanger uitkering	0,96***		0,89***	
In opleiding	1,90***		0,64***	
Opleiding (ref. basis, vmbo, mbo1)				
Havo, vwo, mbo2-4	1,11***		0,94***	
Hbo, wo	1,05***		0,69***	
Weet niet of onbekend	0,97***		0,86***	
Inkomen (ref. laag)				
Gemiddeld	1,12***		0,90***	
Hoog	1,21***		0,83***	
Onbekend	0,65***		1,01	
Huiseigenaar	1,19***		0,87***	
Adres onbekend	0,66***		1,49***	
Herkomst (ref. Nederlands)				
Eerste generatie	0,96***		1,01*	
Tweede generatie	0,81***		1,00	
Partner en/of kinderen=1	0,96***		0,82***	
Leeftijd (ref. 18-25 jaar)				
25-35 jaar	0,90***		1,09***	
35-45 jaar	0,79***		1,10***	
45-55 jaar	0,80***		1,04***	
55-65 jaar	0,94***		0,87***	
Man	0,94***		1,57***	
Woonachtig in grote stad	1,02**		1,05***	
Aandeel niet-westerse inwoners	0,96***		1,01*	
Aandeel huishoudens met minimuminkomen	1,01*		1,01***	
Afdoeningsjaar (ref. 2006)				
2007	0,67***		0,95***	
2008	0,48***		0,76***	
2009	0,49***		0,67***	
2010	0,52***		0,68***	
2011	0,53***		0,53***	

Onafhankelijke variabelen	Straf OM		Straf rechter	
	OR	(SE)	OR	(SE)
2012	0,49***		0,41***	
2013	0,40***		0,36***	
2014	0,34***		0,32***	
2015	0,27***		0,33***	
2016	0,26***		0,32***	
2017	0,27***		0,38***	
2018	0,24***		0,35***	
2019	0,18***		0,26***	
2020	0,16***		0,19***	
2021	0,19***		0,20***	
2022	0,23***		0,18***	
2023	0,32***		0,14***	
Eerdere veroordelingen (ref. geen)				
1 of 2	0,98***		1,25***	
3 of meer	0,80***		1,39***	
Poging tot misdrijf	0,59***		1,23***	
Voorbereiding	0,03***		0,56***	
Medeplegen misdrijf	0,47***		1,03***	
Medeplichtig	0,52***		0,30***	
Type delict (ref. Diefstal en inbraak met geweld)				
Eenvoudige diefstal	53,93***		2,02***	
Gekwalificeerde diefstal	19,35***		1,49***	
Verduistering	16,98***		0,78***	
Oplichting	10,77***		0,59***	
Flessentrekkerij	4,58***		0,76***	
Overig bedrog	41,90***		0,30***	
Muntmisdrijf	11,56***		0,60***	
Valsheid in zegels en merken	3,38***		0,12***	
Valsheid in geschriften	16,95***		0,86***	
Heling	13,75***		0,52***	
Afpersing en afdreiging	2,01***		0,84***	
Bankbreuk	8,48***		1,45***	
Witwassen	9,82***		0,58***	
Overige vermogensmisdrijven	12,47***		0,64**	
Vernieling en beschadiging	17,74***		1,02	
Openlijk geweld	8,44***		0,78***	
Huisvredebreuk	17,06***		0,90***	

Onafhankelijke variabelen	Straf OM		Straf rechter	
	OR	(SE)	OR	(SE)
Lokaalvredebreuk	15,66***		0,85**	
Computervredebreuk	6,18***		0,36***	
Discriminatie	9,07***		0,94	
Tegen openbare orde overig	8,88***		1,16***	
Brandstichting/ontploffing	4,13***		0,44***	
Niet opvolgen van ambtelijk bevel	22,72***		1,05	
Wederspannigheid	40,96***		3,37***	
Valse aangifte	15,53***		0,69***	
Mensensmokkel	2,84***		0,50***	
Verblijf v. ongewenste vreemdeling	0,09***		0,66***	
Tegen het openbaar gezag overig	9,08***		0,64***	
Mishandeling	8,56***		0,89***	
Bedreiging	8,28***		1,00	
Stalking	2,53***		1,25***	
Aanranding	0,90		0,34***	
Verkrachting	0,03***		0,19***	
Schennis der eerbaarheid	10,72***		0,86***	
Ontucht met minderjarige	0,89		1,03	
(Kinder)pornografie	1,83***		1,17***	
Ontucht met misbruik van gezag	0,16***		0,26***	
Overige seksuele misdrijven	0,39***		0,55***	
Misdrijven tegen het leven	0,28***		0,41***	
Vrijheidsbeneming/gijzeling	1,44*		0,52***	
Mensenhandel	0,42		0,40***	
Overige geweldsmisdrijven	0,63**		0,31***	
Overige misdrijven WvSr	40,52***		2,03***	
Verlaten plaats ongeval	30,45***		1,00	
Rijden onder invloed	67,57***		5,42***	
Rijden tijdens ontzegging/OBM	2,92***		2,51***	
Rijden tijdens rijverbod	91,18***		1,61***	
Voeren vals kenteken	33,79***		1,20***	
Joyriding	14,42***		1,80***	
Weigeren blaastest/bloedonderzoek	3,85***		6,63***	
Overige verkeersmisdrijven	1,31*		1,94***	
Harddrugs	35,71***		1,05**	
Softdrugs	26,46***		0,89***	
(Vuur)wapenmisdrijven	65,09***		1,34***	

Onafhankelijke variabelen	Straf OM		Straf rechter	
	OR	(SE)	OR	(SE)
Misdrijven overige wetten	33,25***		1,95***	
Milieumisdrijven	46,85***		0,90***	
Ov misdrijven WED	25,56***		0,73***	
Militaire misdrijven	18,00***		0,44***	
Overige misdrijven	33,57***		1,05*	
Onbekend delict	16,82***		0,64***	
CSI score (gestandaardiseerd)	0,76***		1,32***	
Constant	0,08***		2,85***	
Observations			2.541.611	
Pseudo R-squared			0,14	
AIC			4.571.391	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Tabel B4.2 Logistische regressie voor de kans op verschillende strafsoorten

Sociaaleconomische positie	Vw. gevang		Onv. gevang		Vw. taak		Onv. taak		Vw. geld		Onv. geld	
	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)
Arbeidsmarktpositie (ref. inactief)												
Werkend	0,72***	(0,00)	0,30***	(0,00)	1,30***	(0,01)	1,22***	(0,01)	1,10***	(0,01)	1,37***	(0,01)
Ontvanger uitkering	1,03***	(0,01)	0,61***	(0,00)	1,54***	(0,02)	1,49***	(0,01)	1,34***	(0,02)	0,92***	(0,01)
In opleiding	0,48***	(0,01)	0,25***	(0,00)	1,36***	(0,02)	1,24***	(0,01)	0,99	(0,02)	1,08***	(0,01)
Opleiding (ref. basis, vmbo, mbo1)												
Havo, vwo, mbo2-4	0,95***	(0,01)	0,84***	(0,01)	0,97**	(0,01)	1,01	(0,01)	1,07***	(0,01)	1,09***	(0,01)
Hbo, wo	0,69***	(0,01)	0,55***	(0,01)	0,79***	(0,01)	0,68***	(0,01)	1,14***	(0,02)	1,14***	(0,01)
Weet niet of onbekend	0,90***	(0,01)	0,90***	(0,01)	0,87***	(0,01)	0,82***	(0,00)	1,10***	(0,01)	1,17***	(0,01)
Inkomen (ref. laag)												
Gemiddeld	0,90***	(0,01)	0,83***	(0,01)	1,02*	(0,01)	0,98***	(0,00)	0,94***	(0,01)	1,05***	(0,01)
Hoog	0,80***	(0,01)	0,76***	(0,01)	0,84***	(0,01)	0,82***	(0,01)	0,84***	(0,01)	1,08***	(0,01)
Onbekend	0,90***	(0,01)	1,28***	(0,01)	0,76***	(0,01)	0,66***	(0,00)	0,85***	(0,01)	0,83***	(0,01)
Huiseigenaar	0,84***	(0,01)	0,71***	(0,01)	0,94***	(0,01)	0,88***	(0,00)	0,92***	(0,01)	0,96***	(0,00)
Adres onbekend	1,23***	(0,01)	2,16***	(0,03)	0,67***	(0,01)	0,85***	(0,01)	0,76***	(0,01)	1,10***	(0,01)
Herkomst (ref. Nederlands)												
Eerste generatie	1,02**	(0,01)	1,27***	(0,01)	0,88***	(0,01)	0,86***	(0,00)	1,02**	(0,01)	1,10***	(0,01)
Tweede generatie	1,05***	(0,01)	1,32***	(0,01)	0,95***	(0,01)	1,01	(0,01)	0,98*	(0,01)	1,05***	(0,01)
Partner en/of kinderen=1	0,89***	(0,01)	0,71***	(0,01)	1,00	(0,01)	0,98***	(0,00)	1,17***	(0,01)	1,05***	(0,00)
Leeftijd (ref. 18-25 jaar)												
25-35 jaar	1,22***	(0,01)	1,57***	(0,01)	0,80***	(0,01)	0,92***	(0,00)	0,97**	(0,01)	0,90***	(0,00)
35-45 jaar	1,28***	(0,01)	1,79***	(0,02)	0,85***	(0,01)	0,92***	(0,01)	1,04**	(0,01)	0,76***	(0,00)
45-55 jaar	1,21***	(0,01)	1,65***	(0,02)	0,82***	(0,01)	0,86***	(0,01)	1,16***	(0,01)	0,76***	(0,01)
55-65 jaar	1,01	(0,01)	1,19***	(0,02)	0,75***	(0,01)	0,71***	(0,01)	1,28***	(0,02)	0,85***	(0,01)
Man	1,62***	(0,01)	2,65***	(0,03)	0,92***	(0,01)	1,27***	(0,01)	0,76***	(0,01)	0,94***	(0,01)

Sociaaleconomische positie	Vw. gevang		Onv. gevang		Vw. taak		Onv. taak		Vw. geld		Onv. geld	
	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)
Woonachtig in grote stad	1,01	(0,01)	1,20***	(0,01)	0,95***	(0,01)	0,99**	(0,00)	0,92***	(0,01)	1,01**	(0,00)
Aandeel niet-westerse inwoners	1,02***	(0,00)	1,04***	(0,00)	1,00	(0,00)	1,03***	(0,00)	1,00	(0,01)	1,03***	(0,00)
Aandeel huishoudens met minimuminkomen	1,01	(0,00)	1,02***	(0,00)	0,99	(0,00)	1,00	(0,00)	1,00	(0,00)	0,95***	(0,00)
Afdoeningsjaar (ref. 2006)												
2007	1,00	(0,01)	0,84***	(0,01)	1,51***	(0,04)	1,13***	(0,01)	1,36***	(0,03)	1,47***	(0,02)
2008	0,98	(0,01)	0,78***	(0,01)	1,88***	(0,05)	1,18***	(0,01)	1,41***	(0,03)	1,60***	(0,02)
2009	0,89***	(0,01)	0,69***	(0,01)	2,23***	(0,06)	1,13***	(0,01)	1,49***	(0,04)	1,41***	(0,02)
2010	0,89***	(0,01)	0,68***	(0,01)	2,28***	(0,06)	1,15***	(0,01)	1,69***	(0,04)	2,09***	(0,03)
2011	0,79***	(0,01)	0,65***	(0,01)	2,11***	(0,06)	0,87***	(0,01)	1,53***	(0,04)	2,80***	(0,03)
2012	0,76***	(0,01)	0,63***	(0,01)	2,07***	(0,06)	1,07***	(0,01)	1,41***	(0,03)	3,40***	(0,04)
2013	0,77***	(0,01)	0,64***	(0,01)	2,05***	(0,06)	1,10***	(0,01)	1,60***	(0,04)	4,55***	(0,06)
2014	0,78***	(0,01)	0,64***	(0,01)	2,19***	(0,06)	1,08***	(0,01)	1,63***	(0,04)	3,15***	(0,04)
2015	0,83***	(0,01)	0,65***	(0,01)	2,43***	(0,07)	1,13***	(0,01)	1,76***	(0,04)	2,64***	(0,03)
2016	0,88***	(0,01)	0,72***	(0,01)	2,76***	(0,07)	1,19***	(0,01)	1,53***	(0,04)	2,79***	(0,04)
2017	0,98	(0,01)	0,81***	(0,01)	2,98***	(0,08)	1,29***	(0,02)	1,58***	(0,04)	2,63***	(0,03)
2018	0,97	(0,01)	0,82***	(0,01)	2,91***	(0,08)	1,26***	(0,02)	1,48***	(0,04)	2,75***	(0,04)
2019	0,96*	(0,01)	0,86***	(0,01)	3,00***	(0,08)	1,27***	(0,02)	1,48***	(0,04)	2,90***	(0,04)
2020	0,87***	(0,01)	0,77***	(0,01)	2,51***	(0,07)	1,07***	(0,01)	1,27***	(0,04)	2,52***	(0,03)
2021	0,95***	(0,01)	0,77***	(0,01)	2,87***	(0,08)	1,18***	(0,02)	1,32***	(0,04)	2,38***	(0,03)
2022	0,90***	(0,01)	0,77***	(0,01)	2,92***	(0,08)	1,10***	(0,01)	1,21***	(0,03)	2,45***	(0,03)
2023	0,77***	(0,02)	0,30***	(0,01)	5,08***	(0,18)	1,44***	(0,02)	1,89***	(0,06)	2,39***	(0,04)
Eerdere veroordelingen (ref. geen)												
1 of 2	1,36***	(0,01)	1,52***	(0,01)	1,12***	(0,01)	1,18***	(0,01)	0,86***	(0,01)	0,78***	(0,00)
3 of meer	1,64***	(0,02)	2,12***	(0,03)	0,97	(0,02)	1,10***	(0,01)	0,65***	(0,01)	0,54***	(0,01)

Sociaaleconomische positie	Vw. gevang		Onv. gevang		Vw. taak		Onv. taak		Vw. geld		Onv. geld	
	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)
Poging tot misdrijf	1,53***	(0,02)	1,08***	(0,01)	1,33***	(0,02)	1,53***	(0,01)	0,73***	(0,02)	0,81***	(0,01)
Voorbereiding	3,60***	(0,51)	21,76***	(3,12)	0,55*	(0,16)	1,47**	(0,20)	0,12***	(0,07)	0,09***	(0,03)
Medeplegen misdrijf	1,47***	(0,02)	2,08***	(0,03)	1,09***	(0,02)	1,51***	(0,01)	0,87***	(0,02)	0,59***	(0,01)
Medeplichtig	0,47***	(0,02)	0,22***	(0,02)	1,09	(0,06)	1,25***	(0,04)	0,59***	(0,07)	0,51***	(0,02)
Type delict (ref. Diefstal en inbraak met geweld)												
Eenvoudige diefstal	0,55***	(0,01)	0,81***	(0,02)	0,79***	(0,03)	1,18***	(0,02)	2,94***	(0,25)	6,94***	(0,29)
Gekwalificeerde diefstal	0,82***	(0,01)	0,81***	(0,01)	1,54***	(0,05)	2,57***	(0,04)	2,20***	(0,19)	3,50***	(0,15)
Verduistering	0,41***	(0,01)	0,26***	(0,01)	1,76***	(0,07)	2,56***	(0,05)	2,38***	(0,22)	3,20***	(0,14)
Oplichting	0,64***	(0,02)	0,54***	(0,02)	1,61***	(0,07)	2,22***	(0,05)	1,84***	(0,19)	2,65***	(0,13)
Flessentrekkerij	1,15	(0,11)	0,99	(0,09)	1,32	(0,24)	2,10***	(0,19)	0,53	(0,31)	1,05	(0,21)
Overig bedrog	0,09***	(0,01)	0,06***	(0,01)	0,25***	(0,03)	0,26***	(0,01)	1,65***	(0,19)	1,09	(0,06)
Muntmisdrijf	0,51***	(0,02)	0,24***	(0,01)	1,96***	(0,13)	2,32***	(0,09)	2,75***	(0,45)	6,15***	(0,39)
Valsheid in zegels en merken	0,19***	(0,09)	0,44*	(0,15)	1,02	(0,52)	0,93	(0,25)	5,62***	(2,64)	2,75***	(0,81)
Valsheid in geschriften	0,70***	(0,02)	0,43***	(0,01)	2,09***	(0,07)	3,52***	(0,07)	1,58***	(0,15)	2,05***	(0,10)
Heling	0,31***	(0,01)	0,38***	(0,01)	1,10*	(0,04)	1,41***	(0,03)	4,06***	(0,36)	6,62***	(0,29)
Afpersing en afdreiging	1,30***	(0,05)	1,13**	(0,05)	1,38***	(0,10)	1,10*	(0,05)	1,43	(0,31)	0,94	(0,11)
Bankbreuk	1,50***	(0,11)	0,66***	(0,06)	3,11***	(0,32)	5,38***	(0,36)	0,67	(0,28)	0,69*	(0,12)
Witwassen	0,59***	(0,02)	0,52***	(0,02)	1,53***	(0,07)	2,44***	(0,06)	0,97	(0,13)	1,35***	(0,08)
Overige vermogensmisdrijven	0,24***	(0,06)	0,26***	(0,07)	2,06**	(0,48)	2,57***	(0,36)	2,25	(0,95)	2,20***	(0,39)
Vernieling en beschadiging	0,26***	(0,01)	0,33***	(0,01)	1,31***	(0,05)	0,87***	(0,02)	7,62***	(0,66)	4,68***	(0,20)
Openlijk geweld	0,57***	(0,01)	0,31***	(0,01)	3,12***	(0,10)	3,97***	(0,07)	3,79***	(0,33)	2,16***	(0,09)
Huisvredebreuk	0,31***	(0,01)	0,51***	(0,02)	0,66***	(0,04)	0,56***	(0,02)	5,79***	(0,54)	5,69***	(0,27)
Lokaalvredebreuk	0,28***	(0,03)	0,20***	(0,03)	0,99	(0,12)	0,79**	(0,06)	6,04***	(0,75)	5,32***	(0,35)
Computervredebreuk	0,46***	(0,07)	0,27***	(0,07)	1,23	(0,22)	2,22***	(0,20)	2,50***	(0,67)	1,04	(0,15)
Discriminatie	0,25***	(0,05)	0,15***	(0,05)	1,52**	(0,23)	1,15	(0,11)	13,31***	(1,85)	8,62***	(0,74)

Sociaaleconomische positie	Vw. gevang		Onv. gevang		Vw. taak		Onv. taak		Vw. geld		Onv. geld	
	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)
Tegen openbare orde overig	0,86***	(0,04)	1,01	(0,05)	1,50***	(0,10)	1,57***	(0,06)	5,30***	(0,57)	3,12***	(0,18)
Brandstichting/ontploffing	0,71***	(0,02)	0,18***	(0,01)	1,21***	(0,06)	0,90***	(0,03)	1,56**	(0,26)	1,78***	(0,17)
Niet opvolgen van ambtelijk bevel	0,31***	(0,01)	0,77***	(0,03)	0,45***	(0,03)	0,49***	(0,02)	4,92***	(0,46)	5,18***	(0,24)
Wederspannigheid	0,41***	(0,01)	0,51***	(0,02)	1,65***	(0,07)	1,62***	(0,04)	8,72***	(0,78)	8,10***	(0,36)
Valse aangifte	0,18***	(0,02)	0,13***	(0,02)	1,17	(0,11)	2,05***	(0,10)	2,56***	(0,36)	3,58***	(0,22)
Mensensmokkel	1,60***	(0,13)	0,65***	(0,06)	1,18	(0,19)	2,27***	(0,18)	4,05***	(0,81)	1,60***	(0,22)
Verblijf v. ongewenste vreemdeling	0,58***	(0,04)	1,91***	(0,12)	1,00	(NA)	0,02***	(0,01)	0,35**	(0,14)	0,11***	(0,02)
Tegen het openbaar gezag overig	0,26***	(0,02)	0,27***	(0,03)	1,93***	(0,17)	1,79***	(0,09)	5,87***	(0,74)	4,34***	(0,29)
Mishandeling	0,57***	(0,01)	0,35***	(0,01)	3,15***	(0,10)	1,89***	(0,03)	6,18***	(0,52)	2,72***	(0,12)
Bedreiging	0,64***	(0,01)	0,64***	(0,02)	2,76***	(0,09)	1,58***	(0,03)	7,22***	(0,63)	3,30***	(0,14)
Stalking	2,44***	(0,07)	0,88***	(0,03)	4,96***	(0,20)	3,27***	(0,09)	1,02	(0,13)	0,28***	(0,02)
Aanranding	1,31***	(0,06)	0,39***	(0,02)	3,17***	(0,19)	2,78***	(0,11)	1,92***	(0,33)	0,89	(0,09)
Verkrachting	1,09*	(0,05)	1,44***	(0,08)	0,26***	(0,04)	0,51***	(0,03)	0,17*	(0,12)	0,60*	(0,12)
Schennis der eerbaarheid	0,90*	(0,05)	0,32***	(0,03)	3,08***	(0,19)	1,04	(0,05)	5,13***	(0,56)	2,67***	(0,15)
Ontucht met minderjarige	3,53***	(0,33)	6,45***	(0,71)	1,62**	(0,28)	4,68***	(0,43)	1,01	(0,46)	0,29***	(0,08)
(Kinder)pornografie	4,64***	(0,19)	2,45***	(0,12)	0,98	(0,09)	3,50***	(0,14)	0,40**	(0,12)	0,20***	(0,03)
Ontucht met misbruik van gezag	6,45***	(0,60)	3,79***	(0,38)	1,20	(0,23)	4,84***	(0,43)	1,00	(NA)	0,07***	(0,05)
Overige seksuele misdrijven	4,15***	(0,16)	2,84***	(0,12)	0,85	(0,07)	2,16***	(0,08)	0,11***	(0,07)	0,10***	(0,03)
Misdrijven tegen het leven	0,29***	(0,01)	0,22***	(0,01)	0,37***	(0,02)	0,31***	(0,01)	1,59**	(0,24)	3,13***	(0,22)
Vrijheidsbeneming/gijzeling	1,23***	(0,05)	0,73***	(0,03)	1,60***	(0,12)	1,33***	(0,06)	1,58*	(0,34)	0,88	(0,12)
Mensenhandel	0,94	(0,06)	1,59***	(0,16)	0,14***	(0,05)	0,50***	(0,04)	1,51	(0,55)	1,07	(0,24)
Overige geweldsmisdrijven	0,69***	(0,04)	0,20***	(0,02)	2,18***	(0,16)	0,87*	(0,05)	1,28	(0,26)	0,52***	(0,07)
Overige misdrijven WvSr	0,18***	(0,00)	0,32***	(0,01)	0,60***	(0,03)	0,69***	(0,01)	7,67***	(0,68)	10,79***	(0,48)

Sociaaleconomische positie	Vw. gevang		Onv. gevang		Vw. taak		Onv. taak		Vw. geld		Onv. geld	
	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)	OR	(SE)
Verlaten plaats ongeval	0,10***	(0,00)	0,15***	(0,01)	0,18***	(0,01)	0,39***	(0,01)	4,05***	(0,37)	10,65***	(0,48)
Rijden onder invloed	0,13***	(0,00)	0,16***	(0,00)	0,25***	(0,01)	0,74***	(0,01)	4,38***	(0,39)	26,46***	(1,16)
Rijden tijdens ontzegging/OBM	1,78***	(0,04)	3,10***	(0,09)	0,93	(0,04)	4,60***	(0,10)	1,55***	(0,15)	2,33***	(0,11)
Rijden tijdens rijverbod	0,06***	(0,01)	0,08***	(0,02)	0,09***	(0,04)	0,29***	(0,04)	3,97***	(0,66)	24,83***	(1,94)
Voeren vals kenteken	0,13***	(0,01)	0,11***	(0,01)	0,23***	(0,04)	0,39***	(0,03)	7,43***	(0,79)	15,31***	(0,84)
Joyriding	0,39***	(0,04)	0,48***	(0,06)	1,37**	(0,15)	2,41***	(0,14)	7,07***	(0,93)	5,98***	(0,41)
Weigeren blaastest/bloedonderzoek	0,32***	(0,01)	0,35***	(0,02)	0,57***	(0,04)	2,02***	(0,06)	8,14***	(0,77)	17,29***	(0,84)
Overige verkeersmisdrijven	0,76***	(0,03)	0,71***	(0,03)	0,89	(0,06)	7,61***	(0,23)	2,21***	(0,27)	3,56***	(0,19)
Harddrugs	0,56***	(0,01)	0,51***	(0,01)	1,06	(0,03)	1,26***	(0,02)	2,43***	(0,21)	6,67***	(0,28)
Softdrugs	0,51***	(0,01)	0,23***	(0,01)	1,55***	(0,06)	2,74***	(0,05)	2,75***	(0,25)	4,51***	(0,20)
(Vuur)wapenmisdrijven	0,47***	(0,01)	0,32***	(0,01)	0,99	(0,04)	1,05**	(0,02)	5,52***	(0,47)	13,22***	(0,56)
Misdrijven overige wetten	0,06***	(0,04)	0,06***	(0,04)	0,68	(0,26)	0,18***	(0,07)	37,29***	(6,78)	16,79***	(2,64)
Milieumisdrijven	0,02***	(0,00)	0,01***	(0,00)	0,11***	(0,01)	0,08***	(0,00)	9,83***	(0,85)	17,81***	(0,77)
Ov misdrijven WED	0,16***	(0,00)	0,06***	(0,00)	0,49***	(0,02)	0,65***	(0,01)	15,62***	(1,33)	11,00***	(0,48)
Militaire misdrijven	0,06***	(0,01)	0,02***	(0,01)	0,30***	(0,08)	0,72***	(0,06)	2,95***	(0,61)	6,30***	(0,46)
Overige misdrijven	0,31***	(0,01)	0,23***	(0,01)	1,36***	(0,06)	0,83***	(0,02)	10,77***	(0,94)	5,93***	(0,27)
Onbekend delict	0,21***	(0,01)	0,30***	(0,02)	0,62***	(0,05)	0,60***	(0,02)	5,11***	(0,51)	7,81***	(0,39)
CSI score (gestandaardiseerd)	1,38***	(0,01)	2,24***	(0,02)	1,09***	(0,01)	1,21***	(0,00)	0,79***	(0,01)	0,60***	(0,00)
Constant	0,24***	(0,01)	0,19***	(0,01)	0,02***	(0,00)	0,17***	(0,00)	0,01***	(0,00)	0,03***	(0,00)
Observations	2.082.780		2.082.780		2.080.497		2.082.780		2.082.231		2.082.780	
Pseudo R-squared	0,14		0,31		0,10		0,10		0,05		0,21	
AIC	1.436.064		1.209.175		823.542		2.067.660		711.294		2.064.448	
BIC	1.437.407		1.210.517		824.872		2.069.003		712.625		2.065.791	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Tabel B4.3. Regressie voor de hoogte van verschillende strafsoorten (ln)

Sociaaleconomische positie	Vw. gevang		Onv. gevang		Vw. taak		Onv. taak		Vw. geld		Onv. geld	
	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)
Arbeidsmarktpositie (ref. inactief)												
Werkend	-0,21***	(0,00)	-0,65***	(0,01)	0,02***	(0,00)	-0,02***	(0,00)	0,02*	(0,01)	-0,30***	(0,01)
Ontvanger uitkering	-0,21***	(0,00)	-0,60***	(0,01)	-0,02**	(0,00)	-0,09***	(0,00)	-0,05***	(0,01)	-0,21***	(0,01)
In opleiding	-0,19***	(0,01)	-0,51***	(0,02)	-0,05***	(0,01)	-0,22***	(0,00)	-0,07***	(0,01)	-0,82***	(0,01)
Opleiding (ref. basis, vmbo, mbo1)												
Havo, vwo, mbo2-4	0,00	(0,00)	-0,04***	(0,01)	0,02***	(0,00)	0,02***	(0,00)	0,02*	(0,01)	-0,05***	(0,01)
Hbo, wo	0,03***	(0,01)	0,01	(0,02)	0,04***	(0,01)	0,05***	(0,00)	-0,02*	(0,01)	-0,16***	(0,01)
Weet niet of onbekend	-0,06***	(0,00)	-0,04***	(0,01)	0,03***	(0,00)	0,04***	(0,00)	0,06***	(0,01)	0,12***	(0,01)
Inkomen (ref. laag)												
Gemiddeld	-0,01	(0,00)	-0,02**	(0,01)	0,01**	(0,00)	0,00	(0,00)	-0,01	(0,01)	-0,09***	(0,01)
Hoog	-0,03***	(0,01)	-0,05***	(0,01)	0,01**	(0,00)	0,00	(0,00)	0,00	(0,01)	-0,20***	(0,01)
Onbekend	-0,03***	(0,00)	0,06***	(0,01)	0,00	(0,01)	-0,01	(0,00)	-0,02*	(0,01)	0,26***	(0,01)
Huiseigenaar	0,04***	(0,00)	0,04***	(0,01)	0,03***	(0,00)	0,02***	(0,00)	0,07***	(0,01)	-0,12***	(0,01)
Adres onbekend	-0,18***	(0,01)	-0,26***	(0,01)	-0,04***	(0,01)	0,02***	(0,00)	-0,05***	(0,01)	0,67***	(0,01)
Herkomst (ref. Nederlands)												
Eerste generatie	-0,15***	(0,00)	-0,09***	(0,01)	-0,03***	(0,00)	-0,01**	(0,00)	-0,03***	(0,01)	0,13***	(0,01)
Tweede generatie	-0,02***	(0,00)	0,08***	(0,01)	-0,02***	(0,00)	0,03***	(0,00)	0,00	(0,01)	0,21***	(0,01)
Partner en/of kinderen=1	0,01	(0,00)	0,02*	(0,01)	0,02***	(0,00)	0,02***	(0,00)	0,03***	(0,01)	-0,01*	(0,01)
Leeftijd (ref. 18-25 jaar)												
25-35 jaar	0,06***	(0,00)	0,13***	(0,01)	0,04***	(0,00)	0,08***	(0,00)	0,07***	(0,01)	0,22***	(0,01)
35-45 jaar	0,10***	(0,01)	0,20***	(0,01)	0,04***	(0,00)	0,08***	(0,00)	0,11***	(0,01)	0,27***	(0,01)
45-55 jaar	0,10***	(0,01)	0,21***	(0,01)	0,04***	(0,01)	0,06***	(0,00)	0,15***	(0,01)	0,22***	(0,01)
55-65 jaar	0,07***	(0,01)	0,19***	(0,01)	0,05***	(0,01)	0,02***	(0,00)	0,15***	(0,01)	0,06***	(0,01)
Man	0,19***	(0,01)	0,43***	(0,01)	0,05***	(0,00)	0,21***	(0,00)	0,08***	(0,01)	0,39***	(0,01)

Sociaaleconomische positie	Vw. gevang		Onv. gevang		Vw. taak		Onv. taak		Vw. geld		Onv. geld	
	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)
Woonachtig in grote stad	-0,05***	(0,00)	-0,11***	(0,01)	-0,02***	(0,00)	-0,02***	(0,00)	-0,06***	(0,01)	-0,03***	(0,01)
Aandeel niet-westerse inwoners	-0,01***	(0,00)	-0,01*	(0,00)	-0,02***	(0,00)	0,00**	(0,00)	-0,01**	(0,00)	0,00	(0,00)
Aandeel huishoudens met minimuminkomen	0,00	(0,00)	0,00	(0,00)	0,00	(0,00)	-0,01***	(0,00)	0,00	(0,00)	0,04***	(0,00)
Afdoeningsjaar (ref. 2006)												
2007	0,03***	(0,01)	0,10***	(0,01)	0,02	(0,01)	0,00	(0,01)	-0,06***	(0,01)	-0,08***	(0,01)
2008	0,03**	(0,01)	0,10***	(0,01)	0,03*	(0,01)	0,01*	(0,01)	-0,03	(0,01)	-0,06***	(0,01)
2009	0,03**	(0,01)	0,06***	(0,01)	0,04**	(0,01)	0,00	(0,01)	0,00	(0,01)	-0,51***	(0,01)
2010	0,03**	(0,01)	0,06***	(0,01)	0,03*	(0,01)	0,03***	(0,01)	0,06***	(0,01)	-1,22***	(0,01)
2011	0,00	(0,01)	0,07***	(0,01)	0,02	(0,01)	0,06***	(0,01)	0,09***	(0,01)	-1,99***	(0,01)
2012	0,02	(0,01)	-0,02	(0,01)	0,02	(0,01)	0,02***	(0,01)	0,14***	(0,01)	-2,52***	(0,01)
2013	-0,05***	(0,01)	-0,19***	(0,01)	0,05***	(0,01)	0,01	(0,01)	0,19***	(0,01)	-2,69***	(0,01)
2014	-0,07***	(0,01)	-0,31***	(0,01)	0,05***	(0,01)	0,00	(0,01)	0,20***	(0,01)	-2,58***	(0,01)
2015	-0,08***	(0,01)	-0,37***	(0,01)	0,05***	(0,01)	0,00	(0,01)	0,12***	(0,02)	-2,40***	(0,01)
2016	-0,09***	(0,01)	-0,37***	(0,01)	0,05***	(0,01)	0,02***	(0,01)	0,22***	(0,02)	-2,60***	(0,01)
2017	-0,05***	(0,01)	-0,27***	(0,01)	0,10***	(0,01)	0,06***	(0,01)	0,23***	(0,02)	-2,38***	(0,01)
2018	-0,06***	(0,01)	-0,27***	(0,01)	0,08***	(0,01)	0,08***	(0,01)	0,20***	(0,02)	-2,28***	(0,01)
2019	-0,08***	(0,01)	-0,22***	(0,01)	0,06***	(0,01)	0,07***	(0,01)	0,22***	(0,02)	-2,33***	(0,01)
2020	-0,05***	(0,01)	-0,19***	(0,01)	0,09***	(0,01)	0,08***	(0,01)	0,27***	(0,02)	-2,60***	(0,02)
2021	-0,06***	(0,01)	-0,26***	(0,02)	0,10***	(0,01)	0,07***	(0,01)	0,24***	(0,02)	-2,70***	(0,02)
2022	-0,05***	(0,01)	-0,28***	(0,02)	0,12***	(0,01)	0,09***	(0,01)	0,26***	(0,02)	-3,02***	(0,01)
2023	0,17***	(0,01)	-0,07**	(0,02)	0,16***	(0,02)	0,11***	(0,01)	0,32***	(0,02)	-3,45***	(0,02)
Eerdere veroordelingen (ref. geen)	0,00	(NA)	0,00	(NA)	0,00	(NA)	0,00	(NA)	0,00	(NA)	0,00	(NA)
1 of 2	-0,02***	(0,00)	-0,02*	(0,01)	-0,03***	(0,00)	-0,02***	(0,00)	0,05***	(0,01)	0,22***	(0,01)
3 of meer	0,01	(0,01)	-0,02	(0,01)	-0,04***	(0,01)	-0,01	(0,00)	0,06***	(0,01)	0,38***	(0,02)

Sociaaleconomische positie	Vw. gevang		Onv. gevang		Vw. taak		Onv. taak		Vw. geld		Onv. geld	
	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)
Poging tot misdrijf	-0,02*	(0,01)	-0,17***	(0,01)	0,02	(0,01)	-0,01	(0,00)	-0,01	(0,02)	0,31***	(0,03)
Voorbereiding	0,77***	(0,10)	1,06***	(0,13)	0,34	(0,19)	0,48***	(0,10)	-0,44	(0,35)	1,68**	(0,59)
Medeplegen misdrijf	0,24***	(0,01)	0,53***	(0,01)	0,03***	(0,01)	0,17***	(0,00)	0,12***	(0,02)	0,71***	(0,02)
Medeplichtig	-0,15***	(0,04)	-0,50***	(0,09)	-0,04	(0,03)	-0,12***	(0,01)	0,04	(0,07)	0,16	(0,09)
Type delict (ref. Diefstal en inbraak met geweld)												
Eenvoudige diefstal	-1,14***	(0,01)	-1,46***	(0,01)	-0,22***	(0,02)	-0,42***	(0,01)	-0,19***	(0,05)	-1,69***	(0,06)
Gekwalificeerde diefstal	-0,59***	(0,01)	-0,78***	(0,01)	0,03	(0,01)	0,02*	(0,01)	0,14**	(0,05)	-0,94***	(0,06)
Verduistering	-0,51***	(0,02)	-0,89***	(0,04)	0,14***	(0,02)	0,10***	(0,01)	0,12	(0,06)	-1,13***	(0,07)
Oplichting	-0,33***	(0,02)	-0,58***	(0,03)	0,09***	(0,02)	0,11***	(0,01)	0,23**	(0,07)	-1,31***	(0,08)
Flessentrekkerij	-0,10	(0,07)	-0,38***	(0,10)	-0,01	(0,08)	0,34***	(0,05)	0,62	(0,89)	-0,38	(0,39)
Overig bedrog	-0,06	(0,07)	-0,55**	(0,18)	0,33***	(0,06)	0,39***	(0,04)	0,50***	(0,08)	-0,51***	(0,09)
Muntmisdrijf	-0,53***	(0,04)	-0,83***	(0,06)	0,03	(0,03)	-0,16***	(0,02)	0,06	(0,09)	-1,15***	(0,11)
Valsheid in zegels en merken	-1,25*	(0,49)	1,07**	(0,38)	0,07	(0,10)	-0,02	(0,09)	0,51**	(0,18)	-0,24	(0,51)
Valsheid in geschriften	-0,07***	(0,02)	-0,17***	(0,02)	0,29***	(0,02)	0,23***	(0,01)	0,68***	(0,07)	-0,42***	(0,08)
Heling	-0,88***	(0,02)	-1,31***	(0,02)	-0,05**	(0,02)	-0,18***	(0,01)	0,06	(0,06)	-1,23***	(0,07)
Afpersing en afdreiging	0,31***	(0,02)	0,23***	(0,03)	0,11**	(0,04)	0,18***	(0,02)	0,44**	(0,15)	0,10	(0,17)
Bankbreuk	0,38***	(0,04)	0,73***	(0,07)	0,16***	(0,04)	0,39***	(0,03)	1,02***	(0,25)	1,67***	(0,44)
Witwassen	0,03	(0,03)	0,23***	(0,04)	-0,01	(0,02)	0,07***	(0,01)	0,55***	(0,11)	0,28*	(0,12)
Overige vermogensmisdrijven	0,15	(0,21)	0,28	(0,30)	0,16*	(0,08)	0,15	(0,08)	0,55*	(0,25)	-1,50***	(0,32)
Vernieling en beschadiging	-1,05***	(0,02)	-1,45***	(0,02)	-0,19***	(0,02)	-0,41***	(0,01)	-0,09	(0,06)	-0,86***	(0,07)
Openlijk geweld	-0,67***	(0,01)	-1,11***	(0,03)	0,05***	(0,01)	0,05***	(0,01)	0,18***	(0,05)	-0,09	(0,07)
Huisvredebreuk	-1,18***	(0,03)	-1,45***	(0,03)	-0,31***	(0,03)	-0,46***	(0,02)	-0,22***	(0,06)	-1,54***	(0,07)
Lokaalvredebreuk	-0,88***	(0,09)	-1,15***	(0,21)	-0,02	(0,06)	-0,10*	(0,04)	-0,40***	(0,08)	-1,81***	(0,10)
Computervredebreuk	0,04	(0,14)	-0,14	(0,26)	0,28***	(0,07)	0,15**	(0,05)	0,05	(0,14)	-0,43	(0,29)
Discriminatie	-0,90***	(0,14)	-1,10***	(0,30)	-0,06	(0,07)	-0,25***	(0,04)	0,14	(0,08)	-0,16	(0,12)

Sociaaleconomische positie	Vw. gevang		Onv. gevang		Vw. taak		Onv. taak		Vw. geld		Onv. geld	
	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)
Tegen openbare orde overig	-0,13***	(0,04)	0,20***	(0,05)	-0,04	(0,03)	0,13***	(0,02)	0,15*	(0,07)	-0,36***	(0,10)
Brandstichting/ontploffing	-0,06***	(0,02)	-0,54***	(0,02)	0,00	(0,03)	-0,22***	(0,02)	0,14	(0,10)	-0,55***	(0,16)
Niet opvolgen van ambtelijk bevel	-0,79***	(0,03)	-1,03***	(0,04)	-0,12**	(0,04)	-0,25***	(0,02)	-0,23***	(0,06)	-1,24***	(0,07)
Wederspannigheid	-0,98***	(0,02)	-1,51***	(0,03)	-0,11***	(0,02)	-0,17***	(0,01)	0,15**	(0,06)	-0,34***	(0,07)
Valse aangifte	-0,69***	(0,08)	-0,73***	(0,21)	0,02	(0,05)	0,03	(0,02)	0,23**	(0,08)	-0,86***	(0,09)
Mensensmokkel	0,36***	(0,04)	0,63***	(0,09)	0,46***	(0,08)	0,73***	(0,03)	1,50***	(0,20)	1,31***	(0,26)
Verblijf v. ongewenste vreemdeling	0,35***	(0,03)	-0,02	(0,03)			0,09	(0,10)	-0,54	(0,40)	-0,82	(0,44)
Tegen het openbaar gezag overig	-0,54***	(0,09)	-0,39**	(0,12)	-0,05	(0,04)	-0,09**	(0,03)	0,42***	(0,09)	-0,84***	(0,11)
Mishandeling	-0,72***	(0,01)	-1,08***	(0,01)	-0,02	(0,02)	-0,16***	(0,01)	0,18***	(0,05)	-0,19**	(0,07)
Bedreiging	-0,70***	(0,01)	-0,98***	(0,02)	-0,03	(0,02)	-0,15***	(0,01)	0,08	(0,06)	-0,43***	(0,07)
Stalking	0,10***	(0,02)	-0,12***	(0,03)	0,40***	(0,02)	0,36***	(0,01)	0,61***	(0,09)	0,68***	(0,14)
Aanranding	-0,33***	(0,03)	-0,83***	(0,07)	0,05*	(0,03)	0,00	(0,02)	0,41***	(0,09)	0,66***	(0,15)
Verkrachting	0,46***	(0,02)	0,53***	(0,03)	0,22**	(0,08)	0,23***	(0,03)	-0,34	(0,32)	0,49	(0,31)
Schennis der eerbaarheid	-0,67***	(0,03)	-1,15***	(0,09)	-0,01	(0,03)	-0,14***	(0,03)	0,08	(0,07)	-0,76***	(0,09)
Ontucht met minderjarige	0,32***	(0,05)	-1,93***	(0,15)	0,43***	(0,07)	0,69***	(0,04)	0,49***	(0,11)	2,15***	(0,50)
(Kinder)pornografie	0,85***	(0,02)	-1,04***	(0,07)	0,38***	(0,05)	0,89***	(0,02)	0,26	(0,14)	0,70*	(0,35)
Ontucht met misbruik van gezag	0,69***	(0,04)	-0,49***	(0,14)	0,43***	(0,09)	0,70***	(0,03)			1,04	(1,86)
Overige seksuele misdrijven	0,65***	(0,02)	0,03	(0,04)	0,32***	(0,05)	0,60***	(0,02)	0,31	(0,28)	0,22	(0,40)
Misdrijven tegen het leven	-0,31***	(0,01)	-0,53***	(0,02)	-0,06*	(0,03)	-0,24***	(0,01)	0,11	(0,13)	-0,70***	(0,11)
Vrijheidsbeneming/gijzeling	0,00	(0,02)	-0,17***	(0,04)	0,15***	(0,04)	0,09***	(0,02)	0,42***	(0,11)	0,08	(0,24)
Mensenhandel	0,35***	(0,03)	0,34***	(0,04)	0,13	(0,18)	0,29***	(0,05)	1,48***	(0,20)	1,67***	(0,33)
Overige geweldsmisdrijven	-0,21***	(0,05)	-0,65***	(0,09)	0,17***	(0,04)	0,06	(0,04)	0,44**	(0,14)	0,87***	(0,26)
Overige misdrijven WvSr	-0,89***	(0,02)	-1,07***	(0,03)	-0,17***	(0,02)	-0,27***	(0,01)	-0,01	(0,06)	-0,84***	(0,07)

Sociaaleconomische positie	Vw. gevang		Onv. gevang		Vw. taak		Onv. taak		Vw. geld		Onv. geld	
	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)	Coef.	(SE)
Verlaten plaats ongeval	-0,89***	(0,03)	-0,69***	(0,04)	-0,08*	(0,03)	0,00	(0,02)	0,19**	(0,06)	-0,75***	(0,07)
Rijden onder invloed	-0,97***	(0,01)	-0,84***	(0,02)	-0,08***	(0,02)	-0,08***	(0,01)	0,36***	(0,06)	-0,15*	(0,07)
Rijden tijdens ontzegging/OBM	-1,13***	(0,01)	-0,91***	(0,02)	-0,11***	(0,02)	-0,12***	(0,01)	0,48***	(0,06)	0,72***	(0,07)
Rijden tijdens rijverbod	-1,13***	(0,12)	-0,97***	(0,21)	-0,16	(0,11)	-0,18*	(0,07)	0,16	(0,08)	-1,40***	(0,09)
Voeren vals kenteken	-1,08***	(0,06)	-0,74***	(0,11)	-0,26***	(0,08)	-0,19***	(0,04)	0,31***	(0,06)	-0,47***	(0,08)
Joyriding	-0,90***	(0,07)	-0,62***	(0,10)	0,00	(0,05)	0,06*	(0,03)	0,36***	(0,08)	0,07	(0,10)
Weigeren blaastest/bloedonderzoek	-0,94***	(0,03)	-0,78***	(0,04)	-0,04	(0,03)	0,06***	(0,01)	0,67***	(0,06)	2,04***	(0,07)
Overige verkeersmisdrijven	0,34***	(0,03)	0,87***	(0,05)	0,34***	(0,03)	0,63***	(0,01)	0,53***	(0,07)	1,23***	(0,08)
Harddrugs	-0,16***	(0,01)	-0,24***	(0,01)	0,11***	(0,02)	0,05***	(0,01)	0,21***	(0,06)	-1,07***	(0,06)
Softdrugs	-0,33***	(0,02)	-0,58***	(0,03)	0,22***	(0,02)	0,27***	(0,01)	0,38***	(0,06)	-1,46***	(0,07)
(Vuur)wapenmisdrijven	-0,11***	(0,01)	-0,14***	(0,02)	0,09***	(0,02)	0,04***	(0,01)	0,07	(0,05)	-1,57***	(0,06)
Misdrijven overige wetten	-0,99***	(0,24)	-1,43***	(0,18)	-0,01	(0,26)	-0,26	(0,19)	0,33***	(0,09)	-0,17	(0,23)
Milieumisdrijven	0,08	(0,10)	0,04	(0,21)	0,08	(0,05)	-0,03	(0,04)	0,01	(0,06)	-1,44***	(0,07)
Ov misdrijven WED	0,30***	(0,03)	-0,04	(0,08)	0,30***	(0,02)	0,38***	(0,01)	0,68***	(0,06)	-0,57***	(0,07)
Militaire misdrijven	-0,99***	(0,18)	-0,57	(0,68)	-0,18*	(0,09)	-0,03	(0,05)	0,30**	(0,09)	-1,03***	(0,11)
Overige misdrijven	-0,27***	(0,03)	-0,37***	(0,06)	-0,02	(0,02)	0,06***	(0,02)	0,33***	(0,06)	-0,46***	(0,07)
Onbekend delict	-0,61***	(0,04)	-0,68***	(0,04)	-0,05	(0,04)	-0,22***	(0,03)	-0,33***	(0,07)	-1,39***	(0,08)
CSI score (gestandaardiseerd)	0,27***	(0,00)	0,41***	(0,00)	0,11***	(0,00)	0,26***	(0,00)	0,04***	(0,01)	0,26***	(0,01)
Constant	3,94***	(0,02)	4,26***	(0,02)	3,43***	(0,02)	3,70***	(0,01)	9,86***	(0,06)	10,77***	(0,07)
Observations	288.232		310.114		118.682		497.937		91.759		678.608	
Pseudo R-squared	0,43		0,44		0,12		0,25		0,18		0,30	
AIC	703.778		1.018.789		167.109		939.746		175.064		2.893.126	
BIC	704.909		1.019.928		168.135		940.936		176.063		2.894.349	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Tabel B4.4 Regressie voor hoogte van sanctiepakket (ln)

Sociaaleconomische positie	Coef.	(SE)
Arbeidsmarktpositie (ref. inactief)		
Werkend	-0,35***	(0,01)
Ontvanger uitkering	-0,34***	(0,01)
In opleiding	-0,78***	(0,01)
Opleiding (ref. basis, vmbo, mbo1)		
Havo, vwo, mbo2-4	-0,02***	(0,00)
Hbo, wo	-0,28***	(0,01)
Weet niet of onbekend	-0,01*	(0,01)
Inkomen (ref. laag)		
Gemiddeld	-0,08***	(0,00)
Hoog	-0,19***	(0,01)
Onbekend	-0,06***	(0,01)
Huiseigenaar	-0,19***	(0,00)
Adres onbekend	0,46***	(0,01)
Herkomst (ref. Nederlands)		
Eerste generatie	0,07***	(0,00)
Tweede generatie	0,20***	(0,00)
Partner en/of kinderen=1	-0,08***	(0,00)
Leeftijd (ref. 18-25 jaar)		
25-35 jaar	0,17***	(0,00)
35-45 jaar	0,14***	(0,01)
45-55 jaar	0,08***	(0,01)
55-65 jaar	-0,09***	(0,01)
Man	0,53***	(0,00)
Woonachtig in grote stad	0,02***	(0,00)
Aandeel niet-westerse inwoners	0,04***	(0,00)
Aandeel huishoudens met minimuminkomen	-0,01***	(0,00)
Afdoeningsjaar (ref. 2006)		
2007	0,33***	(0,01)
2008	0,37***	(0,01)
2009	0,15***	(0,01)
2010	0,26***	(0,01)
2011	0,08***	(0,01)
2012	0,08***	(0,01)
2013	0,19***	(0,01)
2014	-0,03**	(0,01)

Sociaaleconomische positie	Coef.	(SE)
2015	-0,05***	(0,01)
2016	-0,02*	(0,01)
2017	0,13***	(0,01)
2018	0,16***	(0,01)
2019	0,17***	(0,01)
2020	-0,15***	(0,01)
2021	-0,15***	(0,01)
2022	-0,33***	(0,01)
2023	-0,66***	(0,02)
Eerdere veroordelingen (ref. geen)		
1 of 2	0,10***	(0,00)
3 of meer	0,05***	(0,01)
Poging tot misdrijf	0,14***	(0,01)
Voorbereiding	1,68***	(0,13)
Medeplegen misdrijf	0,67***	(0,01)
Medeplichtig	-0,49***	(0,03)
Type delict (ref. Diefstal en inbraak met geweld)		
Eenvoudige diefstal	-1,01***	(0,01)
Gekwalificeerde diefstal	-0,50***	(0,01)
Verduistering	-1,00***	(0,02)
Oplichting	-1,01***	(0,02)
Flessentrekkerij	-0,71***	(0,09)
Overig bedrog	-2,19***	(0,02)
Muntmisdrijf	-0,82***	(0,04)
Valsheid in zegels en merken	-1,55***	(0,25)
Valsheid in geschriften	-0,74***	(0,02)
Heling	-0,95***	(0,02)
Afpersing en afdreiging	0,05	(0,04)
Bankbreuk	0,06	(0,07)
Witwassen	-0,74***	(0,02)
Overige vermogensmisdrijven	-1,06***	(0,13)
Vernieling en beschadiging	-1,20***	(0,02)
Openlijk geweld	-0,73***	(0,02)
Huisvredebreuk	-1,19***	(0,02)
Lokaalvredebreuk	-1,10***	(0,05)
Computervredebreuk	-1,22***	(0,08)
Discriminatie	0,05	(0,09)

Sociaaleconomische positie	Coef.	(SE)
Tegen openbare orde overig	-0,41***	(0,04)
Brandstichting/ontploffing	-1,28***	(0,03)
Niet opvolgen van ambtelijk bevel	-0,93***	(0,02)
Wederspannigheid	-0,08***	(0,02)
Valse aangifte	-0,70***	(0,04)
Mensensmokkel	-0,26**	(0,09)
Verblijf v. ongewenste vreemdeling	-1,21***	(0,05)
Tegen het openbaar gezag overig	-0,85***	(0,05)
Mishandeling	-1,06***	(0,01)
Bedreiging	-0,83***	(0,02)
Stalking	-0,50***	(0,02)
Aanranding	-0,93***	(0,04)
Verkrachting	0,59***	(0,04)
Schennis der eerbaarheid	-1,05***	(0,04)
Ontucht met minderjarige	0,26**	(0,09)
(Kinder)pornografie	-0,04	(0,04)
Ontucht met misbruik van gezag	0,74***	(0,08)
Overige seksuele misdrijven	0,70***	(0,03)
Misdrijven tegen het leven	-0,90***	(0,02)
Vrijheidsbeneming/gijzeling	-0,39***	(0,04)
Mensenhandel	0,42***	(0,06)
Overige geweldsmisdrijven	-2,06***	(0,04)
Overige misdrijven WvSr	-0,20***	(0,02)
Verlaten plaats ongeval	-0,24***	(0,02)
Rijden onder invloed	1,21***	(0,02)
Rijden tijdens ontzegging/OBM	0,33***	(0,02)
Rijden tijdens rijverbod	-0,22***	(0,06)
Voeren vals kenteken	0,09	(0,05)
Joyriding	0,22***	(0,07)
Weigeren blaastest/bloedonderzoek	2,59***	(0,03)
Overige verkeersmisdrijven	1,12***	(0,03)
Harddrugs	-0,66***	(0,01)
Softdrugs	-0,74***	(0,02)
(Vuur)wapenmisdrijven	-0,81***	(0,02)
Misdrijven overige wetten	-0,25	(0,19)
Milieumisdrijven	-1,03***	(0,02)
Ov misdrijven WED	-0,71***	(0,02)

Sociaaleconomische positie	Coef.	(SE)
Militaire misdrijven	-1,41***	(0,07)
Overige misdrijven	-1,12***	(0,02)
Onbekend delict	-1,22***	(0,03)
CSI score (gestandaardiseerd)	0,44***	(0,00)
Constant	3,05***	(0,02)
Observations	2.082.780	
Pseudo R-squared	0,16	
AIC	9.200.073	
BIC	9.201.415	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC), Kennisinstituut voor de rechtsstaat, is een onafhankelijk kennisinstituut dat valt onder het ministerie van Justitie en Veiligheid. Het WODC draagt bij aan behoud en verbetering van de rechtsstaat via het (laten) uitvoeren van kwalitatief hoog wetenschappelijk onderzoek. En door het aanbieden van gevraagde en ongevraagde kennis, verbeterpunten en (waar mogelijk) denkrichtingen.

Voor meer informatie, bezoek www.wodc.nl